

ZUBÁNICS LÁSZLÓ

HOMONNAI DRUGETH BÁLINT
EMLÉKEZETE

Egy méltatlanul elfeledett életút fontosabb állomásai

Kárpátaljai Magyar Könyvek

302.

Sorozatszerkesztő és felelős kiadó:
Dupka György

Megjelenését támogatta:

A kézirat az MTA 2020. évi
Domus Szülőföldi Ösztöndíjprogram keretében készült:

© Zubánics László, 2022
© Intermix Kiadó, 2022

A címlapon: Kollázs Bagyinszky Zoltán fotójának felhasználásával

Felelős szerkesztő: Szemere Judit
Fedélterv, műszaki szerkesztő: Dupka Zsolt
A könyv elektronikus változata:
www.kmmi.org.ua (Adattár.könyvek)
Készült a Shark Kft.-ben
Ungvár, Vármegyeház tér 15/1.

ISBN 978-615-5757-32-7
ISSN 1022-0283

ZUBÁNICS LÁSZLÓ

HOMONNAI
DRUGETH BÁLINT
EMLÉKEZETE

Egy méltatlanul elfeledett életút fontosabb állomásai

INTERMIX KIADÓ
Budapest–Ungvár – 2022

ELŐSZÓ

„*HOMONNAI BÁLINT*”

**20. Ninczen dragab kösztűnk az egy igaz hitnél,
Ez mellett ninczen job az jo eg’gyessegnél,
Szeledseggel elegy tökelltessegnel,
Vigyazas, jozansag, tőrés, szenyvedésnel.”**

Pasquillus. Anno 1608. 21. Januarii.

Posonii, in domo Forintos-haz vocata, per Joannem Bolygo conscriptus

Nota: Irgalmaz Ur Isten etc.

Elgondolkodtató tény, hogy a lokális információk, jelenségek iránti érdeklődés az utóbbi évtizedekben jelentékeny mértékben megnőtt és napjainkban egyre intenzívebbé válik. A nemzetközi és a hazai tapasztalat, a tömegtájékoztatás, a helytörténeti, helyismereti közlemények növekvő mennyisége és a mindennapi kommunikáció egyaránt ezt tanúsítja. Mindennek eredendő forrása alighanem a társadalmi mozgás földrajzi tagolódásában rejlik, vagyis abban a magától értetődő tényben, hogy az események *valahol* történnek, a folyamatok *valahol* zajlanak. Kissé leegyszerűsítve a sémát, alapvetően hármas – helyi, országos (nemzeti) es egyetemes – szféráról beszélhetünk. Az ember egy adott helyen él, társaival együtt állami/országos keretekbe szerveződik és része az emberiség egészének is. Mivel eb-

ben a hármasságban a legközvetlenebbül az elsőhöz, az adott helyhez, a szülőföldjéhez, a lakó- és a munkahelyéhez kötődik, erről szeretne a legtöbbet (vagy relatíve legtöbbet) tudni, ehhez kapcsolódik érzelmileg-értelmileg is a legerősebben. Nagyon szépen fejezi ki ezt Csokonai Vitéz Mihály egyik, 1800-ban írt költeményében: *„Mind-en föld ugyan hazája / A jó embernek: való! / De mégis születte tája / Mindennél elébb való.”*

Van egy másik nagyon fontos indíték is: az a felismerés, hogy egy-egy nemzet, ország múltja, jelene jelentékeny részben a helyi jelenségekből, folyamatokból tevődik össze, és ez utóbbiak, tehát a mikrostruktúrák beható tanulmányozása, részletező, szinte mikroszkopikus feltárása mintegy feltétele a makrovilág, vagyis az ország, a nemzet kellően árnyalt története bemutatásának, a hatékony kormányzati politikának. A lokális információk, az őket hordozó dokumentumok is jelen vannak a könyvtárakban, levéltárakban, különféle adatbázisokban, a velük való bánás, gyűjtésük, kezelésük, hozzáférhetővé tételük adja a helyismereti munka tartalmát, lényegét.

Harmadéves diákként került a kezembe Lehoczky Tivadar „Beregvármegye monographiája” című munkájának harmadik kötete, amely kalandos úton Lembergől került az egyetemi könyvtárba. Bár a szerző nem volt hivatásos történész (csak jogász!), a szakma elismerte munkásságát, s mind a mai napig megkerülhetetlen hivatkozási „pont” a helytörténeti kutatásokkal foglalkozó szakemberek számára. Megállapításait gyakran olyan dokumentumokra alapozza, amelyek a két világégés, majd az őket követő rendszerváltozások során elpusztultak, éppen ezért Lehoczky munkái forrásközlésnek is számítanak. Sajnos Ung vármegye kapcsán ilyen nagy volumenű, összefoglaló munka nem íródott, ezért napjaink kutatói kénytelenek apró mozaikokból összeállítani a kora újkor történelmét. Különösképpen igaz ez azokra a történelmi portrékra, amelyek gyakran az aktuális politikai (és történelemtudományi) kurzus áldozataivá váltak.

Homonnai Drugeth Bálint személyiségével a Bocskai-szabadságharc történetének tanulmányozása kapcsán kerültem „közelebbi viszonyba”. Mint kiderült, a vele kapcsolatos, közkézen forgó életrajz eléggé szegényes. Pedig a kor és a hely, amikor és ahol politikai és közéleti pályáját „befutotta”, igencsak bővelkedik az eseményekben. Északkelet-Magyarország és Erdély történelme szempontjából korszakosnak tekintőek a Bocskai István uralkodásának utolsó, illetve halálát követő esztendőök, amelyek történései nagymértékben befolyásolták a térség politikai, gazdasági és vallási arculatának alakulását. A legújabb kutatások eredményei számos újdonsággal szolgálnak a témával kapcsolatban, maga Homonnai Drugeth Bálint politikai életrajza is újabb adalékokkal bővült. A XX. századi történetírás egy következetlen, inkább írói, mint katonai és politikai talentumokkal megáldott főúrként jellemezte, aki nem tudott mit kezdeni az ölébe hullott történelmi eséllyel – az erdélyi fejedelmi trón megszerzésének lehetőségével. Naplója, illetve az erdélyi fejedelemség megszerzésével kapcsolatos levelezése alapján ezzel szemben egy megfontolt, óvatos politikus képe rajzolódik ki, aki felismerte, hogy az adott történelmi pillanat nem alkalmas Bocskai politikai örökségének továbbvitelére. Nem véletlenül írja Szepesi Lackó Máté krónikaíró vele kapcsolatban: „1607. 11. martii a budai basa Tihája másod magával feljöve Budáról és a török császár akaratjából Ungvárra mene, hogy Homonnai Bálintot Bocskai István helyett Magyarországnak és Erdélynek fejedelmévé tennék. De Homonnai Bálint elméne elüttök Kővárba, és a fejedelemséget föl nem véve, előtte viselvén mind a király becsületit, s mind országunknak békeséges állapotját, hogy új háború ne támadna a Fejedelemség miatt. Kevés ember találta ilyen, hogy az ambítozus meg nem győzetnék, és a felső potestáson, mikor unszolják véllé, és ilyen módja volna benne, hogy nem kapdosna és magáról le lerázná”. Ez is alátámasztja, hogy főleg a török Porta számára volt igazán fontos, hogy Homonnait beültesse az erdélyi fejedelmi székbe, s nem maga a főúr melengetett

efféle aspirációkat. Mint Borbély Zoltán, a Drugeth-família korabeli történetét kutató szakember megjegyzi: *„Személyén keresztül ugyanis nem csak Erdély, hanem a Magyar Királyság egy része felett is biztosítani akarták a befolyásukat, amihez Bocskai, általuk kreált magyar királyi titulust és annak öröklését használták fel”*.

Mindezek fényében elkezdtem kutatni a Homonnai Drugeth Bálint életével kapcsolatos forrásokat. Mint kiderült, a régi levéltári dokumentumok nagy része elpusztult, pedig Komáromy András, miután 1915-ben az ungi vármegyei levéltárban járt, sommásan így fogalmazott: *„Homonnai Drugeth Bálintról, akit a szabad hajdúk Bocskay halála után tűzzel-vassal erdélyi fejedelemmé akartak tenni, a jegyzőkönyvekből és iratokból egész monográfiát lehetne szerkeszteni”*.

A fentiekből kiindulva azokhoz a forrásokhoz próbáltam visszanyúlni hát, amelyek az elmúlt másfél évszázad során nyomtatott formában már napvilágot láttak. Első pillantásra lehetetlen küldetésre vállalkozik az ember, azonban a keresőprogramokkal ellátott adatbázisokban böngészve csak megfelelő kulcsszavakat kell használni. A kronológiai sorrendbe állított dokumentumok alapján kirajzolódik egy művelt, a közügyekben jártas, felelősségteljes, családtagjai (felesége, fia) iránt lelkesedő/aggódó ember portréja, aki ugyanakkor nem mentes a korabeli emberekre jellemző gyarláságoktól sem.

Azonban hiteles történelmünkkel csakis akkor kerülhetünk egységes kapcsolatba, ha a megfelelő színvonalú műveltséggel együtt a gondolkodás történetiségét is elsajátíthatjuk. Azaz embert, eseményt mindig a hely, az idő és a körülmények figyelembe vételével mérlegelünk. Nem kétséges, hogy a történelem körütekintő vizsgálata olykor illúziókat rombol, ugyanakkor valódi értékeket ad cserébe. A XIX–XX. század fordulóján számos olyan forrásközlés láttak napvilágot, amelyekről a nagyközönség mit sem sejt, pedig azok fontos adatokat tartalmaznak a mindennapi életről, a gazdálkodásról, vagyoni helyzetről, erkölcsökről. Ezeknek a forrásoknak a történelmi folyamatok

ba való beillesztése révén betekintést nyerhetünk a nemesség birtokviszonyaiba, családi kapcsolataik alakulásába stb. Éppen ezért össze kell gyűjteni a levéltárakban, könyvtárakban lappangó tudáskincset, és modern jegyzetapparátussal (a forráskritikai hozzáállásról sem megfeledkezve) az olvasó elé kell tárni azokat.

A gyűjtemény összeállítása során számos szakmabelit kerestem meg, hogy tudnak-e valamilyen lappangó portréről a főhőssel kapcsolatban? Hiszen ez az időszak a rézmetszetek kora, amikor még kisebb várak kapitányairól is készültek rajzok. Homonnai Drugeth Bálint (fővezér, trónkövetelő, országíró) mintha nem is létezett volna...

A kötet a még mindig töredékes életrajz mellett Homonnai Drugeth Bálint naplóját, illetve – megfelelő jegyzékek, életrajzok, szócikkek közbeszűrésével – levelezését tartalmazza. Csak remélni tudom, hogy e csekély munkával magam is hozzájárultam egy hitelesebb portré megrajzolásához.

Ungvár, 2022. október 4.

dr. Zubánics László

ÉLETUTAK

„A hatalmas Drugeth famíliának magyarországi élete tehát három és háromnegyed századra terjedt. Idegenből szakadt e család hozzánk, de egészen magyarrá lett. Nem örökítik ugyan nagyobbyszerű alkotások ma e család emlékét: de ha végig futjuk a történelem lapjain e család pályafutását: a legnagyobb történeti szereplő családok közé kell számítanunk a Drugeth családot is. Végig éltek cselekedetekben, fontos szereplésben hazánk történetét, míg hazánkban éltek. Voltak közöttük, kikre nemzetünk méltó büszkeséggel mutathat rá, mert hősök voltak a szó legnemesebb értelmében. Voltak köztük olyanok is, kik nemzeti céljaink kárára működtek: de ezek miatt a családot, mint egészet, kárhozzátunk nem lehet; mert gyengébb jellem minden családban van, meg aztán bűneik elkövetésénél a kor iránya ragadta őket magával. Két vármegyének (Zemplén és Ung – a szerző) majd minden helye tudna egy-egy Drugethről beszélni. S e két megye történetének... történetének megírásánál e családot számításból kihagyni nem lehet.” – írja Réz László *A Drugethek és Homonnai reformációja*¹ című 1899-ben Sátoraljaújhelyen napvilágot látott munkájában. Ennek ellenére a magyar történelemtudomány mind a mai napig adós maradt a Homonnai Drugeth család történetének megírásával, különös tekintettel annak XVI–XVII. századi szakaszára.

Az itáliai származású Drugeth-família Északkelet-Magyarországra – esetünkben Ung vármegyébe – kerülésének 700. évfordulója alkal-

¹ Réz László. *A Drugethek és Homonna reformációja*. – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Intézet, 1899 – 158 old

mából jelentős mértékben megnőtt az érdeklődés a térség nagy részét közel három évszázadon keresztül uraló család egésze, illetve egyes tagjai iránt. Nem véletlen ez az érdeklődés, hiszen a család országos főméltóságok (nádorok, országbírák, erdélyi fejedelmjelöltek/trónkövetelők) mellett hadvezéreket, írókat, költőket, iskolaalapítókat, de rablólovagokat és hamispénzverőket is adott a Magyar Királyságnak.

Azonban a történelem gyakran csalóka játékot is űz saját szereplőivel, hiszen míg egyesek emlékeit érintetlenül megőrzi a következő nemzedékek tucatjai számára, úgy mások esetében gyakorlatilag megégett foszlányokból kell összefércelnünk a korabeli személyeket ábrázoló „kárpitokat”. Magyarország északkeleti térsége a XVI. századtól kezdve a különféle hadak átvonulási útvonalában feküdt, így az építészeti és kulturális értékek folyamatosan elpusztultak.

Míg az Esterházy család fraknói várában (Ausztia) ma is megtekinthetők a korabeli műkincsek, festmények, addig a Homonnai Drugeth család hagyatéka teljes egészében eltűnt a történelem viharaiiban, s így következhet be az az áldatlan helyzet, hogy az utolsó nemzedékek képviselői közül csak (III.) György és (X.) János országbírák, illetve Esterházy Mária és Zichy Péterné Drugeth Klára esetében maradtak fenn hitelesnek mondható ábrázolások. Pedig az ősgalériák még egy középbirtokos nemesi kastély elengedhetetlen tartozéka voltak, hiszen a képeken ábrázolt ősök egy-egy családnak a társadalomban elfoglalt helyét és rangját voltak hivatottak ábrázolni. Ez emelte a család fényét, továbbá reprezentálta tekintélyét és ősi mivoltát a külvilág felé, befelé pedig egyik forrása volt a családtagok büszkeségének. Valószínűleg a Homonnai Drugethek jeszenői, homonnai, ungvári, nevicki, terebesi váraiban és kastélyaiban is találkozhattunk ilyenekkel, azonban ezek nagy része a családi levéltárral együtt elpusztulhatott, vagy még mindig ismeretlen ábrázolásként lappanganak.

Az 1301-ben Magyarországra érkező I. (Anjou) Károly hatalma megszilárdítása érdekében új, hozzá hű arisztokrácia kialakítását

tűzte ki céljául: ennek során nevelőjét, Drugeth (I.) Fülöpöt is fontos tisztségekkel és jelentős birtokokkal ruházta fel. Az Anjou-királyok uralkodása idején a család több tagja is betöltötte a nádori (Drugeth Fülöp 1323–1327, Drugeth János 1328–1333, Drugeth Vilmos 1333–1342) és országbírói (Drugeth Miklós †1355) tisztséget. Drugeth Vilmos nádor 1330-as végrendeletében már jelentős vagyonról, köztük Szalánc, Parics, Barkó, Jeszenő, Palocsa, Szakolya, Lubló, Regéc, Gönc és Dunajec várakról intézkedik. A nádor korának kiemelkedő személyisége volt, 1335-ben ő szervezte meg a visegrádi hármaskirálytalálkozót, többször vezetett hadjáratokat Lengyelországba, I. (Lokietek) Ulászló király támogatására, előbb Sziléziába, majd a Német Lovagrend ellen.

Az időközben hatalmassá duzzadt Drugeth-vagyon „megnyirbálását” I. (Nagy) Lajos király kezdte meg, aki több várat visszavett a familiától. Luxemburgi Zsigmond király (1387–1437) uralkodása idején a politikai színtéren korábban oly aktív család alig kerül említésre. Kegyesztettségük oka, hogy az uralkodóval szemben Anjou László nápolyi király (II. Károly magyar király fia) trónigényét támogatták, s mint ilyenek belekeveredtek az 1403-as Debrői-féle felkelésbe. A lázadás leverése után a Drugethek megtartották ugyan birtokaikat, illetve továbbra is betöltötték Ung (időnként Zemplén) vármegye főispáni tisztségét, azonban az országos politikából kiszorulnak.

Közel egy évszázadnak kell eltelnie ahhoz, hogy a Drugethek ismét országos szerepkörbe kerüljenek. A Jagelló-dinasztia 1526-os kihalása után rokonuk, Szapolyai János erdélyi vajda oldalára álltak (*Szapolyai apja, István nádor első felesége Drugeth Margit, illetve VIII. Drugeth János felesége Szapolyai Krisztina volt*). Drugeth (IV.) István és (II.) Ferenc részt vettek az 1526. november 5-i székesfehérvári országgyűlésen, ahol Szapolyai Jánost Magyarország királyává választották. Drugeth (IV.) István zempléni főispán lett, (II.) Ferenc pedig szolgálataiért később Ungvár várát és az Ungvár örökös grófja címet kapta.

Drugeth Ferenc 1527–1533 között a tárnokmesteri tisztséget is betöltötte, s ezzel az országbárok (*barones regni*) sorába került.

Az ország három részre szakadása után a család birtokai a királyi országrészbe kerültek. Az 1540-es adóösszeírás alapján a családot 949 adózó portájával az előkelő, országos hatodik helyen találjuk (a munkácsi uradalom ekkor 260, Bereg megye 527 portával bírt). A Habsburg uralkodók igyekeztek minden lehetséges módon magukhoz édesgetni alattvalóikat; erről tanúskodik az az 1549–1551-es birtokper is, amely I. Ferdinánd király kúriáján zajlott, s az eredmény a Drugethek javára dőlt el. Ebben Albesi Zombori Mihályné, Zólyomi Katalin (Homonnai Simon lánya, Borbála gyermeke) pert indított Homonnai Drugeth Gábor, Imre és Ferenc ellen az öt *„megillető birtokok tárgyában. A perhez később csatlakozott Nagymihályi Bánffy Györgyné Báthori Erzsébet is, bár édesanyja, özvegy Báthori Miklós-né 1509-ben Kornis Benedek prépost és a leleszi egyház konventje előtt személyesen megjelenvén...”* „magára vévén fiának Móricnak és Bertalannak és leánykájának Erzsébetnek is felelősségét, azon bevallást tette, hogy mivel édes testvérétől, nagyságos Homonnai János úrtól, a néhai Homonnai Simonnak minden, ezen ország területén bármely vármegyében lévő és bírt, s az ország törvénye és szokásai szerint megillető javaiból és birtokjogaiból teljesen és végképp kielégítést kapott, azért maga Anna úrasszony ily módon kielégíttetésével teljesen megelégedvén, a mondott Homonnai János urat nyugtatván és minden alól felmentettnek nyilvánította”.

Ekkor a család tulajdonában az alábbi birtokok voltak: Barkó és Jeszenő várak, Zemplén várkastély, Nyeviczke vára, Ungvár várkastélya, s az ezekhez tartozó Ungvár, Geren, Darócz, Kereknye, Hosszúmező, Gálóc, Pálóc, Csepely, Merkócz, Trask, mindkét Domonya, Hwzak, Merche, Derbrych, Ubres, Nyeviczke, Kemence, Ponánya, Holobina, mindkét Gerezna, Szemere, Warehócz, Árok, Rahonca, Sztrippa, Felsőház, Wylatinka, Antalócz, Záhony, Salamon, Zarycho,

Perecsen, Remete, Charyclaw, Ulics, Uglya, Klenowa, Klanycza, Kosztarina, Voloszánka, Váralja Ung megyei, továbbá Homonna, Jeszenő, Barkó, Zemplén, Hór, Kuppony, Várhely, Őrmező, Topolyóka, Tavar-na, Mizsle, Zavada, Balasócz, Andrasócz, Zsalobina, Kvakócz, Lánczfalva, Kohanócz, Udva, Lyubise, Bwsso, Hegedűsfalva, Rovna, Zubna, Krasznibrod, Habura, Mezőbrod, Jablonka, Parihuzócz, Hosztovicza, Ujlak, Sztrakcsin, Zthawna, Sztarina, mindkét Kemencze, Haszina, Helmecz(ke), Szinna, Hosszúmező, Modra, Kudlóc, Porubka, Kolbaszó, Béla, Dubróka, Pesolina, Bisztra zempléni mezővárosok és falvak.

Ferdinánd utódai – I. Miksa és I. Rudolf – már nem sokat törődtek magyar alattvalóik véleményével. 1569-ben a királyi udvar Habsburg-ellenes összeesküvéssel vádolta meg a felső-magyarországi főurakat, többek között Drugeth Gáspárt és (V.) Istvánt. A célból, hogy az urakat Kassára csalják, a Királyi Kamara többek között felajánlotta az 1551-ben elvett ungvári vár visszaadását is. Gáspár azonban, megnezelve a számára állított csapdát, Lengyelországba menekült. Drugeth (V.) István, a korszak későbbi nagy katonája a fent említett „összeesküvésben való részvételéért” kegyelmet kapott. Neve mégis a korai időszakban azzal a hatalmaskodással kapcsolódik össze, amelyet a gondjaira bízottakkal – unokatestvére, Homonnai Drugeth Miklós özvegye, Zrínyi Margit és három lánya (Anna, Erzsébet és Borbála) – szemben követett el. Drugeth Miklós 1580. augusztus 30-án keltezett végrendeletében ugyanis Drugeth Istvánt nevezte ki gyermekei gyámjává². A gyám előbb elvette az özvegytől férje végrendeletét, majd módszeresen hozzálátott birtokai kifizetéséhez. Zrínyi Margit kétségbeesetten fordult rokonaihoz, a férje végrendeletében kijelölt tutorokhoz/gyámokhoz (akik között első helyen a király, illetve annak képviselője, Rueber János felső-magyarországi főkapitány szerepelt), illetve a vármegyei

² Homonnai Drugeth Miklós végrendelete. // Zubánics László. Vitézi végek dicsérete. A nemes-ség szerepe a XVI–XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésébe. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 2016. – 210-213. pp.

hatóságokhoz. A szomszédok közül Báthori Miklós, Báthori István, Perényi György, Várday Mihály (valamennyien a közvetlen rokonság tagjai is) és a nagyváradi püspök is Zrínyi Margit pártjára álltak és felszólították Drugeth Istvánt, hogy ne háborgassa az özvegyet. 1582 júliusának végén az érintett vármegyék hatóságai törvényszéket tartottak. Ezzel kapcsolatban Zrínyi Margit így írt: „*Tegnap volt törvény itt Ungvárott. Megbizonyítottam egynéhány száz emberrel igazamat. Az törvény kezembe adta volt az egész ungvári jószágot*”³. Drugeth István azonban az ülést követően elfogatta az özvegy hűségesei jobbágyságait és az uradalmat is elfoglalta. Maga Zrínyi Margit gyermekeivel együtt nővéréhez, Katalinhoz (Forgách Imrénéhez) menekült Biccseire, majd a királyi törvényszék előtt hatalmaskodás vádjával beperelte Drugeth Istvánt. Sógorának, Batthyány Boldizsárnak így írt: „*Könyörgök te kegyelmednek, hogy megtekintse Istent és az én gyámoltalanságomat, ne hagyjon köztük, az egy élő Istenre! hanem támadj mellettem uram, az igazban! Fájjon az én gyalázatom és nyomorúságom árvaímmal egyetemben te kegyelmednek is....*”⁴ Ezenközben a vármegyei törvényszék másod-ízben is összegyűlt Ungvárott.

A második vármegyei törvényszéki ülésre már Drugeth István is felkészült. Az özvegyet támogató ungi nemességet megfélemlítette, annak vezetőit, mint Palágyi Gáspár alispánt az esküdtekkel együtt börtönbe vetette. Ugyanezen sors várt Debrekőzy János deákra, Zrínyi Margit ügyvédjére is: elfogatta és börtönbe zárva halállal fenyegette. Nem csoda, hogy ilyen körülmények között a vármegyei bíróság ezúttal Homonnai Drugeth István javára döntött. A királyi táblán elindított rágalmozgásért Zrínyi Margit végül megnyerte, de Drugeth István hallani sem akart a birtokok átadásáról. Végül is Rueber János felső-magyarországi főkapitánynak kellett katonai karhatalommal

³ Takáts Sándor. Régi magyar nagyasszonyok. – Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1982. – 163. old

⁴ Uo. – 162-163. old.

közbeavatkoznia. Maga az uralkodó (I. Rudolf király) 1586 májusában, illetve szeptember 17-én királyi végzést bocsátott ki, amelyben elítélte Drugeth István tetteit. Nem sokkal később Homonnai ismét kiűzte az özvegyet Ungvárról. A család Barkó várában húzta meg magát. Innen leveleket intézett rokonaihoz, Zrínyi Györgyhez és Batthyány Boldizsárhoz. Az 1587. szeptember 17-én Joó László nevű főember szolgáját küldte Batthyányhoz perének irataival és arról tudósítja, hogy a vármegye az országgyűlés elé terjesztette ügyét: „*Istent imádok kegyelmedért, jöjjön el a gyűlésre és informálja őfelségét*”⁵. Batthyány fel is szólal, amit Zrínyi György is megköszönt neki. Bár a királyi tábla az özvegy javára döntött, ez helyzetén nem javított. 1588-ból származik Zrínyi Margit egyik utolsó levele, amelyben arról panaszkodik, hogy Drugeth István elhajtatta jobbágyainak ökreit szántás közben. Lányai házasságát nem érthette meg, valószínűleg ebben az évben érthette a halál, mivel a továbbiakban nem szerepel az oklevelekben.

Drugeth István enyingi Török Bálint unokáját Török Fruzsint vette feleségül, aki Török Ferencnek Ország Borbálával kötött házasságából született. Maga a menyasszony előkelő rokonsággal és hatalmas hozománnyal bírt anyai öröksége révén. Édesanyja révén örökölte a férfiágon kihalt guthi Ország család birtokainak nagy részét, köztük a diósgyőri uradalmat (Miskolc városával), apai ági örökségként pedig a debreceni uradalmat vitte a házasságba⁶.

Drugeth István, mint az északkeleti országrész egyik legnagyobb birtokosa, részt vett a nevezetes szikszói csatában (1588. október 8.), ahol kilőtték alóla a lovát, és török fogságba esett⁷. Közben a csata a magyarok javára dőlt el, így a már Fülekre indított foglyot sikerült ki-

⁵ Takáts Sándor. Régi magyar nagyasszonyok. – Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1982. – 165. old.

⁶ Nagy Iván. Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. III. kötet (C–D). – Pest: kiadja Ráth Mór, 1858 – 420 p.

⁷ Szabó András. Az 1588-as szikszói csata és propagandája. // Hadtörténelmi Közlemények 112. (1999/4.) – 851-860. pp.

szabadítani. Amikor 1599-ben Drugeth István, Zemplén vármegye főispánja, „*a ki számtalan sok csatából sebtelenül vágta ki magát*”, hosszas betegség után a család homonnai várkastélyban meghalt, legidősebb fia, (II.) László levéllel fordult Bocatius János kassai főbíróhoz, amelyben felkérte, hogy atyja részére sirverset és sírfeliratot fogalmazzon: „*Igen tisztelt férfitű, nagyon kedves volt tanítóm!* (a levélből kitűnik, hogy ő maga és öccse, Bálint korábban Bártfán, illetve Eperjesen Bocatius tanítványa lehetett). *Nem kételkedem abban, hogy Uraságodnak bizonyosan tudomására jutott, hogy az én kedves jó atyám, Nagyságos Homonnai Drugeth István, Zemplén- és Ungvár megye főispánja, az élők sorából elköltözött. Ő a mi magyar hazánknak, országunk királyának, nem egy hadjárat alkalmával, testének, életének, vére ontásának kímélése nélkül, készségesen és hűségesen állott szolgálatára. Azon kívül katonai képzettségére nézve sem volt utolsó Magyarország többi nagyjai és mágnásai sorában. Megérdemli tehát, hogy róla halotti versek énekeljenek. Vers írás dolgában pedig Felső Magyarországnak ezeken a részein nem ösmervén senkit mást, a ki Uraságodnál pompásabban verselne, – indíttatván Uraságodnak hozzám való jószágától, bizodalmasan kérem önt stb. Kelt Hosszszumezőn levő udvarunkból 1599. márc. hó 2-án. Uraságodnak lekötelezett jóakarója: Homonnai Drugeth László*”⁸. A Bocatius által írt sirversek 1599-ben Bártfán nyomtatásban is megjelentek (ezeket valószínűleg a temetési szertartás során osztották szét). A szövegben az író utal a Drugeth család itáliai származására, Drugeth István kiemelkedő tetteire, illetve felmenőire is. Az ungvári vár kápolnájában eltemetett Homonnai Drugeth István sírfeliratát Bocatius így fogalmazta meg⁹:

⁸ Homonnai Drugeth István sírfelirata. – Történeti jegyzetek Zemplén-vármegyéről. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez (szerk. Dongó Gyárfás Géza) – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. – № 2 – 39-41. old.

⁹ Homonnai Drugeth István sírfelirata. – Történeti jegyzetek Zemplén-vármegyéről. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez (szerk. Dongó Gyárfás Géza) – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. – № 2 – 39-41. old.

„*Aspice, qui transis, vicit fera Parca, viator
Thracia quem nequii vincere
Marte virum, Quis fuerit? queris. Germanus, an Ausonus, Hunnus
An Schyta? Thrax? noli querere. Ad Antipodas,
Ad Garamanthas, ad extremos si veneris Indos,
Qui iacet hic, fuerit quis? tibi dicet humus
Teuto, Getes, Pannon, Turea, Ittale, Sarmata, Mosche,
Drugethium hunc proprios nostis ut vnguculos*¹⁰.

A korabeli temetési menetek egyik fontos kelléke az epitáfium-címerek mellett a temetési (vagy halotti) zászló volt. Bocatius erre is megfelelő verset szerkesztett az alábbi szöveggel¹¹:

„*Drugethius iacet hac Stephanus sub sindone nigra,
Inclita virtutis gloria, Martis honos.
Non superesse virum, pietas cum Caesare Magnó
Maeret, et Vngarici natio tota soli*”¹².

Drugeth István és Török Fruzsina házasságából két fiú, a már említett (II.) László és (I.) Bálint született. Az apa halála után az idősebb fiúra várt Zemplén vármegye örökös főispáni tisztsége, amellyel kapcsolatban Bocatius így ír egyik levelében: „*Accipe laus Comitum, flos inclyte, prima parentis Gloria, Drugethia maxime stirpis honos, stb*”

¹⁰ „Vándor, kit utad erre vezet, im' lássad, legyőzte a kegyetlen halál azt a férfiút, kit Trácia (t. i. bolgár és román) nem bírt legyőzni a had erejével. Kérdezed, hogy ki volt? Hogy: német, auszon (t. i. ő s itáliai) hunn, szittyá, trák? Ne kérdezd. Menj bár a föld kerekén ellenlábásainkig, a garamantokhoz, a legkeletibb Indiáig, ha kérdezed, ki fekszik itt, ki volt ő: megmondják neked. Német, géta, pannon, török, talián, szláv, orosz ezt a mi Drugethunkat ősmertők tetőtől-talpiglan.”

¹¹ Drugeth István sírköve és halotti zászlója. – Történeti jegyzetek Zemplén-vármegyéről. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez (szerk. Dongó Gyárfás Géza) – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. – № 3 – 75. old.

¹² „Drugeth István fekszik ez alatt a fekete márvány alatt, vitézségéről messze földön híres, Hadúr előtt is tiszteletben állott. A felülmúlhatatlan férfiút gyászolja a közkegyelet: a nagy császártól kezdve az egész magyar nemzet”.

[„Főispánok dísze, ékes virágszál, szülődnek első dicsősége, a Drugeth-nemzettségnek legfőbb büszkesége, fogadd (t. i. üdvözetemet).”]. Azonban Zemplén vármegye jegyzőkönyvei nem tartalmaznak megfelelő bejegyzést azzal kapcsolatban, hogy Homonnai Drugeth (II.) László letette volna a főispáni esküt. Temetéséről édesanyja tájékoztatta a vármegyék nemességét: *„Az én szerelmes fiamat is az nagyobikat Homonnai Lászlót ma kilenc és tiz ora közeöt dell elöt az Uristen ez arnyek wylagbol, it Homonnan Közülönk ki vette, melynek temetese és tiszteseges el takarítása rendeltük lenni Unghvarat, ez keövetkezendő Böjt elő honak hatodik napjan, az wy Calendarium szerint...”* – írta Kassa városának *„Az nehai nagysagos Drugeth homonnai Istvannak megh hagiót özvegye. az Nagysagos enyigi Thöreök Fruzsina aszony, 1600. január 19. Homonna”*¹³.

A következő főispáni beiktatásra 1600. május 3-án került sor, amikor az éppen 22 esztendőös Homonnai Drugeth Bálintot Zemplén városában beiktatták a vármegye vezetésébe, s megfogadta, *„hogy főispáni tisztét hűséggel és igazsággal fogja viselni”*¹⁴.

Homonnai Drugeth (I.) Bálint 1577-ben született. Életének korai szakaszáról nagyon keveset tudunk, valószínűleg bátyjával, Lászlóval együtt tanult Eperjesen Bocatius János keze alatt. A fiatal főúr maga is belekeveredett egy családon belüli hatalmaskodási ügybe. A Drugeth család másik ágához tartozó (II.) György özvegye, Dóczy Fruzsina birtokait (többek között a zálogban birtokolt terebesi uradalmat) meg akarták szerezni szomszédai, Zokoly Péter és Bánóczy Simon. Állandó zaklatásaikkal el is érték, hogy az özvegy csapataival rajtaütött Zokoly egyik birtokán, és feldúlta azt. Így már könnyű volt a

¹³ Homonnai Drugeth László halálhíre. // Archív mesta Košice – Collectio Schwartzenbachiana (AMK CS) No. 4908.42.

¹⁴ Drugeth László és Drugeth Bálint beiktatása. – Történeti jegyzetek Zemplén-vármegyéről. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez (szerk. Dongó Gyárfás Géza) – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. – № 3 – 76. old.

hatalmaskodás vádját a nyakukba varrni. 1600-ban az országgyűlés külön cikkelyt adott ki, amely szerint *„Az ország karai és rendei előtt, hat vármegye is, nemzetes Dóczy Frusina urasszony a néhai nagyságos Teuffenbach Kristóf özvegye, és ennek a fia nagyságos Homonnai György ellen, a nemességgel, különösen pedig: nemzetes Zokoly Péterrel és Bánóczi Simonnal és még igen sok másokkal szemben elkövetett erőszakosságaik miatt súlyos panaszt emel: Ennek okáért megállapították, hogy ezekkel szemben úgy járjanak el, mint a hogy a nyilvánosan bepanaszlottak ellenében (közönséges bűnözők) szoktak eljárni”*¹⁵.

Ezután a rágalom fegyvere következett. Elhíresztelték, hogy Drugeth György fia már kiskorában meghalt, és egy parasztygyerekkel cserélték ki. Eszerint a Lengyelországba készülő Dóczy Fruzsina egyik szolgálója, aki nem akart úrnőjével tartani, felkereste annak sógornőjét, Török Fruzsínát és elmondta, hogy a fiúgyermeket játék közben az egyik dajka fejre ejtette, amibe az azonnal belehalt¹⁶. Egy szomszéd faluból azonban egy nagyon hasonló gyermeket hoztattak és attól kezdve azt nevelték sajátjukként¹⁷. Az ember azt gondolná, hogy az efféle pletyka senkit sem foglalkoztatott, azonban a dokumentumok ennek ellenkezőjéről tanúskodnak. Drugeth Bálint, a „hiszékeny” rokon hitt is a szóbeszédeknek, és ostrom alá vette Nevicke várát. Először a vizet vezették el, majd kiéheztették az őrséget. Az ügygel a Szepesi Kamara, illetve a leleszi konvent is fog-

¹⁵ 1600. évi XXIII. Törvénycikk. A néhai Teuffenbach Kristóf felesége és ennek fia Homonnai György ellen emelt panaszokról és arról, hogy ezek ellenében miképen kell eljárni?

¹⁶ „Erre a szolgáló titokban elment az özv. Homonnai Istvánnéhoz, miután esküt vett tőle, hogy nem bocsátja őt többé vissza úrnőjéhez, fölfedte előtte Homonnai Györgyné titkát. E szerint az ifjú Homonnai Drugeth György nem természetes fia Dóczy Fruzsínának és idősb Homonnai Györgynek. Az igazi fiát dajkája játék közben a földre ejtette s a kis gyermek rögtön meghalt. A kétségbeesett anya szobájába zárván a holt tetemet, hírre tette, hogy gyermeke nagy beteg; aztán gyorsan kocsiba ült s egy szomszéd falucskából a meghaltához teljesen hasonló gyermeket hozott a házába. Az igazi Homonnai Györgyöt pedig meghitt cselédeivel titokban eltemettette.”

¹⁷ Borbély Zoltán: Homonnai Drugeth (III.) György hűtlenségi pere (1600–1603). Századok – 2017/2017 / 2. szám – 295-296. old.

lalkozott, az utóbbi többek között elkészítette a dokumentumot, amelyben Drugeth György tanúkkal alátámasztva igazolta, hogy ő a törvényes fia és örököse Homonnai Drugeth Györgynek. Nevicke feladása után Dóczy Fruzsina és gyermekei elhagyták az országot és Lengyelországba távoztak. (III.) György később királyi kegyelemben részesült és birtokai egy részét is visszakapta.

1602 májusában Drugeth Bálint megházasodott – Rákóczi Erzsébettel megtartott lakodalmára Szerencsen került sor (az egyházi szer-tartást május 19-én tartották). Rákóczi Zsigmond és Alaghy Bekény Judit lánya anyai örökségéből a regéci uradalom felét vitte a házasságba. Rákóczi Zsigmond, a későbbi erdélyi fejedelem, illetve feleségei révén (akik nagy részének volt korábbi házassága és abból született gyermeke) gyermekeik egy igen szerteágazó „mozaikcsalád” tagjai lettek. Rákóczi Erzsébet édesanyja révén féltestvére volt Mágóchy Ferenc felső-magyarországi főkapitánynak, a munkácsi urodalom birtokosának, illetve édesapja révén a későbbi I. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek. A Drugeth Bálinttal kötött házasság viszonylag rövid ideig tartott, Rákóczi Erzsébet 1604-ben elhalálozott. Ennek pontos dátuma bizonytalan. Felesége halálának emlékére – *„megemlékezem az én kedvem szerint való szerelmes társamnak, Az én édes Rakoci Elizabetamnak hozzám való igaz szerelméről és minden aranynál ezüstnél én előttem drágább és jobb voltáról”*¹⁸ – Homonnai 1605. június 5-én Ungváron élethossziglani adománylevelet állított ki 11 csepelyi jobbágyról és zsellérről Sárközi Istvánnak, Rákóczi Erzsébet szolgáló udvarmesterének¹⁹. Homonnai Drugeth Bálint és Rákóczi Erzsébet házasságából egy fiúgyermek, István született.

¹⁸ Oláh Tamás. Egy levél Bocskai fejedelem temetési menetéből, avagy adalék a 17. század eleji magyar református politikai elit belharcaihoz. // MNL BAZML, Miskolc, https://reformacio.mnl.gov.hu/egy_level_bocskai_fejedelem_temetesi_menetebol_avagy_adalek_a_17_szazad_eleji_magyar_reformatusog_ref=1

¹⁹ Uo.

1601-ben a Szepesi Kamara a nevickei ostrom miatt hatalmaskodás címén indított eljárást Drugeth Bálint ellen²⁰. Így nem csoda, hogy 1604-ben Ung és Zemplén vármegyékkel együtt (unokaöccsével Drugeth Györggyel, apósával, Rákóczi Zsigmonddal és sógorával, Mágóchy Ferencsel egyetértésben) az elsők között állt Bocskai István oldalára, amit így magyaráz: „*eő Felségétül reánk vetett súllyos sententia ellen, kihez képest hitünkért halálnak lettünk volna fiai magunk oltalmában, Generale Decretumnak tartása szerint, életünkért fogtunk fegyvert*”²¹.

Mint naplójából kitűnik, katonai szerepvállalása kapcsolatban volt felesége elvesztésével is, remélte, hogy a sok dolog elvonja a figyelmét gyászáról. Homonnai 1605-ben Bocskai hadainak fővezére lett, Rákóczi Zsigmonddal együtt vonták az ingadozó Báthori István országbíró Bocskai pártjára. 1605. április 20-án egykori apósa birtokán, a szerencsi református templomban választották az összegyűlt magyarországi rendek fejedelmüké Bocskait. A felvidéki hadjárat részleteiről Drugeth Bálint naplójából értesülünk.

Szeptember 14-én a megyesi országgyűlés Bocskait Erdély fejedelmének is megválasztotta. Ekkor, hatalma csúcspontján kérhet-e a fejedelem a Fényes Portát, hogy küldjön számára királyi koronát. A szultáni díván teljesítette kérését, és egy királyi diadémot küldött el Bocskainak a nagyvezír által. (1619. május 20-án, Rudolf császár kincstárának összeírása során leltárba vették az ún. Bocskai-koronát²²

²⁰ A perben hatalmaskodás miatt öt is bűnösnek találták és rá is kimondták a fő- és jószágvesztést. Mint Borbély Zoltán, a Drugeth család történetének egyik kutatója ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a Mátyás főherceg közreműködésével 1603. május 1-jén kiállított kegyelemlevél szerint Drugeth Bálint egyezsége lépett a Magyar Kamarával, amelyben az ország védelmére jeletosebb számú katonaság verbuválását és fenntartását vállalta.

²¹ A Zemplén megyei nemesség hadra kelésének okairól. – Történeti jegyzetek Zemplén-vármegyéről. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez (szerk. Dongó Gyárfás Géza) – Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. – № 5 – 135-137. old

²² Bocskai István török koronáját I. Ahmed szultán Bocskai saját kérésére adományozta a Habsburgok ellen felkelést vezető magyar vazallusának, akit a szultán nevében Lala Mehmed nagyvezír koronázott meg. Az oszmán uralkodók saját hatalmi szimbólumrendszerükben

is, amely a leírás szerint: „Egy erdélyi egész arany korona. Persa munka, amelyet eredetileg a török császár ajándékozott Bocskaynak és amelyet Thurzó György palatinus szállított őfelségének 1610. október 6-án. Van rajta 32 piciny és nagy türkisz, 90 rubin, 64 smaragd, 22 rubin paliasz és 282 gyöngy. A tetején egy nagy smaragd. Az egész kettős tokban.”²³).

A találkozóra a Buda melletti Rákosmezőn került sor, amelyet Bocatius János kassai bíró, Homonnai Drugeth Bálint és Alvinczy Péter udvari prédikátor is megörökített naplójában²⁴. Az eseményről Homonnai így emlékezik meg: „... annak utána Memhet vezír pasa a török császár küldte koronát nagy tisztességgel megadta őfelségének. Ez ugyanazon vezír együtt a koronával adott őfelségének egy arany hüvelyű, türkezekkel [türkizekkel] rakva igen szép aranyos kardot és egy handzsárt ajándékon, tizenkét lovakat”²⁵. Mivel még mindig nem bízott „szövetségesében”, Bocskai a találkozó előtt az alábbiakat mondta fővezérének: „Ha énnékem (kit Isten ne adjon) a török miatt mostani közibek való menetelemben valami nyavajám történne, Magyarországot ne hagyja(d) el... az magyarországi urak közül Báthory Gábort mindeneknél feljebb becsüljed, és ő vele értekezzél!”²⁶.

Mivel a tizenöt éves háborút a Török Porta csak azzal a feltétellel volt hajlandó lezárni, hogy a Habsburgok előbb a magyarokkal rendezik viszonyukat, megindultak a tárgyalások Mátyás főherceg és Il-

nem használták koronát, a Bocskainak küldött korona legitimációs jelképként erősítette az általuk kinevezett magyar ellenkirály alávett uralkodói jogállását. A Bocatius János, Bocskai propagandistája nyomán a történészek körében és a köztudatban elterjedt felfogást, mely szerint Bocskai a koronát csak szultáni ajándékként fogadta el, de nem ismerte el királyi jelképnek, az újabb kutatás megcáfolta. A koronázás után a török porta és Bocskai, illetve annak környezete egyaránt tovább használták Bocskai királyi címét és tervezték a cím és vele a török korona utódaira örökítését. A török koronát gyakran összetévesztik Bocskai másik, később elveszett balkáni eredetű koronájával, amelyet erdélyi hiveitől kapott.

²³ Bocskai kíséretében a Rákosmezőn. Közreadja Csonka Ferenc és Szakály Sándor. Budapest, 1988. – 136 p.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

lésházy István között, aminek eredményeként 1606 júniusában megszületett a felkelést lezáró bécsi béke. A szerződésben rögzítették a vallásszabadságot és a nádorválasztást Magyarországon, Erdélyt elismerték szuverén államnak, hozzácsatolták a Partiumot, valamint Bocskai életének tartamára Ugocsa, Bereg, Szabolcs és Szatmár megyéket, Szatmár, Huszt és Tokaj várakat és uradalmakat²⁷.

A kassai udvarban már a békekötés előtt kikristályosodott két politikai irányvonalat követő párt. Mindkettő saját jelöltjét igyekezett elfogadtatni a fejedelem utódául. A békepártot Illésházy István vezette, trónjelöltje Homonnai Drugeth Bálint volt. A háborús párt fejeként Káthay Mihály kancellárt tartották, aki rokonát Báthori Gábort támogatta²⁸. Mivel a tárgyalások idején a fejedelem súlyosan megbetegedett, Illésházy a tárgyalásokon résztvevő kancellárt távollétében mérgezéssel vádolta meg. A visszatérő Káthayt börtönbe vetették, majd később felkoncolták.

Mivel Hagymássy Katával kötött házasságából nem született utódja, Bocskai, halálát érezvén közelegni, elkészítette politikai végrendeletét, amelybe kijelölt utódként Homonnai Drugeth Bálint neve került bele, bár állítólag a fejedelem az év elején csak a kassai főkapitányi tisztségre látta alkalmasnak: *„Inttyük szeretettel, ... hogy a Nemes Ország mi utánnunk nem mást, hanem a Tekintetes és Nagyságos Homonnai Bálintot Uramat vegyék, válasszák és esmérjék fejedelmeknek. Ha ez tanácsunkat megfogadják, sok jót látnak benne, de legnagyobbat, hogy egész Magyar Országot evel magokhoz kapcsolván, nem tarthatnak ezután örökös megmaradásokra semmi ártalmat, mind eddig vagy*

²⁷ Az 1606. évi bécsi és zsitvatoroki béke. Bocskay halála. // Bánlaky József. A magyar nemzet hadtörténelme. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/15-bocskay-istvan-bathory-gabor-es-bethlen-gabor-idoszaka-16041626-3269/a-bocskay-istvan-haboruja-rudolf-ellen-16041605-ben-326A/5-az-1606-evi-becsi-es-zsitvatoroki-beke-bocskay-halala-330C/>

²⁸ Káthay Mihály anyja, Mágóchy Margit és felesége Homonnai Drugeth Anna révén mindkét jelölttel közeli rokonságban állt. // Koroknay Gyula. Kállói kapitányok. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai III. Tanulmányok 13. (Nyíregyháza, 2006) – 25-29. pp.

*Magyar Országból vagy a mint szokott volt lenni csak a két Oláh Országból is; és minden abból következő jókat ha ide nem irhatunk is, a Nemes Országot Isten bölcs ítéllettel szerette, magoktól feltalálhatják és eleve megláthatták*²⁹.

Bocskai István halála 1606. december 29-én következett be. Végrendeletében kijelölte végső nyughelyét is *„a mi temetésünknek helyét rendeltük Erdélyben GyulaFejérváratt, mint szerelmes Hazánkban; minthogy az odavaló fejedelmek ott szoktak eleitől fogva temetkezni*”³⁰. A fejedelem holttestét egy hat-hétszáz főre felszaporodott temetési menet kísérte Kassáról Erdélybe.

Ugyancsak megérkezett Magyarországra a szultán által Homonnai nevére kiállított athnamé is: *„téged úgy is, mint a magyar fő emberek közt rangra, születésre nézve legelsőt, de különösen mint fényes és magas portámnak hűséges és kitartó szolgáját, folyvást növekvő s kifogyhatatlan császári kegyelmességem jeléül felséges elmém elhatározásához képest méltónak ítélek arra, hogy az említett István király helyét halála napjától kezdve betöltsed, s Erdély és Magyarországok királya légy*”³¹.

Hasonló tartalmú levelet kaptak az erdélyi rendek is a szultán nevében eljáró nagyvezírtől: *„a boldogultnak nővére utján veje, vezére, meghittje és tanácsosa, ki egyszersmind a magyar főurak közt vitézségre, észre és születésre nézve egyaránt az legelső, magas portámnak igaz híve s az nép vezetőinek egyedüli bizodalma, egy ennek előtte kiadott athnamében a boldogult halála utánra királynak lett kijelölve; s hogy egy már szintén régebben kelt császári levelem erejénél fogva erre néki az engedélyt is megadtam*”³². Az utolsó mondat arra utalhat, hogy Bocskai már korábban

²⁹ Bocskay István, Magyar- és Erdélyországi fejedelemnek testamentomi rendelése. // Magyar gondolkodók 17. század. Sajtó alá rend. Tarnóci Márton. Bp. 1979. –

³⁰ Magyar főrangúak temetkezési szertartása a XVII-ik században. // Történelmi Tár –1894 – 738-744. pp.

³¹ Papp Sándor. Homonnai Drugeth Bálint fellépése Bocskai örököseként. // Studia Cariliensia – 2006 – 1. sz. – 133-152. pp.

³² Uo.

kérte a Portát, hogy hagyja jóvá Homonnai Drugeth Bálint örökösé váló kinevezését, ami cáfolja azt a korábban közszájon forgó elképzelést, hogy a végrendelet írói/szerkesztői csempészték be a nevet a dokumentumba. Egyébként Bocskai István végrendeletének alapos tanulmányozása után is ugyanerre a következtetésre juthatunk, hogy a fejedelem hosszas megfontolás után jutott el örökösének megnevezéséhez. Valószínűleg ezért érte nagy meglepetés az Erdély határára érőket – a rendek először és utoljára éltek szabad fejedelemválasztó jogukkal, és fejedelemmé választották az addig kormányzó Rákóczi Zsigmondot, Homonnai egykori apósát. A Rákóczihoz intézett leveleiben maga Homonnai Drugeth Bálint is értetlenségének adott hangot ezzel kapcsolatban.

Miután Bocskai István elhalálozott, az átengedett tiszántúli vármegegyék visszaszerzésére kijelölt királyi biztosok megfelelő lépéseket tettek Erdély függetlenségének felszámolására is. A bécsi béke ugyan világosan fogalmazott a kérdésben, illetve „*az erdélyiek a libera electiót szerződés szerint biztosított joguknak tartották*”, azonban a biztosok, személyesen Thurzó György, úgy gondolták, s aszerint cselekedtek, hogy „*Erdély ... visszaszállott Magyarország koronás királyára, és a kit ő fellege választ s megerősít, az uralkodjék az országban*”. Az erdélyi rendek tisztában voltak ezekkel az elképzelésekkel, ugyanakkor ellenükre volt az is, hogy Bocskai István végrendeletében Homonnai Drugeth Bálintot jelölte ki fejedelmükül, „*a kinek személye ellen különben alapos kifogásuk nem volt, a sok fáradtságukkal, költségükkel, vérük hullásával keresett és megoltalmazott libera electiót lényegében épen úgy fölláldozzák, mintha csak a magyar király által rájuk erőszakolt vajdát ösmernék el uroknak*”³³. Ennek a kettősségnek lett az eredménye, hogy az Erdélyben korábban kormányzóként tevékenykedő, s ezáltal mindenki által jól ismert Rákóczi Zsigmondot 1607. február 12-én „*egy szóval nyelvé-*

³³ Komáromy András. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez. // Történelmi Tár, 1899. – 273-297. pp

vel” [egyhangúlag] fejedelemmé választották, mondván, hogy „*az ország függetlenségének oltalmazását még a szabadító Bocskay István emléke iránt táplált hálánál és kegyeletnél is előbb való kötelességnek tartják*”.

Természetesen Homonnai Drugeth Bálint, a kijelölt örökös és környezete – köztük unokatestvére, Nyáry Pál³⁴ –, 1607. február 19-án kelt levelében azt írja a felső-magyarországi királyi biztosoknak, hogy az országnak csak „*harmadrésze és valami asszonyemberek*” választották Rákóczi fejedelemmé. Homonnai először fegyverrel próbált meg érvényt szerezni a végrendeletnek, majd Nyáry Pál javaslatára 1607. március 18-án levelet intézett a Marosvásárhelyen ülésző országgyűléshez, és egyrészt követelte, hogy Rákóczi Zsigmond megválasztását mondják ki semmisnek, illetve „*bocsássák kezébe csendesen az országot, mert máskülönben engedetlenségük miatt utolsó romlásra és rút pusztulásra jutnak*”.

Az erdélyi országgyűlés letartóztatta Homonnai követét, és március 22-én a magyarországi vármegyéhez intézett levelükben a főúr eljárását méltatlannak nevezték, s kifejtették, hogy az „*egyező értelemmel választott fejedelmüktől elszakadjanak, magukra nézve gyalázatosnak tartják, és inkább mind egy lábba meghalnak, mintsem hogy Rákóczy Zsigmondot deponálják*”. A kialakult probléma az országgyűlés követői szerint azért jöhetett létre, mivel Homonnai nem jelentette be igényét fejedelemmé való megválasztására (amit a rendek valószínűleg meg is vizsgáltak volna), s amúgy is, miféle dolog, hogy valaki egy országot annak „*híre és akarattya nélkül valakinek testamentumban hadta volna*”³⁵. A magyarországi rendek is megpróbáltak közvetíteni,

³⁴ Nyáry Pál (1550 körül – 1607 decembere) Nyáry Lőrinc és Török Zsuzsanna fia, Homonnai Drugeth Bálint elsőfokú unokatestvére. Osztályos birtokosok az egykori Guthy Ország, illetve a Török-vagyon rájuk eső részében – Diósgyőr és Debrecen uradalmaiban. Nyáry Pál Bocskai István főudvarmestere volt, többek között ő szervezte meg a Gyulafehérvárra tartó temetési menetet. Második házasságát Telegdy Pál özvegyével, Várdai Katalinnal kötötte, aki révén Kisvárdra és Szentmiklós várát is fennhatósága alá vona. Lánya, Nyáry Krisztina előbb Thurzó Imre, majd Esterházy Miklós felesége.

³⁵ Komáromy András. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez. // Történelmi Tár, 1899. – 273-297. pp

ezért a kassai részgyűlésről (1607. március 23.) Hoffmann Györgyöt és Alaghy Ferencet küldték követségbe Homonnaihoz, hogy a fejedelemség elfoglalásáról lebeszéljék *„ne igyekezzék egy kis méltóságnak kívánságával mind magát elveszteni, mind édes hazáját és annak immár megadatott szép csendességét megháborítani”*³⁶.

Thurzó György királyi biztos ugyancsak levelet intézett hozzá, amelyben javasolta, hogy *„a harag és bosszúállás gondolatával fölhagyván, és Rákóczy Zsigmondnak vén és beteges állapotját tudván ne haddal és erővel, hanem szép egyezséggel, egy kis várakozással, türelemmel, a király consensusával és engedelmével, az országnak kára, fogyatkozása, vérontás és nagyobb zűrzavar indítás nélkül igyekezzék megszerezni magának az erdélyi fejedelemséget”*. A levél némi burkolt fenyegetést is tartalmaz, kilátásba helyezve egy esetleges birtokelkobzást: *„attyja jó hírét nevét és egyéb eleiét elhadni kgdnek és urával, fejedelmével, királyával magát megnotálni nem volna dicséretes, sőt gyalázatos”*³⁷. Az átalakuló belpolitikai helyzet miatt (a királyi udvar is elfogadni látszott Rákóczi fejedelemségét) Homonnai meg is szakította kapcsolatait a hajdúkkal és a törökökkel, azonban 1607 áprilisának vége felé országszerte elterjedt Rákóczi Zsigmond halálhíre. A további teendőkről Homonnai Thurzó Györgytől kért tanácsot, s mint kifejtette, *„Isten látja lelkét, ő ugyan nem örvend az apja (korábbi apósa) halálának, mindazonáltal elfogadná a botot és zászlót, nehogy az erdélyiek ismét valami zűrzavart indítsanak”*.

Aktivizálta magát a Homonnai „királlyá tételében” érdekelt budai pasa is, aki többször is követeket küldött Ungvárra. A követek elől a főúr a Bocskai végrendeletében rá hagyott Kővárra húzódott, onnan intézett magyarázkodó levelet Ung vármegye közösségéhez, amelyben kifejti, hogy *„látja az Ur Isten és az körülöttem lévő emberek is látják,*

³⁶ Benda Kálmán. A Felső-magyarországi rendek kassai részgyűlése 1607 márciusában. // A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve III. 1976. – 159-176. pp.

³⁷ Komáromy András. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez. // Történelmi Tár, 1899. – 273-297. pp

hogy én még eddig, mióta Ungvárról kijöttem és ide járok, törököt szemmemmel sem láttam, ajándékát sem vettem, s velek sem nyájaskodtam” (Szinérváralja, 1607. április 3.).

Thurzó György Mátyás főherceghez intézett levelében arra kérte, hogy valamilyen országos tisztség felajánlásával próbálják meg Homonnait eltántorítani eredeti szándékaitól. Mint később kiderült, ekkor a bécsi udvar már egészen más jelölt személyében gondolkodott Erdélyben, s ekkor merült fel az országbírói tisztség felajánlása a főúr részére.

Homonnai Bocskai végrendelete alapján Huszt várát és uradalmát, illetve Kővárt is birtokába vette, amelyet a várnagyok (Bornemissza Jósza deák és Pernyeszi Gábor) az erdélyi rendek és Rákóczi Zsigmond tiltakozása ellenére át is adtak neki. Ugyancsak magánál tartott Bocskai koronáját is. Homonnai Drugeth Bálint, mint a huszti uradalom birtokosa, 1608 áprilisában előbb királyi megerősítés révén lett Máramaros vármegye főispánja, ugyanazon év októberében pedig Báthori Gábor erdélyi fejedelem kinevezését is megkapta. Ugyancsak 1608 áprilisában a hivatalos címzése szerint királyi tanácsos és felső-magyarországi főkapitány is („*Valentinus Drugeth de Homonna, Caes. Regiaque Majestatis Consiliarios, Comitatum Regni Hungariae Superiorum Capitaneus ac Comitatum Zempleniensis et Maramarosiensis Comes etc.*”). 1608 nyarán jelentős politikai változásokra került sor Magyarországon – a korábban kormányzói hatáskört betöltő Mátyás főherceg fegyveres erővel kényszerítette Prágában székelő bátyját a magyar királyi korona átadására. A seregben ott voltak Homonnai csapatai is.

A koronázásra 1608. november 19-én került sor, amelynek másnapján az uralkodó Homonnai Drugeth Györgyöt aransarkantyús vitézzé ütötte, 1608. december 1-jén Homonnai Drugeth Bálint pedig megkapta országbírói kinevezését: „*A koronázás után ... Homonnai Bálintot Judex Curiaesagra ... confirmálták*”³⁸. A következő évben nádornak je-

³⁸ Fallenbüchl Zoltán. Magyarország főméltóságai 1526-1848. Budapest, 1988 – 72. p.

lőtték, de halála, amit méregnek tulajdonítottak, megakadályozta a választásban való részvételét. A halálesetre 1609. november 9-én került sor Ung vármegye közgyűlését követően, miután az alispáni tisztségbe beiktatták Tárkányi Ferencet. A főúr ekkor mindösszesen 32 éves volt. Halálhírére felesége, Palocsai Horváth Krisztina tudatta Ung és Zemplén vármegyékkel (a Révay Péterhez címzett levélben hosszas betegségről van szó)³⁹. Mind a közvélemény, mind a vármegye közössége mérgezésre gyanakodott, ezért is maradt fenn Ung vármegye idézőlevele Homonnai Drugeth György részére, amelyben a mérgezés gyanújával kapcsolatos kihallgatásra idézik meg⁴⁰. *„Nyergét kenték volt meg méreggel, és a feneke rothadt, az miá holt meg. Ez időben a Bocskai halála után szokásba jöve ez országban a merőggel való etetés, nyergeknek és székőknek méreg porral való meghintése. Vendégségbe menni ez időben igen félelmes vala. A Dóczi András vendégsége és Dóczi pohara példabeszéddé lött”*⁴¹.

Homonnai Drugeth Bálint országbíró, Ung és Zemplén vármegyék főispánját Ungvár várában temették el 1610. március 14-én, sírfeliratát Tolnay-Balogh János esperes, ungvári lelkész írta meg⁴²:

*„Postquam te genuit, lauitque Vngvaridis
vndis Euphrosine⁴³ verum nomen adepta parens,
Bartphanæ puerum post hæc fouere virentem
Hinc et Eperiessides te docuere Deae.
Ast ubi concessa est annis, prudentia maior,*

³⁹ Palocsay Krisztina levele Ung vármegye törvényhatóságához férje, gróf Homonnai Drugeth Bálint elhalálása kapcsán. // Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL), F. 4. (Ung vármegye főispánja), op. 11. jegy. zbr. 23.

⁴⁰ A vármegyei törvényhatóságának idézőlevele Homonnai Drugeth Györgyhöz Homonnai Drugeth Bálint meggyilkolásának ügyében. // KTÁL, F. 4. (Ung vármegye főispánja), op. 2. jegy. zbr. 226.

⁴¹ Szepesi Laczkó Máté krónikája. // Erdélyi Történelmi Adatok, III. kötet. Szerkesztette: Mikó Imre. Kolozsvár 1858. [Elektronikus forrás]: <http://mek.oszk.hu/15200/15288/15288.pdf>

⁴² Homonnai Bálint ungvári sírfelirata. // Adalékok Zemplén-vármegye Történetéhez. Sátoraljaújhely: Zemplén Könyvnyomtató Műhely – 1900. 39. p.

⁴³ Török Fruzsina, Drugeth Bálint édesanyja.

*Ornarunt thalamos Tállya, Palócsa tuos.
 Tum Ducis officium tibi contulit
 Hungara tellus Iudicis hinc Regni munus habere dedit.
 Mors tumulo corpus, mentem DEUS addit Olympo
 Famam rite solum personat, atque salum.
 Siccine Drugethiae decus indelebile gentis
 Dormit Homonnea dictus ab vrbe Valens!
 O! patriae pater! Occurrus auriga ruentis!
 Cur immatura morte peremptus abis?
 Sat vixti, fateor; quia sat bene, miles et acer,
 Prudens atque senex, vt iuuenisque pius.
 Attamen ante diem nobis ereptus abisti,
 Hei mihi! multorum fletibus aucte virum!
 Hic Drugeth ille Valens. Satis est, quam plura referens
 Notior ille solo, gratior ille polo⁴⁴.*

Homonnai Drugeth Bálint Rákóczi Erzsébettől született egyetlen fiát, Istvánt 1612. „beőjt mas havanak 16 napjan Isten magához szollita az eörek diccsőségben”⁴⁵. Halálával kapcsolatban – apjához hasonlóan – nála is felmerült a mérgezés gyanúja, amiről Szepesi Laczkó Máténál ol-

⁴⁴ „Miután világra hozott és megfüröszött tégedet az Ung vizében tisztos nevet viselt anyád, Fruzsina, mint serdülő gyermeket Bártfán oltalmaztak és ezután Eperjesen tanítottak tégedet a Múzsák. Ámde ott, évek múltán, megadatván neked a nagyobb okosság *(nyilván a jogban való jártasságot érti a költő – ford.)* a te nyoszolyáidat Tállya, Palócsa *(t. i. palócsai Horváth Krisztina volt a második felesége; az első Rákóczi Erzsébet Tállya várából – ford.)* ékesítették. Azután Magyarország a vezéri tisztet bízta reád, később az országbírói hatalmat adta bírnod. A halál testedet a sirgödörre, Isten pedig lelkedet az égre bízta. Híredet illendőképp személyesíti a szárazföld és a tenger. Ilyképp aluszik a Drugeth nemzetségnek letörülhetetlen dísze, Hatalmasnak (Valens) nevezve Homonna városáról. Oh, hazánknak édes atyja! Oh, a rohanó szekér kocsija! Miért is mégysz megöletve korai haláltól? Beismerem, hogy eleget éltél; és elég jól, mint erős katona, okos és éretts mint jámbor ifjú. De mégis időnapelőtt elragadva távoztál. Jaj nekem! A sok könnyhullatásától megöregedettnek! Ez az a Drugeth Bálint (Valens). Elég róla ennyi. A többit elmondja ő maga, ki ösmeretesebb mint a föld színe, kedvesebb mint az ég”.

⁴⁵ Szepesi Laczkó Máté krónikája. // Erdélyi Történelmi Adatok, III. kötet. Szerkesztette: Mikó Imre. Kolozsvár 1858. [Elektronikus forrás]: <http://mek.oszk.hu/15200/15288/15288.pdf>

vashatjuk az első egyértelmű célzást: „16. martii a nagyságos Homonnai Bálint egy fia Homonnai István hirtelen halállal meghal nyolc esztendő korában, non sine suspicione veneni, ki azelőtt való napon Homonnai György hozzá menvén, megvendégelte vala. Harmadnap mindjára be szálla Homonnai György Ungvárra. A régiek itt ez eránt azt mondanák az ő szokások és törvényök szerint: Cui bono fuit mors?”⁴⁶

A kérdésre a válasz azonban nem adja magát olyan egyszerűen, mint ahogy Szepsi Laczkó Máté sugallja. Homonnai István halálával kétségkívül György maradt a család egyetlen férfi tagja, ám nem ő volt a legközelebbi rokona Istvánkának, hanem „keőzelebb valo Attiafia penigh Homonnay Istvánnak, az iffiabyk Reway Ferencznél és Reway Kláránál nem találkozik. Mivel hogy az Homonnay Istvannak az eörgeh attya, és ezeknek az eöreg aniók egyek voltanak”⁴⁷. Vagyis Homonnai István nagyapjának testvére, Homonnai Drugeth Klára és Révay (II.) Ferenc főajtónállómester⁴⁸ unokáiról, Kláráról és (V.) Ferencről van szó. Erre hivatkozva Révay Péter koronaőr a leányág után járó „*quartalitiom filioli*”, vagyis feltehetően a Homonnai István birtokrészből járó (leány?)negyedtet akarta megszerezni testvére gyermekeinek. A közvetítő szerepet Thurzó György nádor töltötte be, aki a békés rendezés híve volt: „*Mi kegek’ azt mondanok, job volna kegek’ eö kegmevel’ per bonam compositionem minden joll veghezni, hōgi sem mint Törvenibeöll menne ki, es igy kegek’ sem lenne injuriaia, s az arvaknakis sem lenne karara*”⁴⁹. Az árvák anyagi kielégítésének ügyében további levél-

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Szepsi Laczkó Máté krónikája. // Erdélyi Történelmi Adatok, III. kötet. Szerkesztette: Mikó Imre. Kolozsvár 1858. [Elektronikus forrás]: <http://mek.oszk.hu/15200/15288/15288.pdf>

⁴⁸ A Nagy Iván „Magyarország családjai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal” című munkájában közölt Révay-családfa tanúsága szerint Révay (II.) Ferenc nővére, Magdolna (szklabiniai és blatniczai ág) Homonnai Drugeth Ferenc felesége volt. Unokatestvérük, Révay (III.) László (trebosztói bárói ág) szintén a Drugeth családból házasodott, Homonnai Drugeth Erzsébetet (III. György országbíró lányát) vette feleségül.

⁴⁹ Szepsi Laczkó Máté krónikája. // Erdélyi Történelmi Adatok, III. kötet. Szerkesztette: Mikó Imre. Kolozsvár 1858. [Elektronikus forrás]: <http://mek.oszk.hu/15200/15288/15288.pdf>

tári források nem maradtak fenn, így könnyen elképzelhető, hogy sa felek megfogadták Thurzó konfliktuskerülő ajánlatát, és megegyeztek egymással. Homonnai (VI.) István halálával az ősi Drugeth birtokok gond nélkül Homonnai (III.) György kezén összpontosultak, ami jogilag is érvényesítette az egyébként is tényszerű helyzetet.

Sajnos az ungvári vár Szent György templomában lévő Drugeth-kriptát, illetve az ott nyugvó személyek koporsóit több alkalommal is kifosztották. Utoljára „jótékony céllal” kerestek ott értékeket. Mészáros Károly, Ungvár történetének krónikása így ír erről: *„Az 1762-dik évben néhai Horváth Imre alesperessége alatt, midőn a mostani községi templom építése megkezdődött, minthogy a mondott építkezéshez hiányzott a kellő költség, Horváth Imre helybeli lelkész, s alesperes az egri püspökhöz az iránt folyamodott, hogy engedtetnék meg az ungvári katolikusoknak, miszerint a várkápolna kriptája felnyitattának, s az abban netalán található drágaságok a községi templom építésének fedezésére fordíttassanak. Beleegyezett ugyan ő excellentiája ezen kérelembe, de főleg azon okból, minthogy azon sírbolt huszonnégy évvel azelőtt a várórség által kiraboltatott, nagy sikert nem ígért. Mindamellet a buzgó alesperes nem hagyott föl céljával, ama sírboltot újból felkutatni. Azonban minthogy ép ez időben ismét katonaság ült a várban, kénytelen volt a bécsi főhadi tanácstól is kikérni az engedélyt, melyet meg is nyervén, azonnal kinyitató a kriptát, s kutatást tétetett, de ott néhány rothadt koporsón, s egy aranygyűrűn kívül egyéb kincset nem talált. Ezen aranygyűrű homonnai gróf Drugeth Bálint hamvai közt találtatott; tehát ugyanazon nevezetes férfiúnak porai közt, a ki Bocskai István halála után Erdély fejedelemségére törekedett. Ezen gyűrű mintegy ötven körmőczi aranyat ért, s három drága kőbe volt befogva, és minthogy Ungvár már ekkor a kincstári javak közé számíttatott, azon gyűrűt is a kincstárba kelle küldeni Pozsonyba”.*

Így múlik el a világ dicsősége...

HOMONNAI DRUGETH BÁLINT, A NAPLÓÍRÓ

DIARIUM VALENTINI HOMONNAI⁵⁰

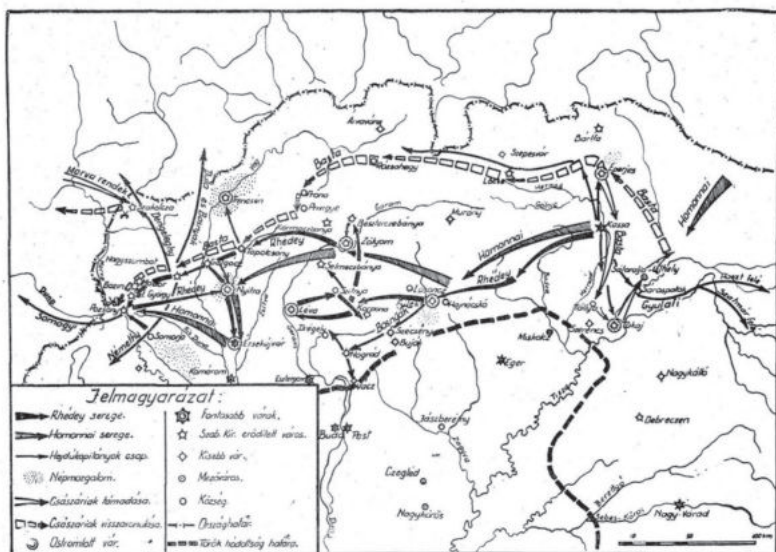
Anno 1605. Cum benedictione Divina Memoriale

Ezeket az emlékezetre való megjegyzendő dolgaimat kezdem íratnom ilyen bizonyos okokból, t. i. midőn az én kedvem szerint való szerelmes társamat, a' szent házasságban való igazán becsületes édes feleségemet, az Tekintetes és Nagyságos úr Rákóczy Zsigmondnak, az római császár tanácsának⁵¹, Torna és Borsod vármegyéknek főispánjának, mostan pedig az Tekintetes Bocskay István tanácsának és erdélyi főgubernatorának egyetlen egy kedves, minden aranynál ezüstnél drágább jó erkölcsű szerelmes leányát, én tőlem bűneimért és gyalrlóságomért az teremő és üdvezítő szent háromság isten elvette volna, titkos tanácsa szerint az én szerelmes Elisabethámat⁵², kinek ha az iste-

⁵⁰ Homonnai naplóját többször is kiadták – Homonnai Drugeth Bálint naplója (1605). Közli Naményi István. // Tudománytár, 3. (1839), 172–182., 252–261., 315–324., 363–375. old.; Bocskai kíséretében a Rákosmezőn. Közreadja Csonka Ferenc, Szakály Ferenc, Bp., Európa, 1988, 99–145. old.; Venásch Eszter: Homonnai Drugeth Bálint hadi naplójának kiadatlan része. // Lymbus: Magyarságtudományi Forrásközlmények. Bp. 2007. 19–46. old.

⁵¹ Tanácsosának.

⁵² Rákóczi Erzsébet 1588-ban (?) Rákóczi Zsigmond és Alaghy Bekény Judit házasságából született. Édesanyjának Mágóchy Andrással kötött első házasságából már született két fia (Mágóchy Gáspár és Mágóchy Ferenc, Munkács urai). Rákóczi Gerendi Annával kötött második házasságából született I. Rákóczi György későbbi erdélyi fejedelem és Rákóczi Pál (a család katolikus ágának megalapítója, országbíró). Rákóczi Zsigmond harmadik házasságát Telegdy Borával, Chapy András özvegyével kötötte. Rákóczi Erzsébet 1605 elején hunyt el, házasságukból egy gyermek, Drugeth István maradt.

Hadműveletek Felső-Magyarországon 1605-ben

ni kegyelem, irgalmasság rajtam marad, több társat az ő hozzája való igazságomért nem vakmerőségből sem isten ellen, hanem gyarló lévén és én is csak ember, a' szeretetben mást ismérni senkit akarok, megelégedvén hívségével, igazságával és elfelejthetetlen szerelmével⁵³. Mikoron azért angyalá léte után⁵⁴ édes társamnak bujdosni akarnék, váraimra, marháimra, jó vitéz szolgálaimra nem nézhetnék bánatimban; az bölcs isten ez esztendőben, úgymint 1605. esztendő mense April, die 28 bölcs erős tanácsából német királyi birodalmat az felséges névvel együtt az Tekintetes és Nagyságos főurunknak Bocskay Istvánnak

⁵³ Később Drugeth Bálint palocsai Horváth Krisztinát, Bocskai István unokahúgát vette feleségül. A feleséggel kapcsolatban kevés információ áll rendelkezésünkre. Horváth György Bocskai Krisztinát, a fejedelem húgát vette feleségül. A Szepes vármegyei család 1589-ben szerezte meg Dunajec várát. Felesége révén Homonnai Drugeth Bálint rokonságba került Báthori Gábor erdélyi fejedelemmel. Iffy Anna (Török János hunyadi főispán felesége), Báthori Gábor apjának féltestvére révén Drugeth Bálint távoli unokatestvére volt a somlyai Báthoriaknak.

⁵⁴ Elhalálózása.

adta volna; ő felségétől erőltettem, az országtól kérttem, hogy Magyarországnek főhadainak gondját felvenném, és országunknak főkapitánnyá lennék. Meggondolván azért azt, hogy itt elsőben istennek, azután Magyarországnak az én hazámnak, választott fejedelmünknek együtt szolgálhatok, és a' sok dolgok között, elmémnek nagy igaz és erős bánata is enyhíthetik; sőt hogy írásom isten ellen ne legyen, gyarló gondolatomból a' fegyver által is, ha kíváztatik édesen halált szenvedjek az én társamért, és én is az szent isten előtt álló szent angyali társaságban, és az édességes társamnak lelkével hozzá kívánczó lelkem, örökkön örökké teljes kedvvel örüljön. Hogy azért az én maradékim az mostani bánatomban bujdosásimban megtölt igazságos képem által minden dolgaimat írva találják, és nem úgy, mint nyilván valami históriát, hanem csak titkon való jegyzést akartam hagyni⁵⁵.

Az mostani memorialénak a pedig meg írására véghez vitelére, és az hadakozó dolgoknak is jó szerencsés végire, hogy azokat meg írhasam adjon erőt az atya, fiu és szent lélek isten Ámen. Édes jó akaróm avagy olvasó atyámfia, azon semmit ne csudálkozzál, hogy ilyen édesdeden írtattam ez praefatiócskát; mert csak az én istenem és az én szegény belső gondolatim érzették azokat az nagy szenvedéseket, melyeket az én szerelmes társamért követtem (kiáltani), valakinek kedve szerint való hites társától hirtelen elválása lett, az tud ezekről ítéletet tenni. A' ki nek fazekában főtt, az érzi az efféle kint jó atyámfia.

Anno Domini 1605. 14. die mens. Julii.

Indultain seregestül Ungvárról délután a' felső⁵⁶ hadban, de elsőben Kassára. Melly én utániban az én istenem tegyen szerentsessé és nagj győzedelmessé, kí legyen ő szent felségének szent neve dicsőségé-

⁵⁵ A napló (amelynek egyes latin nyelvű részeit Bél Mátyás is közzétette) – az 1605. július 14. – november 20. közötti időszakot írja le – nagyrészt Homonnai Drugeth Bálint ismeretlen titkárának munkája, azonban az egyes beírások mellett találhatunk saját kezű, az eredeti szöveg-re merőlegesen beírt megjegyzéseket is.

⁵⁶ Valószínűleg felsőmagyarországi.

re, országunkban levő anyaszentegyházának megmaradására, nekem pedig jó híremre, nevemre mind örökké stb.

18. Julii. Indultam ki Kassaiul urunk ö felsegétől Garadnára.

Saját kezével: Bizony jól, és igazán híven akartam szolgálni, szolgáltam is az én hazámnak és ezután is szolgálni akarok míg az árnyékvilágon élek, elsőben istenemnek, az után urunknak úgy az én édes hazámnak, Magyar országunknak.

19. Julii. Indultam Garadnára az én saját hadam közé.

20. Julii. Indultam meg hadastul Garadnáról, szállottam meg Devecser nevű faluban.

21. Julii. Indultam meg reggel Devecserbül, szállottam meg Zselylyében.

22. Julii. Indultam meg hadastul Zselyceerül szállottam meg Edelényben.

23. Julii. Indultam meg Edelénybül, szállottam meg Kazában.

24. Julii. Indultam meg reggel hadastul Kazából, szállottam meg Bánréven, magam Putnokon ebédeltem.

25. Julii. Indultam meg reggel hadastul Bánrévéről szállottam meg Radnoth nevű faluban. A' szendrei két ágyukkal itt érkeztenek el, kikkel négy tonna port hoztanak és 300 golyóbisokat.

Saját kezével: Comes Valentinus Drugeth.

26. Julii. Indultam meg reggel hadastul Radnótiiról, jöttem az nap Rimaszombatban.

27. Julii. Egy napot itt Bosnyák Thamás urammal tráctálván Zólyom várának megszállásáról.

28. Julii. Indultam ki hadastul Rimaszombatból szállottam Daróciban. Eodem die bocsátottam föl Dessüffi János uramat az felső hadban, az Nagyságos Illésházi István uramhoz az hadaknak való fizetés dolgában.

29. Julii. Ez napon is Daróciban mulattam és mentem vala Fülek várat megvizitálni.

30. Julii. Indúltam meg reggel Daróczbúl hadastúl és szállottam meg Losonczon.

31. Julii. Jöttem hadastúl Pilis alá táborban szálván az vitézekkel.

1. Aug. Jöttein hadastúl Vigles mellé Szalatnára. Jött előmben Zólyom alól egy néhány magával Széchi András Szécsényi kapitány.

2. Aug. Ez napon is Szalatnán mulattam és végezvén Szánchi György urammal Zólyom meg szállásáru. Hozák meg Báthori István⁵⁷ uraimnak halálát, a' kit bizony igen sirattunk sok vitéz barátinkkal és jó szolgálunkkal együt, eodem die írám meg Rhédei Ferencz uram, hogy a' Nagyszombatiak elküldöttek gratiaért az német császárhoz, viszont az csallóközi had kapitányostul az német mellé állott, melly kapitánynak Somody Mátyás volt az neve az árúlónak.

3. Aug. Ez napon is Szalatnán mulattam, és ugyan ez napon gyűlünk össze mindnyájan az seregek. Az füleki kissebbik ágyúval is ez napon érkezének, mert többet is vártunk.

4. Aug. Indúltam meg hadastúl Szalatnárúl az ő felsége ágyúival és szép sereggel Zólyom alá, kit meg szálván, szót adtanak ki belőle.

5. Aug. Volt tracta⁵⁸ az zólyomi németekkel ez vár megadása felől, melly tracta ilyen kívánságokból állott; hogy én megengedjem azt, hogy ők az több várakból való németektől tanácsot kérjenek, és kiváltképen az, mit az körmöczy német kapitány ad tanácsúl, azt mívelik. De én ezeket nem míveltem, hanem véghez menvén az tracta, kezdettem az falat rontani.

6. Aug. Kezdettem Zólyom várának az öreg bástya felől való falát.

Saját kezével: Mert gyakorta való sok írásokkal kért vala Rédei Ferencz uram hogy sietnék az német táborra, mert azt írja vala, hogy ha

⁵⁷ Ecsedi Báthori István (1555–1605) Szabolcs és Szatmár vármegyék főispánja, országbíró több ágon is rokonságban állt a Homonnai Drugeth családdal (édesanyja, Báthori Anna Drugeth Antal felesége volt), felesége, Drugeth Fruzsina pedig (III.) Ferenc ungi főispán lánya.

⁵⁸ Megbeszélés, tárgyalás.

Szakolczát meg veszik, erőtlen lészen Érsekújvár alatt ellenek. Talán Basta György is bizgatta Rédei uramat Komárom felől.

7. Aug. Végeztük el egy tanácsból Szakolczának megsegítését, melly ha az ellenségnek kezében akadna, ő felsége országának felet-te nagy kárára lenne: úgymint Szánczhy György uram, Kovács Boldizsár, Gyöngyösi János, Géczi András, praedicatorunk Piskolczi Vincze uram, Albert Kovács, Báthori Pál, Keresztes Thomás, Gyürki Benedek. Ezek mind consentiáltak Szakolcza megsegítése felől, Zólyom várát pedig mindenkor megtalálhatjuk, és Géczi Andrást hagy-tuk alatta. Innét pedig indulásunk 9. die augusti lészen.

8. Aug. Ez napon is Zólyom vára alatt múltam.

9. Aug. Szakolcza segítségére indultam meg urunk ő felsége lovas és gyalog seregével Zólyom alól, Saaskő mellől eljövén szállottam meg Szentkereszten.

10. Aug. Indultam meg Szentkeresztről az ő felsége lovas és gyalog seregével. Sárnocliján Revistlye alól el jövén, ugyan ez utamban izen-tem fel Dóczi András uramnak⁵⁹.

Saját kezével: Eleget esküvék, hogy szemben lészen vélem mondván hogy ő is híve magyar nemzetünknek és ő felségének, de minthogy kalapos süvege és német saruja vala, isten bocsásson neki.

11. Aug. De egy kis tökéletlen Beket⁶⁰ küldött vala ide előmben az nagy Vezér. Begtes Passa öccse vala, de igen hazug vala. Ez napon is Sarnochján és Revisthyjeből alá hivatván Dóczi András uramat, Sanchi

⁵⁹ Dóczy Gábornak Nyáry Krisztinával (Nyáry Lőrinc lányával) kötött házasságából született gyermekei közül Dóczy András futotta be a legnagyobb karriert: előbb Bars vármegye főispánja (1603), majd királyi tanácsos lett (1606), 1608-ban pedig bejutott a főméltóságok közé: a pohárnokmesteri címet nyerte el. Ezt követően pedig főkamaramesterré lépett elő, előbb szatmári (1609–1618), majd felső-magyarországi főkapitány (1619–1621) volt. Húgának, Dóczy Fruzsínának Homonnai Drugeth (II.) Györggyel kötött házassága révén közeli rokonságba került a Drugethekkel. Nyáry Pál egyszerre volt Dóczy és Homonnai Drugeth Bálint unokatestvére. Dóczy András édesapjához hasonlóan jelentős udvari karriert futott be, így az öltözékével (és „lelkületével”) kapcsolatban érthető Drugeth Bálint saját kezű bejegyzése.

⁶⁰ Béget.

György uram, az várban zálog lévén, Dóczi úr meg esküdt az ő felsége hűségére, és hogy más nap az németeket ki küldi az várból, egy alma fa alatt állván előttem, arra esküszik. Mi nem tudgya némelly, mitsoda az hit.

12. Aug. Ez napon indultam meg hadastul Sarnochjárúl, és szállottam meg Koloson.

13. Aug. Indultam meg Kolosról és minden hadaimmal menvén, szállottam Tapolcsánra.

14. Aug. Indultam meg Tapolcsánról, és mentem Bánban Illyésházy István uramhoz, csak egy szekérrel és néhány ifjú legény szolgálommal; az holott az hadak, és egyéb országunk javárúl nem keveset beszélgettünk és tractáltunk.

15. Aug. Indultam ki Tapolcsánból hadastul, és az hadakat Egerszegen meg szállítván, magunk Illyésházy urammal Nyitrában mentünk, Rédei Ferencz uramat hozzánk hivatván Újvár alól; az hadak állapotjárói egy akaratból bőségesen beszélgettünk.

Saját kezével. Bizonyágot tön előttünk Rédei úr, hogy mind el szöktek ott hadai mellöle, ugy annyira, hogy ha meg nem segítem, nem hogy Basta, de csak Kolonics is szabadon el verheti őket Érsekújvár alól.

16. Aug. Meg indultunk Nyitrából és jöttünk Galgóczra Illyésházy urammal, az hadakat pedig Komjátiban szállítottuk, kiknek előttünk Jo'sa uramat hadnagyunkat hadtuk.

17. Aug. Egy néhány rendbéli okok eligazításokért, kiváltképen Dengelegi Mihállyal és Dessöffi Jánossal az hadak fizetések felől tractáltván, kényszerítettünk egész nap Galgóczon meg maradni. Ez napon Dengelegi uram és Vizkeleti Thamás az asztalnál össze háborodtak vala, én és Illyésházy bátyám uram nehezen szállítottuk le Dengelegi sógorunkat⁶¹, hogy az nagy Decretumos Jambort meg nem fogyatkoztatta vala, és az háború is az hajdúknak szemtelenségek miatt lett vala.

⁶¹ Dengeleghy Mihály Szatmár vármegyei törzsökös nemesi család leszármazottja, egyike Bocskai István hajdúkapitányainak. Felesége enyingi Török Katalin közel rokonságban volt Homonnai Drugeth Bálinttal, anyja, Török Fruzsina révén.

18. Aug. Meg indultunk Galgóczrúl, jöttünk Semptére, Thurzó Szanizló uramhoz ebédre. Annakutánna meg indulván Nagyszombathoz jöttünk, isten vélünk lévén estvére.

19. Aug. írtam az hadaknak, hogy mind egyben gyülekezzenek, és az morvái hadra mennyünk egy akaratból, kire segéllyen minket az atya, fiu és szent lélek isten – Ámen.

20. Aug. Összvegyűlvén az egész hajdúság, conspiráltak az hadnagyok és kapitányok ellen, azt végezték egy tanácsbúl, hogy egy hó pénzt, ha többet nem akarnak adni nekik, fel ne vegyenek tőlünk.

21. Aug. A hajdúság az napon ujabban megrendült, és az kapitányokat, Dengelegi, Dessőffi és Egri István uramékat, több egynehány hadnagyokkal megfogták, minden rend nélkül felülván megindultanak nagy módtalanúl, és Galgócz Sempte között táborban szállván, az előbbeni táborhelyeket felgyújtván mind megégeték. Ugyanazon napon Szombatból megindulván Keresztúr nevű faluban szállottam, és addig izengettem az vitézekre, hogy isten meghajtotta hozzám sziveket, és hozzám küldvén bizonyos vitézeket, ajánlották magukat, hogy felveszik az egy jó pénzt tőlünk.

Saját kezével: Minemű mód nélkül való zendülés volt az, azt tudná Dengelegi sógor describálni, és ha az én jelenlétem nem használ vala, akkor is arczczal jöttek volna mind az egész hadak fejedelmünkre, ekkor is szolgáltam valamit. Ez így vala hogy az ország nagy aranyos zászlóját felüttetem az keresztúri mezőben, és magunkkal levő három taraczkokkal isten kikiáltására lövettem, megízeném az hadaknak, hogy valaki az én kegyelmes uramnak híve, az zászló és lövés mellé jöjjön; szót fogadtak vala.

22. Aug. Az hadi vitézeket általhoztam vala Farkashidánál. Szálítottam az keresztúri mezőben az Vág vize mellé minden hadi szerzőmokkal, táborostól, lovas s gyalog seregestül, kik olly egyesek voltak, mintha az tegnapi dolog épen nem is történt volna közöttük. Melly hadaknak nagyobb része az lóczi mezőben fekvék. Ugyan ez napon bocsátottam az gyarmati kapitányt Radosoczki Jakabot Becz-

kó felé nyelvet fogni. Minthogy Ujhelyt és Csejthét megégette vala az német ellenség, mi is reájok akarunk vala menni, az szent istennek nevével és segítségével.

Aug. 23. Az ő felsége szép hadait kezdettem megmustrálni az keresztúri mezőben, megmustrálván⁶² pedig Dengelegi uramnak ezer számú vitézit, mert az ellenségnek híre érkezvén, az több hadaknak mustrája máshova haladt. Indultam isten hírével mindgyarást Beczkó felé az három ezer német fegyveres vitézekre, kik felénk az fejér hegyen által költöznek vala. Ez napon érkezett az mezőben mellém két Itek-aly-ly, bizony hogy szép nézésre való sűrű kopjás török vala, rendtartások is emberül vala, noha pogányok is, mikor egész hadastul az én zászlóim alatt énekelnék az urnak ilyen kedves énekemet: „Erős várunk nekünk az isten stb. ezek az Bekek izenék, hogy elhitték ők azt, hogy istennek eszében jutottunk, azért a’ nagy jelszóval való éneklésért; de azt is reménylik, hogy jót mondunk; de az hajdú azt mondja, hogy ellehetünk úgymond ez féle nélkül, virág, ének nélkül; kétség nélkül az nem olvasta a’ szent zsoltárt, mert ő hajdú szegény. Négy száz kopjás törököt és száz lovas tatárt ugyan ez napon bocsátottam Mechmeth Bekkel derék válasszal vissza az hatalmas török császár vezéréhez. Ez nap rendeltem, a mezőben állván s szerencse váráshoz készülvén, tizenhét seregeket az ő felsége hadából, azután ismét négy szép seregek érkezének mellénk, kiknek is statiot rendelvén, és háromszor Jézust kiáltván, huszonegy sereggel jó szívvel az Jézus Christus nevében indulánk.

24. Aug. Csejtére jutván szép seregekkel, az németeket nem találók, mert általmentenek vala előttünk, hírünk hallván az fejér hegyen. Bocsátottam azért csatát utánok innét, úgymint Szilassi Jánost és Csomaközi Andrást ötszáz magyar vitézekkel, az hova isten akaratjából szerencsén jártanak, mert az német tábort hagyták száz hiával, ezek közül, kiket levágtanak kiket pedig elevenen elhozzanak. Itt Csejténél szál-

⁶² Megszemlélve

lott vala egy fejérgalamb az tűzönkhöz, az hol fűtőztünk, ez szép dolog vala, és iteljük azok kik itt fűtőztünk vala az beírásra.

25. Aug. Megtérvén Csejtétől, jutottunk vissza az táborra Lézhez Kadastól, de magam Nagyszombatban nyargaltam be Illyésházi uramhoz mintegy száz lovas vitézzemmel az frigy dolga felől beszélni, mert az német immár kívánja vala tőlem az frigyét.

26. Aug. Ez napon mustráltam meg a' Desöffi János uram hadát több rendbéli hadakkal az két béket is a' tatárokkal ma bebocsátottam Újvár alá. Ugyan ezen nap választottam az vezérhez Csúti Gáspár uramat, ez jámbor és emberséges ember, fejedelemnek és urnak való jó szolgál. „Az egri Zinán passának is ma irtam választ, hogy az tízezer törökökkel, a kikkel mellém akart jönni Tatához szóljon és ott várjon meg. Az vezérnek pedig Csúti Gáspár uramtól a' felől irtam vala, hogy szemben leszek vele maga kívánsága szerint, ha felel az oda való békeséges menetelem felől. Egy ravasz csalinak kurva fia, csak hogy meg nem ölt vala, isten lévén sátorom ajtajában. Basta⁶³ és Kolonics⁶⁴ praktikája vala, de én magam ragadom meg a mestert. Egy kémet is fogtam

⁶³ Giorgio Basta (1544 – 1607) albán származású császári hadvezér. Miután Európa szinte valamennyi hadszínterét végigharcolta, 1597-ben Magyarországra rendelték, ahol részt vett a 15 éves háború török elleni harcaiban a Dunántúlon, majd 1598-ban kassai főkapitány lett és bevonult Erdélybe is. Báthori András halála után Mihály havasalföldi vajdával együtt kormányozta a fejedelemséget. 1600. szeptember 18-án Miriszlónál legyőzte Mihály vajdát, 1601. augusztus 3-án Goroszlónál vereséget mért az Erdélybe visszatérő Báthori Zsigmondra is. Miután meggyilkoltatta Mihály vajdát, császári helytartóként kormányozta a fejedelemséget. 1604 áprilisában tábornagyi rangot és grófságot (Huszt és Máramaros grófia) kapott, ugyanakkor Erdélyből Esztergom megvédésére rendelték. 1604 őszén Bocskai István ellen vonult, s bár november 17-én Osgyánnál csatát nyert, de aztán a hajdúk előtt Eperjesre szorult. 1605 tavaszán megfogyatkozott csapataival Bécsbe menekült.

⁶⁴ Kollonich Siegfried (?–1623) horvát eredetű, a török hódítás miatt elnémetesedett családból származott. A tizenöt éves háború alatt került Magyarországra. Az indigenatust 1598-ban nyerte el, ezt az 1604. március–áprilisi országgyűlés is megerősítette, ekkor két testvérét is honfűsítették. Perényi István és Dobó Anna lányával, Perényi Zsófiával – aki korábban Forgách János felesége volt – kötött házassága révén jelentős rokonságra tett szert. Ebben az időben a dunáninneni főkapitányi tisztelet töltötte be, amit a bécsi béke után is megtartott. A Bocskai-szabadságharc alatt nem sikerült bizonyítania katonai tehetségét. // Venásch Eszter Homonnai Druegh Bálint hadinaplójának kiadatlan része. – 21. old.

én magam, kinek az ördög szívét megkörnyékeztén nagy gonosz szándékkal volt hozzám, mellytől az én kegyelmes istenem jóvoltából engemet megoltalmazott. Annak a latornak Rác Lőrincz volt neve.

27. Aug. Tanácsot tartván vitéz kapitányokkal, és jámbor főember szolgálommal, azt végeztük, hogy az élest Újvárbán be ne hagyják vinni, annak isten segítsége velünk lévén minden módon ellene álljunk. Mellyhez képest, Újvár megszállására való indulatunkat rendeltük egy akaratból holnaputánra, ugyanazon napon indulván érkeztek meg az vitézek táboromban szép nyereséggel.

Saját kezével: Mert Rédei uram igen Ir vala levelével Érsekújvár alá. Látja isten egy nap négy levelet is vettem úgy kért, mert kifogyott vala alóla.

28. Aug. Ez napon helyben voltam táboromban minden hozzám halgató vitézimmel, és csak az ő felsége szép sereginek mustrálásában⁶⁵ voltam egész nap foglalatoss.

29. Aug. Indultam isten segítségeért háromszor való Jézus kiáltásunkkal, táborunkban lévő egynehány ezer ő felsége szép lovas és gyalog vitézeivel Újvár alá, és szállottunk meg az mezőben Tardoskednek ellenében. Itt szállott vala egy szép raj méh szemünk láttára. Ezt két jó vitéz szolgálom Teleki Pál és Pankotai János egy dézsába befogván, az mezőben szép ékes helyre tevén békével hagytak szegényt.

30. Aug. Jutottam Újvár alá fejedelmünk ő felsége szép lovas és gyalog seregeivel, és szállottam táborban Nyáradnál az mezőben. Az vitéz kenyér bizony igen szép, és a' többi között édesb nincs, mint az nagy ágyú golyóbis; erre arczal menni, igaz vitézségnek tarthatjuk.

Saját kezével: Ezt noha röviden irta le az én secretariusom, de bizony meg a' vár alól el ballagánk az tábor helyre, sok ágyú és taraczk golyóbisok zúgtak körülöttünk, és rajtunk is esett rézs, isten irgalmazzon ezeknek.

⁶⁵ Katonai szemle

31. Aug. Ma jött az egri Zinan passa hadastul ide Újvár alá hozám, hét öreg ágyúkat is hozott magával. Újvárban is ma küldöttem elsőben levelet, hogy adják meg az erőseget, mely levelemben fogadtam néktek: mindnyájókat gyermekestől feleségestől békével elbocsátom őket. Nálam volt ma tanácsban Rédei Ferenz úr, Dengelegi Desseffi és Bosnyák uramék.

1. Sept. Szemben voltam Zinán passával, beszélgettem véle, és onnét sátoromba térvén holnapi napra ebédre hivattam. Magam pedig mentem Turzó Szaniszló uramhoz Sempté nevű városban.

2. Sept. Vendégeltem meg a pasát sok Bekekkel, és fölös törökökkel tatárokkal külső sátoromban. Ez szép vendégség vala, mert tállal ittak, és marták az étkeket, ha pedig egy két és három rendbeli eleget ett, fölkölt, még más lusta tatár ült az más végére az asztalnak, mert őt és hat asztalra vendégeltem török és tatár uramékat, és jóllakván egyik tatár az másik, ködmönéhez törülte kezét és száját, azt közönségesen cselekszik; pogány a pogány. Az Rédei uram hada is ma ment be az Újvári sánczba. Ma értettem azt is az passától, hogy ezelőtt ötöd nappal szállotta meg az vezér passa Esztergomot.

Saját kezével: Az élő istennek bizonyítom, hogy nem az én tanácsomból lett az. Adjon isten előtt számot az, ki oka Esztergom vesztésének.

3. Sept. Ez napon bocsátottam Omán János főember szolgálmat az vezér passához Esztergom alá levelekkel követségben, két órácskát is küldöttem vala neki.

4. Sept. Küldöttem ki szolgálmat minden felé városokra és falukra, hogy ásó kapákat és földhányó kosarakat minél többet szerezzenek, sáncz ásó népet is minden helyekből hajtsanak.

5. Sept. Semptére jött vala Forgács Zsigmond uram az más párttól, és ugyan azon napon hozta Cserei Mihál levelét is, mellyben magamat is Forgács uram Semptére hivatott, hogy szembe legyek vele. De Zinán passa tanácsából nem menék el, minthogy természet szerint való kétséges voltát jól láttam, tudván az ő pogány természetét is,

hogy mindjárt azt állította volna, mintha én oda békeséget tradálni mentem volna.

6. Sept. Mai napon írtam urunknak ő felségének az hajdúságnak fizetlensége miatt nagy szó fogadatlanságokról. Az törököknek is az ő nagy hitetlenségek miatt hozzám való kétséges voltokról. Divánunk⁶⁶ is volt ma, kiben jelen volt Zinán pássá, Bosnyák uram, Desseffi János Csomaközi András, Kovács Boldizsár, Radosoczki Jakab és Kovács János uram, Omán János is, ma futott meg az vezértől Esztergom alól, és az vezér igen menti magát általa, hogy nem magától, hanem török császár akaratjából szállotta volna ő meg Esztergomot.

Saját kezével: De tudom bizony ki tanácsa. Magyar volna, de szívet csak isten látja.

7. Sept. Ez nap jött vala levelem, mind az vezértől, mind az tatár császártól⁶⁷, az melly levelekben írják, hogy a' magyar rabokat az tároknak megadassam, mire nektek ilyen választ irtani, hogy mivel-hogy azok az rabok magyarországiak, és magok is szegények magyarok, semmiképen őket meg nem adatom, hanem ha rablani akarnak, ne magyart, hanem németet raboljanak.

Saját kezével: Meg is haragudtak vala Drugeth uramra az vallás tételért, kiből nagy gonddal mentem ki magamat.

8. Sept. Ez napon táborunkból Újvár alól az vezérnek ilyen ke-mény igékkel irtam levelet, tudni illik: Mi lehet annak az oka, hogy sem az mi kegyelmes fejedelmünk, sem az országbeliek nem kérték, hogy az mostani utában Esztergomot megszállja, de mégis megszállotta, hiszem a végezés szerint Kanizsa felé Grátzre és Bécsországra kellett volna rabolni és pusztítani menni. Mai napon bocsátottam Verebélyi Jánost, Baxi Mátét ő felsége kapitányit Nógrád megszállására hatszáz magyar vitézekkel és egy taraczkkal azokért pedig, mert bizonyosan

⁶⁶ Tanács

⁶⁷ A krími kán

megértettem, hogy a vezérnek minden intenziója azon vagyon, hogy Nógrádot is megszállja, megvévén magáévá tegye, mind mostan Visegrádot, hogy megszállván megvette, és tőlünk elidegenítette, nem akarom azért, hogy Nógrádot is tőlünk magyaroktól hasonlóképen szemünk látára elveszejtse.

Saját kezével: *Nem vala ám még az ország bátyja Homonnai kezében. Mert nem hírt az török az én hadakozásom alatt egyik várában is országunknak.*

9. Sept. Ez nap küldötte az vezér egy fő csahuzzát hozzám, ki által nekem mind szép lovakat, aranyat, ezüstöt ígért, csak hogy én egy kis levelecskémben írtam volna azt, hogy én akaratomból szállotta volna meg Esztergom várát. De mind azért, hogy igaz magyar vagyok, s nemzetségemnek szeretője, és az én kegyelmes fejedelmemnek is híve, semmi okon neki magamat arra nem ajánlottam, s nem cselekedtem, és ezután is magamat attól megvonszom. Mert az isten látod, hogy igaz szolgálja vagyok Magyarországnak.

Saját kezével: *Oh én édes istenem nem adtál és ne is adjon a' te' szent felséged nekem soha olyan aranyat, ezüstöt, örökségeket, drága kincset és nagy országot, miért téged megtagadnálak, országomnak hűségétől elal-lanék, és uramat eláruljam. Tartson meg te szent felséged mind ezekben a' mit adtál nagy hálákat adok teljes éltemben sz. felségednek.*

10. Sept. Komárom felé az réveket látni mentemben, apám az egri Zinán passa (Magyarország javaért apámmá fogadtam vala) küldötte hozzám Jaksaly Tiháját, ki az mezőben velem szemben lévén, az passa nevével kérdé tőlem, hogy Újvárat hamar beveszem-e, vagy szükség van török ágyúra? Harmadik kérdése az lévén, hogy ha elmenjen e Zinan passa Újvár alól, avagy ott maradjon? Melly három kérdésből, a' törököknek hozzánk való kétséges voltok megtetszik, és az mezőben sok szót szaporítván Jahialy Tikaja sok szavára kemény pirongató szókkal azt felelém neki; bizony ti mindnyájan sőt még az vezér is minden hozzá tartozó törökökkel tatárokkal, Magyarországnak nem

épülésére, se nem szabadítására, hanem nyomorgatására és romlására jöttetek, melyben ha sokáig előbb mentek, készebb vagyok az német mellé állani és reátok arczczal ujabban feltámadni.

Saját kezével: Meg búsultam vala sok álnokságokon és így kellett őket ijesztenem. Az kik ismerik az üsrököket vélem egyjűtt, azok tudnak ítéletet tenni, rólok. Csuda nemzetség.

11. Sept. Ez napon hozták Ilyésházi uramnak egy levelét, melyben írja azt, hogy látván a' törököknek hozzánk való nagy hitetlenséget, és sok városoknak faluknak miattok elpusztulását, sok szegény parasztoknak gyermekivel, azonképen nemes asszonyoknak elhordását, accomodáljam magamat az németekkel való frigy tractáláshoz. Melly Íráshoz képest, főember szolgálímmal beszélgetvén én is irtam Illyésházi uramnak hogy Nyitrára jöjjen magam is oda megyek, hogy a dologról szemtől szemben bőségesen beszélgessünk és tractáljunk. Ez nap jött az ő felsége táborában kezinkben, Rácz Ábrahám az német párttól, jó sok gyalog legény magával, száz forinttal ajándékozám meg, mert szűken vala még ott az jövedelem.

12. Sept. Ez napon mentem bizonyosan annak is végére, hogy az vezér, német császárral békeséget kezdett tradálni az magyar nemzetnek romlására. Ma adtam is magam pénzemből Rácz Ábrahámnak harminczkét tallért, az alatt való vitézeknek százat. Adtam ez napon a sánczásóknak ötven forintot. Ismét tizenöt gyalognak ki az palánkját Újvárnak meggyújtsa huszonöt forintot. Mai napon hozott Fekete nevű hadnagy is két nyert pártos német zászlót. Ugyan ma hoztak más leveleket Illyésházi uramtól, melyben mindjárt Nyitrára hivat az frigy tradálása dolgaért.

13. Sept. Ez nap hozták az vizi erővel bíró Memy passának levelét Esztergom alól, melyben írja azt, izen is nekem, hogy Komárom alá feljő az vizi erővel, és én is a szárazon bocsássak ezer, vagy kétezer ostromlót, kinek leveléhez képest Iloni Miklós nevű kapitányt szép seregekkel mindjárt indítottam.

Saját kezével: De passa uram ezt meg nem próbálta vala.

14. Septemb. Ez napon indúltam Nyitrára Illyésházi uramhoz, és Jáнки György Viszkeleti Tamás, Apponi Pál, Bossányi János, Bosnyák Tamás és több főember uraimékkal, az frigyről nem keveset tradáltunk.

15. Sept. Mai napon jutottam meg Újvár alá, és sátoromban vet-tük Kolonics levelét, mellyet nekem irt Rácz Ábrahám felől.

16. Sept. Ez napon bocsátottam Ubressi Mihás szolgálmat Ung-várra. Ezen napon végeztem az ezer gyaloggal is szabadságok felől, kiknek illy okon nem adtam egy pénzt is; mivel fogadtam nekik, hogy az krónikában is be iratom neveket, mellyhez képest ők is illy foga-dást tettek; hogy Újvárnak egyik bástyáját megveszik ostrommal. Ugyanezen napon bocsátottam az vezér táborában Csomaközi And-rást és Uzi János szolgálmat.

Saját kezével: Az én kis Homannai Istvánkámat meg látni.

17. Sept. Basta György és Kolonics mai napon egy komáromi pol-gártól izent, hogy római császár mellé hajoljak, miért mindent igér-nek, az cigányok, még azt is mit nem adhatnak. Zinán passának is ma voltam divánjában, melly passa az nyilalás miatt igen beteg lé-vén, az dolog felől igen kis ideig tractálhattunk; mindazáltal elvégez-tük, hogy Újvárnak megostromlása, az jövőendő hétről el ne múlték, és az délről való sánczból, öt taranczkkal tangáltassuk a' vár tölté-sen való kosokat Az éjszak felől való sánczból is pediglen, mellyet én sánczomnak hívnak végeztük, hogy nagy taraczkokkal, kell érdekel-ni. Az tatár kapitány Szűcs Pál levelét is ma hozzák, kiben ir, hogy kétezer vallon nagy Győrnél mostan költözik át az Dunán, kik mihe-lyest Bastához érkeznek, azonnal Komáromot és Újvárat mind nép-pel mind éléssel, megsegítik. Kire isten őket szerencsésen ne segítse, az frigy dolgáról való leveleket is, mellyeket Bosnyák uram az vezér-nek viendő lészen, ma irtuk meg.

Saját kezével: Na Dobózi Márton lettem volna, rajta kapott vol-na ugyan.

18. Sept. Bosnyák uramat a' frigy dolgából ma bocsátottam az vezérhez, és egynehány taraczkot is vonattam az tegnapi végezes szerint az sánczokba, hogy meglövellöztetném Újvárat. Ma kívántam az egri Zinán passától, és több fölé békéktől, agáktól hitlevelet, hogy az ostrom alatt ha isten Újvárat kezünkbe adja, tehát azbenne való magyar asszonyokat, leányzókat gyermekeket ne bántsák, kik ezernél ugy értettük többen vannak oda ben. Az német asszonyokat pedig nem tartunk ellene benne, ám ragadozzák. Ma az kapitányokat is mind begyűjtöttem az előttünk való ostrom dolga felől való végzésnek okáért Volt is bizony szőni való fűz nálunk, szösünk is fonni való. Ma vezett össze Csillag bék az Imán passával ilyen okokból, hogy azt mondotta volna Csillag bék, hogy Újvárat ha én veszem meg is, de ő még is benne marad, mellyet én is meg értvén, nagy búsúltomban, mindjárt én is Keresztúri István szolgámat bocsátám az vezérhez, inteni szolgálammal arra, parancsolná meg a' passáknak és kékeknek halgatnának én tőlem, és Újváron a' mit elkezdtek ne szabdossanak, mert protestálok, hogy az vezértől olly hitlevelet hozna, mellyben kösse meg, hogy Újvárat magok számára ne kívánják. Az egri Zinan passa ma igen megnehezedett az kólíka miatt.

19. Sept. Ez nap jött által a' Dunán Kolonics Imrédig, ki Újvárhoz csak egy mértföldön vagyon, holott egy faluban valami néhány házat meggyűjtván seregivel visszatért. Kinek mikoron hajnalban híret nekünk meghozták volna; mindjárt utána vitézeket válogattam, magam is tizenhárom szép rendelt seregekkel felülvén késedelem nélkül indultam. Melly seregnek az előljárója és vigyázója az Kolonics németivel megvagdalkozott, de az derék seregekkel mi magunk nem érkeztünk reájok, mert késedelem nélkül megtérvén menten ment által az Dunán való hidon. Ugyan ez napon jöttek Újvár alá az törökök két igen nagy öreg ágyúkkal, huszonöt szekér porral és golyóbisokkal, mellyeket az egri Zinán passa hiirem nélkül s akaratom nélkül hozatott. Ez nap hozák meg a veréznek is egy levelét, mellyben feddezik reám az

Nógrád megszállásáért, és okát kérdezi tőlem, miért szállottam volna meg? kinek ezt felelém, mivel azt nem akartam, hogy Nógráddal is úgy járjak mint Visegráddal cselekedtek, és csak azért szállottam meg. Ez napon hozá meg hirül Úzi János szolgám, mivel az vezér az szent Tamás hegyen lévő sánczokat egyetemben nagy erős ostrommal sok jancsár veszedelmivel ma vette meg az Esztergomban levő németektől.

***Saját kezével:** Nem akartam vala hogy török agyúval vijják Érsekújvárat tudván az ő jövőendő gondolkozásokat.*

20. Sept. Bosnyák uram ma jutott meg Esztergom alól az vezértől levelekkel, mellyekben az vezér panaszoszkodik nagy haraggal Illyésházi uram ellen, hogy békét nem hagy neki, hanem reá irogat, és az ő dolgába elegyíti magát, a' frigyét is a' mint ír felöle az németekkel nem javolja, sőt ellene tart benne, hanem minden szándéka és igyekezete csak az, hogy Esztergomot, Nógrádot Fileket, és Szécsent övévé tegye. Mai napon vette el Rácz Ábrahám, Szabó Lukács és Rácz György az csalóközi pártosoktól Karczczal az nagymegyeri Duna révet, melly Karcz alatt Palotás nevü hadnagy két zászlóalja vitézekkel az ő felsége hűsége alá adták magokat, és az mieinkhez jöven az pártosoktól, ugyan ott két sajkát és két kompot nyertek.

21. Sept. Elrendelvén az hamis törökökkel egyetértve Újvárnak vitéz módra hat felöl való ostromlását, az passától hitlevelet vettem, hogy ők is velünk egyetemben, az hova és melly bástyára rendeltetnek, igazán és vitézi módra, egyszersmind velünk az istenhez kiáltván erős ostromot tesznek; de megcsalának alattok mint pogányok, és hitetlenek, mert itt is megszegék szemünk látára hiteket, holott az számára az ostromnak idején, az fejeket az sánczokból sem dugált ki. Meg tessék azért csak itt is egy ostromon, hogy az török nemzet ezt akarná, bátor az németek minket mindegyik levágnának, avagy mi a németeket, mert ők annyival inkább erősödnének hatalmas állapotjukban. Nagy Márton szegény az ő gyalogival az ostromon jól forgolódék megtetszik, mert sebesivel együtt vagyon két száz fával. Ezen ostromon

több sok jó vitéz legények is vesztenek. Az magam gyalogim hadnagya is Nagy András ott veszének, kinek isten mind'a földtámadás napjáig adjon a' földben csendes nyugalmat.

Saját kezével: Beteg eleget búsultam a török segítsége miatt. Jósá deák, Bosnyák Tamás, Keresztúri István, Somody György vitézül szolgáltnak ez nap mellett, és Györffy János is.

22. Sept. Ez napon hozták hírül, hogy Basta minden hadával általköltözött volna Komáromnál a Dunán való hidon, Újvárat akarván megsegíteni. Melly hírhez képest, én is mindjárt csatát bocsátok szintén az hídig, de hát semmi bizonyos nem volt az németek általkeelésében ilyen dolog történik: egy nagy vastag hajdúnak az tomporában belőtt taraczk golyóbis, ezen az ostromon noha messze volt táborra az hajdúk kapitányának az vártól, de szépen egy kiballagott vala az mezei gaz közti menvén, reményű vala, hogy csak valami csipke bokor roncsolta hátul, mert sátorához jutván azt mondja vala társainak, jöjjetek az tövisét vegyétek ki tomporomból, de bizony egy nagy taraczt golyóbis vala az. Ugyan ez napon küldte vala Zinan passa Takaly Tihaját hozzám, mentvén magát nagy álnokul Újvárnak tegnapi napon való ostromlása felől.

23. Sept. Ez nap hozzák be hozzám az csalóközi pártosoknak az zászlójokat, két pártos nemes emberrel együtt. Mellyek közül egyiknek Aranyosi Mátyás neve. Macskásy Ferencz szolgámat is ma küldöttem ő felségehez, mivel megmondja, hogy se magyar, se török fizetett-lenségek miatt nem akarnak szolgálni.

Saját kezével: Mostan lovász mesterem és kedves szolgám.

24. Sept. Ez nap jöttek vala ki Újvárból sáncunkra az németek, és a' sánczbélieket kikergetvén, ötöt levágtanak közülök, az németekben is egy, lövés miatt elesvén, ide ki maradtott a' mi sáncunkban.

25. Sept. Bastának és Kolonicsnak sok rendbeli hitlevél irogatásokat elunván, mivel az, hogy ők énnekem gyakorta mind magam s

mind országunk javára ,s megmaradására való dolgot szentgettenek, azt végeztem magamban, hogy holnapi napon hitlevelek mellet két szolgálmat hozzájuk küldöm Komáromhoz megérteni kívánságokat.

Saját kezével: *De nehéz az istenben bizóknak ártani, de nekem is szép szavakkal nem árthattanak, sem fegyverekkel.*

26. Sept. Két főszolgámat Keresztúri Istvánt és Kotok Benedeket ma küldöttem Bastához és Kolonicshoz. hogy érthessem meg akaratajukat, mi legyen. Basta és Kolonics Komárom felől csak azért indítottak tracát vélem, hogy Nagyszombatra ne vigyázzak, és azt ük megvegyék. De bizonyára minden napon segítségül híjuk vala az istent, és nem csalatánk meg. Ezen napon háromezer fegyveres német és gyalog láncsás, jó reggel mikor az három csordát Nagyszombatból kihajtják, reá iltótenek az kapura, és három egész óráig erősen ostromlották az kapukat minden felől, úgy hogy minden kapuk emelésökkal egyetemben az németeknél voltának az belső leveles kapunkul, de az benne való egynehány lovas katona, jól forgolódván, az németekben is nagy emberségesvitéséggel elhullatván, visszaverték őket szegényeket, és nagy gyalázatukra megtérének. Az kapukat pedig, kiket az kiil való németek meggyujtottanak volt, az belől valók jó emberséggel azokat is vízzel megoltották. Ez áruttatás pedig lett, egynehányben lakó árulóknak régtől való forralásokból, kik az ostromkor is ajtójoikat és kapujokat beszegezvén, házokból ki nem jönnek vala. Ez napon ismét a hajdúk fölzendülvén, országunknak nagy romlására az kapitányokat kergetvén leakarják vala vágni, és magok ő felségére zászlóستól arczal akarnak vala menni, kiket nagy búsulásom és nagy gondom után, egynehány rendbeli üzengetésümile ismét leszállítottam, ilyen okkal ők is megmaradjanak, hogy ezután sem sánczban, sem strázsára nem mennek, és egy hét eltelvén várakozásokban, mindjárt menten mennek.

Saját kezével: *Vajmi sok német gyomrú ember vala a' felföldön, azokra is nem kevés gyórázásomnak kell vala lenni.*

27. Sept. Ma jöttek meg szolgálaim Keresztúri István és Kozák Benedek Basta Györgytől, kik ilyen üzeneteket hozzanak. Basta György nekem mint fiának szolgálatját üzente, és azt mondotta, hogy az jó fiam uram bizonyos legyen benne, az napokban megütközöm vele, ha ő engem megver keresztényt ver meg, és olyat kinek megromlása a' magyar nemzetnek ártalmas leszen a' töröknek pedig öröme, s javára fordul, de ha én verem meg ötöt meggondolja !), hogy akkor késő lesz cő császárnak kegyelmeért folyamodni. Annak okáért kérem álljon el Bocskay István melül az jó fiam, mert ő csak úr és nem fejedelem. Ugyan ez nap az egri Zinán passa több feagákkal békekkel sátoromhoz lövén divánt tartánk, s egy akarattól azt végeztük, hogy halmot hányunk Újvárnak. Csillag bék is ebéd után hozzám lövén az halom hajtás felől egy értelemben lett vélünk. Ugyan ez nap küldöttem követemet is Kömlei Miklóst levelemmel, ő felségéhez, ki által megírtam meg is szentem, siessen ő felsége, sött protestáltam is ő felségének, hogy reám ne vessen, ha a' szófogadatlan liitván hajdúsággal véget nem érek, és ha az ellenség miatt mind ő felségének, mind nekem fogyatkozásom történik.

28. Sept. Mai napon mentem Nyitra várában Illyésházi uramhoz tanácskozni, félvén Újvár dolgában az lator törököknek csalárdságotól.

29. Sept. Az vezér ma küldötte hozzám Kapuchi passáját levéllel, melly levélben írja, hogy Ali passát együtt Regier békkel Újvár alá küldi segítségemre. Ugyan ezen nap is Basta táborából strazsámra ütötenek az ráczok, kikkel megharcolván az mieink, mindjárt visszatértenek az ráczok is. Ezen nap hozza Rác György is XV. németet, kiket vitézivel csalóközben fogdosott.

30. Sept. Mai napon volt nálam Rédei úr, Csillag bék, Ramodán Tihaja, Dessöffi János, Kovács János, Csomaközi András, Kéri Miklós, Szilassy János, Örnyci Thamás divánban, Újvár felől tanácskozáván.

1. Octobr. Ma voltunk az egri passa sátorában divánban Újvár dolga felől tanácskozáván.

2. Octobr. Ma adtam választ az vezérnek Thuri Boldizsár szolgálma által arra az levélre, melyet 29 die Septembr. az Kapuchi passaja által küldött vala nekem.

3. Octobr. Mai napon adták fel hitre Esztergomot az németek, Memhet vezér passának, ugyan ez napon hozák hírét, hogy Németi Gergely az Dunán túl Szombathelynél ezer wallont erősen megvert. Kiktől kész pénzt harminczötezer forintot nyert és nyolczszász bologniai puskát, kiket hó pénzekben hoztanak volt.

4. Octobr. Ez napon irtunk Újvárbán levelet, hogy adnák meg, ne ostromlatnák vakmerőképen magokat, de ők azzal semmit nem gondolának. Minek okáért ugyan ma az előbbeni végezetünk szerint halmot kezdünk alája hányatni. Basta György is megkeresett ma egy komáromi ember által, hogy az békeségben találnék valami jó módot.

5. Oct. Az vezérnek ma hozok egy levelét, melyben igen haragszik, hogy még sem vettük volna meg Újvár erőségét.

6. Octobr. Ma jött Nógrádból két fő német hitre hozzám, hogy feladják fejdelmünk ő felsége számára az erőseget, csak hitlevelemet küldjem nekik ev zenére, hogy senkitől hántások nem leszen hanem békével bocsátom őket.

7. Octobr. Keresztúri István jámbor szolgálmat ma bocsátottam az én hitlevelemmel Nógrádba, hogy kikísérje az németeket belőle, ő maga ben maradjon Nógrádban gondviselőül.

Saját kezével: Mert hit levelemet nem bízom bizonyára ismeretlen emberre éltében.

8. Octobr. Ma jutta hozzám az vezér passa levele: kiben írja, hogy ő is a budai passát Nógrád alá küldötte, mert törököknek is kell Nógrádban maradni, mivel hogy Esztergomhoz való volt az előtt is, az hatalmas császárnak misét mondtak benne, mellyhez képest ő is általam fogva törököt küld bele. Meg írák azért én is mindjárt neki, hogy bizonyos legyen benne, de én sem engedem Nógrádot senkinek, mert

még Esztergomot is, kit már megvett, nem én akaratomból szállotta meg fgsága.

Saját kezével: *Ez is apám volt volna a jó Mehmet passa, de Magyarországért mindenkor kellet vele pántolódnom, ezután is hazámért mind a vele mind mással is bizony nem szánok üstököt vonni. Oda Somogyi Györgyöt, és Kopechi Miklóst ma bocsátottam nyolczszáz lóval Nógrád alá Keresztúri István mellé, és megírtam neki, hogy az törököknek semmit sem engedjen, ha Nógrádért sok töröknek és magyarnak meg kell is halni, mert ez jó Magyarországnak jó szolgálja kell.*

10. Oktobr. Ma hozák hozzám az Kolonics levelét is, kiben tiz zálogot és hitlevelet kér tőlem, és azt is contendálja, és hogy ha a frigy mellyet indítottunk egymás között, véghez nem mehetne is, tehát fölszabadítsam én Újvár útját neki, és ő én kezemben adja. Az újvári németek oda be ez idő alatt 200 lónál többet ettek vala meg sótalan, melly lovaknak lábokat, fejeket, bélvei össze egyéb aprólékját, az ben szőruit szegény magyar asszonyoknak és apró gyermekeknek adják vala.

11. Oktobr. Az Illyésházi uram levelét ma hozák mellyben írja, hogy megértette azt, mivel az vezér Újvárat török császár számára akarja tulajdonítani. Azért általán fogva kész inkább a törökre támadni, hogy sáncz legyen. Kolonics levelét is ezentúl hozák ujabban, melyben erőltet, hogy ne szivinyem Újvár dolgát még is tradálni. Ugyan ma hozá Ibrahim passa az vezértől egy per lovat, Iii sem szép, sem magamnak való, Bosnyák uramat is ma küldöttem Illyésházi uramhoz követségben Bazing felé.

12. Oktobr. Az boszniai passa ma jött be az táboriján három ágyúval és két ezer jancsárral, melly passának az orczája igen vén és szőr nélkül való sima. Ugyan ezen nap jutott segítségünkre az török császár vadász mestere is nem kevés magával.

13. Oktobr. Ma mentem sátorába látogatásnak okaért az boszniai passához; holott sok féle törökök, békék, agák, és vajdák nagy czere-

moniával udvart állván vártanak, kivel mikoron szemben lettem volna, beszélgetésünk után fiává fogada és ugyan ezen nap egy szép kis gyermek lovat ada ajándékon, ezt az lovat Sóos István nevű ifjú jámbor szolgámnak adtam. Ma kértem hit levelet is tőle, hogy Újvárban az magyaroknak és markájoknak békeség lészen, bátor ostrommal vegyük is meg, hanem csak a németeket fogják bántania. Ma voltam szemben Zinán passa apámmal is, maga sátorában.

Saját kezével: *Három török apám vagyon, vezér Memhet passa, vezér Hassain passa, és vezér Zinán passa adja istenem minden jóra.*

14. Octobr. Mai napon vonattak az vezér passák az sánczban három öreg ágyúkat és az előbbi két ágyút is ujabban bevitették. Nem lehet erősebb vár mind a'kinek föld bástyái vannak, szememmel láttam, hogy sem tűz, sem ágyú ennek nem árthat, Érsekújvár is ilyen Az isteni hatalomról nem szólok most.

15. Octobr. Ez mai napon estve elő álomkor, nagy szerencsére vettem fejemet, mentem be Újvárba idegen színű ruhában, elegyítvén magamat az Illyésházi uram szolgálai körében. Mert Illyésházi uramat hitre bocsátották vala be Újvárba az várnak megadása felől. Míg azért Illyésházi uram az kapitánynyal beszélgetett, én is addig megjártam a' vártákat, istenemnek kegyelmes gondviselése velem lévén, senki meg nem ismere, hanem szerencsésen azon uton, mellyen be mentem, békével ismét ki jöttem.

Saját kezével: *Erre a' szerencsére azért vetettem vala magamat, hogy ha véghez nem megyen a' tracta az vár megadásárúl, tehát tudhasam mint vágnák belől, de bizonyára jól és vitézül őrzik vala.*

16. Octobr. Ez mai napon mind mi ide ki, mind az németek oda bent csendesen voltak, sok tradtálásunk után megígervén az várat, megszentem az török passáknak is, hogy megszűnjenek az vár követésétől, és megfogadták.

17. Oct. Ez éjjel hajnal előtt sok tradtálásnak utána, isten akaratjából megadák az németek Újvárat. Ugyanazon órában beküldet-

tem elől Bosnyák uramat, melléje adtam Farkas Mihály és Nagy Márton hadát, válogatva szám szerint, úgymint kétszáz vitézeket, kiknek utánok magam is mentest mentem, és szemben lévén az német kapitánynyal, kezemben adá az várnak minden kulcsait, mellyhez képest ugyan ott ben haltam; hanem jó reggel eljárván az várnak minden fokát, egyéb ott ben való dolgaimat végeztem. Bosnyák uram kezében adám az várnak minden kulcsait, hozzá oktatván elsőben magát a' jó vigyázásra, és szép rendtartásra; az közönséges vitézeknek is regulát szabván, magam kijövök, és az szép erősségnek kezünkbe való adásáért dicséretet és szép hálaadásokat mondván egyenlő szívvvel, nem csak jó néven vettük, hanem az örökké áldandó szent örök istennek nekünk ő felsége birodalma alá adott ajándékát, tele torokkal egész táborral meg is köszöntük.

Saját kezével: Sok esztendőktől óta jobb iznen nem aludtam, mint mikor a sok munka és fáradság után az érsekújvári nagy csomó kulcsot az fejem alá tettem vala, és édesdeden nyugottam rajta, mert bizony sok gondon és szerencsén valók miatta.

18. Oct. Egyszerre hozák ma mind az Basta, mind az Kevell passa levelét. A passa levele azt contineálja, hogy Újvárban annyi törököt hagyjak, mennyi magyar vitézt, kiben isten velem semmi nem kell, Basta pedig azon kér, és sok szép szókkal irt; mivel Németi Gergely igen bement volt Bécsországban rablani, hogy az rablásból visszatéressem, ne rontsa a sok keresztyént, ha tovább nem, azt írja, csak urunk ő felsége feljöveteléig legyünk veszteségben, mivel hogy frigyét akar tradálni. Ezen nap küldöttem Csúfi Gáspárt az bosniai passához követségben, és nála találván Tirabeli Hassanbék passát sok rendbéli illetlen szavai között azt mondotta, hogy ha baráti akarunk lenni az törököknek legyünk, és ha nem, válassza el szablya közöttünk. Ma hozták ki Újvárból táborunkhoz az török rabokat is, kik szám szerint 59. voltanak, melly rabjait a szegény újvári magyar vitézeknek, kedvezvén ez egy dologban a passáknak és az egész tö-

rök tábornak egy pénz hija nélkül magam szekernn ajándékul küldöttem az vezérnek, kiknek midőn nyilván való bizonyos sarczokat megszámláltam, tett tizenhat ezer kétszáz hatvan forintot kész pénzt, a' felül négy úrnak való lovat, két szép sátort, és hat személyeknek sarczokban való kiszabadítását.

***Saját kezével:** Mint a' farkasok a' vadkertet, szintén úgy kerülük az törökök az várat, de isten velem lévén, magyar birtokot életem fogyásával is tartani akarom vala. Az melly török rabokat Újvárból kihoztam, az vezérnek ajándékon küldöttem, tett sarczok 16,260. forintot.*

19. Od. Ez nap hírem és akaratom nélkül, nagy haraggal és búslással mentenek tőlünk Újvárból a' passák minden török seregekkel egyetemben azon való haragjokban, mivel hogy annyi török vitézeket kívánságok szerint Újvárban nem helyheztettem, mennyi magyart, sőt csak látóul is közülük csak egyet is be nem bocsátottam.

***Saját kezével:** Hamar elszették a' lépést, magam bizony semmi gonosz szándékkal nem voltam hozzájuk!*

20. Oct. Ma hozák hírül, mivel Basta és a morvai had, Németi Gergely ellen indult volna, minthogy Bécsországot igen égeti, és rabolja, kihez képest én is irtam mindjárt, Esztergomba a' vezérnek, hogy a' Dunán túl indítson egy néhány lovas törököt föl, és mindjárt küldje mellém Juffof bosznai passát, hogy én is innét indulhassak, a' morvat had ellen, mellyre képest inkább elvonhatjuk Németi Gergelytől a' két hadat.

21. Oct. Ma bocsátottam ki az újvári németeket Újvárból, és mind Komáromig, magam személyem szerint egynehány ezer magyar vitézekkel kísértem őket, minden károk nélkül, és mikoron Komárom ellenében a' Duna partra jutottunk volna, hozák a' Basta levelét, melly Hancz Streynernek az újvári kapitánynak szól vala, kiben erősen parancsolja néki, hogy Újvárat meg ne adja nekünk, hanem lábbal vonassa ki magát belőle. Basta uram itt későn vette eszében magát, mert istenemnek kegyelmes akaratjából én bí-

rom akkor immár Újvárt kapuival, melly még két mértföld vala a' Dunához.

22. Oct. Mai napon mentem be Újvárba együtt az ő felsége kapitányival, és a' pápista templomot isten tisztességére elfoglalván a' római atyafiaktól, a' Te Deum laudamust, egyenlő szívvel elmondánk benne, istennek hozzám való jó voltaért nagy hálákat adván; ugyan ott halgattam meg Piskolczy Vincze prédikátoromnak szent predicatioját, a' prediciót végig hallgatván az bástyákon örömet lövettem.

23. Oct. Ez napon hozák Basta és Kolonics levelét, melyekben mind ketten erősen esedeznek, hogy törekedjem frigy dolgában urunk ő felségénél Ugyan e' napon bocsátottam be Újvárba Dobraközi Miklós prédikátor uramat, az ott való predikátorságra, Jósá uram jámbor hadnagyom által üzenvén nekem mind a' vitézlő nép, mind pedig a becsület felől. Ezen nap egynehány rendbeli dolgaimat elvégezvén Újvárbán, rendeltem, hogy egész táborostul bizonyos okért Mocsonokhoz szálljak Pozsony felé holnapi napon.

24. Oct. Ez mai napon az én istenemnek nagy hálákat adván megadott szerencsémért, indultam meg az Jézus Krisztus Ilnrével egész táborostul Újvár alól, és szállottam a' mocsonoki mezőben

25. Oct. Ez nap jőve hozzám Sibrik Pál nevű Esztergom alól, ki az vezérnek deákja volt és sok beszédi között hitre monda, mivel hogy csak azért szökött volna ki, hogy megjelentse nekem, magamra gondom legyen, megoltalmazsam magamat, mert Csillag beli Rédeinek kezét adta volna, hogy módot ejt benne, és megöl engemet, és Rédeinek kéri a' generalisságot, hivattanak is a' passák és fölö törökök divánjokba, de megemlékezvén a' Sibrik Pál beszédéről, nem mentem közikben Esztergom alá; minthogy azért az én szent istenemnek gondviselése engemet megkörnyékezett, romlásomban módot nem ejthetnek; most ismét úgy értem ilyen módot keresnek benne, hogy engem ételemben megétetvén, az földről eltörüljenek; mert azt pra-

etencálják, hogy kívülöttem Magyarországon kevés természet szerint való ur volna több, kitül jövendőben a török nemzetnek kellene félni avagy tartani, ezt nem kérkedésből, hanem az megtett mondásnak igaz volt a oka, hogy ki hrassam. Hiszem azért az én kegyelmes istenemet olly gondviselő atyámnak lenni, hogy mint eddig, ez után is jóvoltából szent fiáért az Jesus Kristusért szerencsésen megtart és oltalmaz az én titkos és nyilvánvaló ellenségimnek gonosz szándékoktól.

***Saját kezével:** Elég próba közt voltunk, de az én istenem megoltalmazott az én gonosz akaróimtól.*

26. Oct. Ez nap hozák ismét Kolonics két levelét hozzám, melyly leveleknek az egyikében azt írja meg, hogy magamat megoltalmazam Rédei Ferencz álnok practikájától, mert teljességgel gonosz akarom, a másik levelében pedig azon kér, hogy az frigy dolgában ellent ne tartsak, inkább jó törekedő legyek benne; azt is írja, azon levelében, hogy Bastát a császár hivatta volna Prágában ki már el is ment, maga pedig Kolonics Pozsonyban megyen, azon is erősen kér, hogy sehova se bocsássak csatát, hanem vesztegségben legyek minden vitézimmel együtt, és ő is fogadja, hogy csendeségben leszen.

27. Oct. Ma hozák Basta György levelét is, hozzám, mellyben azt írja, hogy mentest megyen Prágában és a frigy dolgában minden jót végez a római császárral.

28. Oct. Ma irtam Pozsony városának levelet, hogy ha szép szóvá meg nem adják magokat, és ő felségéhez nem hajolnak, az újvári ágyukat reájok vitetem, a felett mind törökkel mind tatárral rajtok leszek, s mind levágatom őket.

29. Od. Ma hozzák urunk ő felsége levelét, mellyben parancsolja, hogy hatszáz magammal mindjárt eleibe menjek Fülek vára felé. Ma bocsátottam haza Soós István ifjú legény szolgámat.

30. Oct. Ma volt gyűlések Mocsonoknál való táborunkban az hajduk kapitányok, fizetésekért kérvén tőlem, de sok szép beszédemmel lecsendesítettem őket.

31. Oct. Mai napon csendesen vesztegeltünk.

1. Novembr. Mai napon jöttek vala hozzám az hajdúk kapitányi, és Illyésházi uramra panaszkodván arra kértek, hadjak szabad utat nekik, és reá menvén megölik, mert sok gyalázatos irkálásokkal illeti őket, kiket nagy nehezen beszédemmel lecsendesítettem.

2. Nov. Pozsony és Nagyszombat városa között frigyet kötöttünk az szüret kedvéért, usque ad decimum quintum diem.

3. Nov. Elöttünk lévén az téli hideg idő, mai napon rendeltem el, kiki a kapitányok közül micsoda városokra és falukra szálljanak ottan kívül hadastul.

4. Nov. Ma tettem választ Illyésházi uram feddező levelére az maga írásából vévén alkalmatosságot.

5. Nov. Mai napon SL kapitányokkal minden dolgaimat elvégezvén, azokat is elrendeltem, kik jönnek el velem, az vitézek közül seregstül, isten velem lévén hónap után Buda felé e felsége eleiben.

6. Nov. Mai napon vendégeltem meg utolszor sátoromban az hajdú kapitányokat, mivel hogy hónap isten akaratjából minden hadakat rendelt bizonyos helyekre bocsátom, magam is az ő felsége parancsolata szerint ő felsége eleibe indulok.

7. Nov. Mai napon jó reggel egész táborostul elkészülvén felültem, és az én gondviselő kegyelmes istenemnek, az egész mai jó szerencsés hadakozásomról az vitézekkel egyetemben buzgó és tiszta szivbül nagy hálát adtam, és háromszor rendtartásunk szerint azt tábor helyen Jézust kiáltottunk. Annakutána magam az válogatott hatszáz vitézekkel Újvár felé fejedelmünk ő felsége eleibe visszafordultam, az több seregek pedig szép renddel lobogtatván zászlósokat egy darabon kísértének, azután megtérvén oda oszlottak, az hova telelésnek okáért rendeltük őket, és így lett eloszlásunk isten akaratjából mocsonoki táborból. Minthogy pedig még sok igazgatással voltanak Újvárban is az vitézek közül, magam néhány szolgálommal bementem Újvárba ott mindeneket jó módjával hagyni és elrendelni. Az seregeket Udvard nevű faluban szállítottam.

8. Nov. Mai napon reggeltől fogva egész estveig aljban voltam foglalatos, hogy Újvárban az melly kapitányi hadnagyokat porkolábokat és közönséges vitézeket hagyok , azok fejenként jó módjával és rendtartással maradjanak. Deseöffi János urnak is ma adtam instructiokat, magam fő generalisságomat reá bizván, ugyan itt Újvárban uti sequitur. „Instructio Generosi Domini Joannis Deseöffi, Serenissimi Stephani Dei gratia Regnorum Hungariae Transilvaniaeque Principis ac Siculorum Comitatus Exercitus Campestris Capitanei.

1) Deseöffy János uramat, kegyelmét magam szerint eleiben adván tisztét hagytam úgy itt Újvárban képemben, hogy Bosnyák Tamás urammal Érsekújvárra fő kapitánnyal mindenekben az mi ő felségének javát és előmenetét illeti, egyetértsen és meg is becsülje. Bosnyák uram is Deseöffi uramhoz hasonló becsülettel legyen, az én ő felségtől rendeltetett méltóságomat is meggondolván ő kegyelme, azon kívül való becsületemet is

2) Mivel olly dolog találkozik, hogy üzengetni kell egymásnak Bosnyák uramnak Deseöffi urammal, tehát Kovács János és Csehi Miklós hordozzák a követtséget, ki mind kettő jámbor és nem, egyik Újvárlakos, másik ő felsége kapitánya.

3) A' várbeli vigyázás, kapuk kulcsa, és egyéb jó rendtartás Bosnyák ur tiszte, ő felsége kegyelmes jó akaratjáig, Deseöffi uram pedig mint ország kapitánya vigyázzon ugyan immár Újvárból az hadakra képemben.

4) Ha valami német hír jut az ő felsége hadaiból, tehát Deseöffi János uram azt Bosnyák urammal közölje és egy akaratból az híreket mindjárt utánam küldjék ő kegyelmek postán stb.

5) Ha az várban olly szót hallana Deseöffi ur, ki vagy ő felsége, vagy pedig én ellenem volna, az affélét meg kell Bosnyák uramnak mondani és azt kimélés nélkül való kemény büntetéssel meg kell büntetni.

6) Ha valamellyik az kapitányok közül látóul, vagy valami hírekre nézve ide be Deseöffi úrhoz akarna jönni , tehát Bosnyák uramnak

is hírül tévén tized magával egy egy kapitány bebocsátassék, ha kevesebb lészen is.

7) Ezeket azért rendeltem, minthogy az hadakat falukra osztottam, és magamat mostan postán hivató felsége, nem akarom, hogy falukból vagy városokból, hanem mivel az régi rendtartás szerint Újvárbán volna residentiam azt akarom, hogy becsületem és tisztetem Deseöffi uram Érsekújvárból parancsoljon ide ki az hadaknak, magam méltóságom szerint képemben, az mellyet ő felsége az én kegyelmes uram fejedelmem adott énnekem. Publicálván azért ez felül megírt instructiokat az egész újvári vitézek előtt és jó módjával hagyván őket, magam isten áldomásából az hadakhoz jöttem Udvardra.

9. Nov. Itt is én körülöttem, Géczi Györgynél több úrfi mellett nem vala, utoljára Illyésházi István érkezett vala, meg indultam Udvardból hadastól és szállottam Kemendre, melly Esztergomhoz egy kis mértföld, és bizonyára nagy búsulással voltam azon, hogy urunk ő felsége tanácsuk nélkül az vezér hivatására Vácra ment volna, szemben akarván vélek lenni, mert nekünk semmi okunk, hogy az pogány törököknek úgy hitt ő felsége és kezökbe elegyedett, példa lévén nekünk János király és az én elem is Török Bálint. Ez is pedig igen nagy gond minekünk, hogy minket is oda melléje hivat ő felsége, holott az mint értjük semmi úrfiak mellette nincsenek.

10. Nov. Ma indultam meg hadastól Keméndről és az ő felsége parancsolatját látván szállottam meg várakozván más levele után is ő felségének, Maros nevű városban Visegrád alatt, melly várnak a' felső részében török az alsóban viszontag magyar vitézek vagynak. Ma estve hozák ő felsége levelét, mellyben parancsolja, hogy mentest menjek hadastól ő felségéhez a' Rákos mezőre. Megindulván azért mindgyárást, nem gondolván semmit az igen nagy setétséggel, lámpásokat hordoztatván az sereg előtt kalauzokkal, szintén éjfél tájban menénk el Vác mellől, és azontúl lovaink meg vonatkozván valamenyire az

setétség miatt az útról egy kevésbé az mezőben , míg kezdett volna hajnali megszállék. Azután is még utamat continuáltam, hogy szintén megvirradott vala az Rákos mezejére juték.

11. Nov. Szintén viradtakor meglátván és elérvén az Rákos mezején az ő felsége szép lovas és gyalog táborát; megállítván azért a' magammal levő sereget néhány fő ember és ifjú legény szolgálommal ő felsége eleibe rugaszkodván, mert immár ő felsége is lovon ül vala; és leugrom lovamról kezet fogván ő felségével tiszteségesen üdvözlém ő felségét. Ezeknek utána felülvén lovamra, félre csak ő magának híva ő felsége, és meghagyja, hogy azon helyen, melly Budához majd fél mértföld vala seregestül megmaradjak szorgalmasan vigyázzak ő felségére; ez beszédét mikor elvégezte volna pedig ő felsége ilyen három szót Piissimi est principis de futuris prospicere. Elsőben, hogy ha, úgy mond énnekem (kit isten ne adjon) az török miatt mostani közikbe való menetelemben valami nyavalyám történik, Magyarországot ne hagyja el. Másodszor, ha nekem úgymond szerencsétlenségem esik ez utamban (mert szintén Budához a Duna partra kellett ő felségének menni) tehát az magyarországi urak között Bátor Gábort mindeneknél felebb becsüljed, és ő vele értekezzél. Harmadszor, rólam példát vévén ha mi rajtam történik, soha az török nemzetségnek kérlek ne irigyetek. Ez három ő felsége intési, melly után fejenként kiáltanak és megindulván az ő felsége sűrű kopjás és gyalog seregét be méné szintén Buda ellenében az Duna partra, hol nagy tiszteessel várván ő felségét az passák és fölő törökök, mikoron elért ő felsége a' Duna partra, a budai és pesti ágyúknak sűrű dörgési és ropogásával excipialván ő felségét, az passák, annak utána Memhet vezér passa, az török császár küldte koronát nagy tisztességgel megadta ő felségének, és ugyanazon vezér együtt a koronával adott ő felségének egy aranyos hüvelyű türkettekkel rakva igen szép aranyos kardot, és egy kantárt ajándékon, tizenkét lovakat is. Én pedig az ő felsége parancsolatja szerint napestig az hagyott helyen seregestül egy nagy hal-

mon vigyáztam mind addig, valamig ő felsége oda ben az vezérrel végezett és vendégeskedett nagy tisztességgel az ő módjok szerint, egy néhány rendbeli áldozatoknak nemével is; meg viszont sátoráig ujabbragyuk zengésével közünkbe kísérték volna ő felségét. Közünkbe jutván azért nagy jó szerencsésen ő felsége istenünknek megköszönvén nagy hálákat adánk arrúl is, hogy az farkasokkal az profeta mondása szerint egyességben hozott bennünket, és háromszor Jesust kiáltván, mivel hogy az estve immár szintén eljött vala, az ő felsége szép tábora az Rákos mezején ő felsége sátorát körülvévén letelepedék. Minthogy pedig postán mentem vala ő felsége mellé, ő felségénél voltam vacsorán sátorában együtt Illyésházi urammal, Géczi György és Rákóczi Lajos uramékkal, és így az egész éjszakát ő felsége velünk egyetemben az Rákos mezejének közepében nagy boldogul mulatánk el a' nagy istennek kegyelmes jó akaratjából.

Saját kezével: Millyen fejedelem módjára vígan tarta bennünket, kik nála valánk ő felsége, megírák vala.

Egy török ki istenért mezítelen jár vala, kinek Dervis vala neve, mint bömböle azon éjszaka kívül a' sátoron, az hol ketten Illyésházi urammal hálánk vala, mert dér és hideg vala kin, mint haragudott legyen Illyésházi bátyám, mert nem alhatik vala miatta, elég vigaságos vala.

12. Nov. Indult meg fejedelmünk ő felsége velünk és egész táborával egyetemben az Rákos mezejéről és nagy vígan szállottunk be Váczban. Itt adták meg ő felségének az erdélyiek a rácز despot arany koronáját, melly nem alább való a török császár küldte koronánál, ugyan ezen rácз király despot arany övet is, arany tollával együtt praesentaltak az erdélyiek ő felségének.

13. Nov. Minthogy ő felségének egynehány rendbeli sürű dolgai voltanak, az mellyeket haladék nélkül Váczban kellett elvégezni, azért azoknak módjával való elvégzésében foglalatoss lévén ő felsége, ez mai napot is itt mulattam el.

14. Nov. Mai napon kiindulván ő felsége velünk egyetemben Váczból, nem lévén ő felségének alkalmas helye egyebütt való meghálásra, Nógrád és Palánk között egy erdőben tábort járván megszállitattuk ő felségét táborostul, és az éjszakát ott mulatta el ő felsége velünk egyetemben szép csendesen.

15. Nov. Jó reggel megindulván ő felsége tábora minthogy immár nekem is valami részből házamhoz való jöve telemre szabadságom vala ő felségétől, minden szép kopjás hadai megindulván ő felségének, ragaszkodtam lovamon az ő felsége hintaja mellé és nagy becsülettel ő felségétől búcsúzni akarván (mert ott kelle haza félre eltérnem) hintójába ültete, és sok beszélgetései után sub bonis conditionibus kicsin szerelmes Homonnai István fiacskámnak megtekintéseért el bocsáta ő felsége, holott lovamra ülven fejenként Jesust kiáltának, és így isten akaratjából ő felsége az korponai gyűlésre, én pedig vitéz szolgálímmal házamhoz⁶⁸ térek, melly nap tovább nem jöttem Balassa Gyarmathnál.

Mivel hogy pedig az szerelmes fiacskámnak Homonnai Istvánnak, kiben isten után minden ez világi gazdagságomnál ezüstnél és aranynál nagyobb gyönyörűségemet helyeztettem, életét és egészségét az mint mondám, hamarébb minden ez világi jónál akarom látni, rendelvén magamban hogy hadamat, melly immár csak magam szolgálímból áll, holnap isten segítségébül elhagyjam, és néhány szolgálímmal postára ülök, hogy kedves fiamat mentül hamarább köszönthessem, melly tanácsomat fő ember szolgálímmal közlöttem és javallatták.

16. Nov. Mai napon indultam meg hadastól Gyarmatból, és mikor mintegy mértföldün jöttem volna Szécsen felé megállítottam hadamat és szolgálímat is jelentvén nékik hogy magam postára akarok ülni, őket pedig hátrább hagyom az ország és magam zászlójával. Minthogy

⁶⁸ Ungvárra

azért régi jámbor hadnagyomat Jósa deák uramat még Váczról, mivel a' Rákos mezején igen megbetegedett vala haza bocsátottam, képmiben szemtül szembe minden szolgálóm előtt Keresztúri István fő ember szolgálmat preficiálván, ilyen szókat mondván az egész sereg előtt, hogy valaki őtet meg nem becsüli, és tőle nem hallgatt az engem nem becsül, és magamtól nem fél; meghagyván pedig erősen magának is, hogy az ország és magam zászlóját nagy becsülettel hozza szintén Ungvárra házamig, és addig csak egy jó ember se közlegény szolgálmat is hadamból félre haza ne bocsásson. Ez beszédem után tizenhatod magammal úgymint Macskási Ferencz, Rákóczi János, Balogh István, Gyulaffi Miklós, Azari György, Csató Péter, több ezek után való ifjú legény szolgálaimmal könnyű szerrel postára ültem és szép intésim után háromszor Jésust kiáltottam, hadamból megnevezett fő ember szolgálaimmal kirugaszkodám, melly napon Rimaszombathoz egy mértföldön Darócz nevű faluban equitaltam istenemnek szent akaratójából.

17. Nov. Mai napon indulván Daróczból utamat continuáltam elkerülvén Rimaszombatot, ez nap Jablonczára mentem és az éjtszakán is ott mulattam.

18. Nov. Mai napon jó reggel indultam meg Jablonczáról és paripánk kedvéért Szepsiben betérvén, magam is szolgálaimmal együtt kicsint falatozván, annak utána megindultam, és jöttem isten akaratójából estvére Zalanzvára alá, melly napnak is északáját ott mulattam el.

19. Nov. Ez napon indultam el istenemet segítségül híván Zaláncz vára alól, és nem igen üzvéen paripánkat jó idején megszálván Csicszerben fő ember szolgálám Csicszer Ferencz uram házához, és mivel hogy mai napon nem akartam ungvári házamhoz menni itt mulattam el az egy éjtszakát.

Szerencsésé tévén azért az én jóakaró irgalmas és igen kegyelmes gondviselő istenem hadakozásomból való megtérésemnek is ösvényit, szintén mint fölmenetelemnek útját, mai napon

20. Novembr. jutottam házamhoz unghvárra egyetlen egy szerelmes Homonnai István kis fiamhoz, kit isten akaratjából kívánságom szerint, kedves jó egészséges életben találtam, kiért az én istenemnek méltó hálaadásokkal tartozom. Ennek azért az én irgalmas és kegyelmes gondviselő istenemnek, ki minden utamat és hadakozásomat nekem tisztességesen nagy szerencsémre megáldotta, és reám törő titkon és nyilván ellenségimet is megzabolázta. Adassék dicséret, dicsőség és tisztesség én tőlem, mától fogva örökön örökké Ámen.

HOMONNAI DRUGETH BÁLINT LEVELEZÉSE

Nyáry Pálnak

Ungvár, 1601. május 9.⁶⁹

Spectabilis ac Magnifice Domine Affinis et Fráter Nobis obseruandissime. Post seruitiorum Nostrorum paratam Commendationem etc.

Kiuanok az Vr Istenttüll kgdk minden kiüansaga zerintth való iokatt io eghessegeth es zerenczes bodogh hozzu eletetth megh adattnj. Thouabba akartam uolna ziuem zerintth hogy ha kgdnek mas rendbely dologh feleoll kellett uolna írnom, kitt ziuconk zomorusaga nellküll írhattam volna kgdk. De mielhogi nyluan uagion kgdnell hoga az Istennek hatalmassaga nagioz ez uilaghi teremtetth embereknek okossaganall es beolczesseghenell. Bizony dologh hoga ha lehettsseghes leott volna; nem zantam volna semmi faradsagomotth es sok keolttsseghemett eretthe adnom ha megh valtthatando leott volna, es mielhoga az Vr Istennek ez uoltth kedues el ueghezett akarattia, kireoll cziaak hala adassal thartozunk eo zentth felseghenek, az kegdk kiszebik leankaiatth az Juliaczkatth az mi zerelmes kis Attiank fiatth ma ugi mintt zombatton, delliestth három orakor ueoue ki ez uilagnak arniekabull. Kinek Iducosseghes es czyendes ki múlásán Azzoniommall az en ze-

⁶⁹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

relmes Aniamuall eo Ngauall, nem kicziny zomorusagban uagiunk, mind az altal cziak Istennek ualo halaadasunkban. Ennek feold zinin maradotth testeczkeienek thiztesseges eltakaritasara, es az feoldnek giomraban ualo be tetelere nekem zorgalmatos gondom uagion, nem kuleomben minttha kgd maga uiselne arra gondotth. Cziak akaram kgdk tiztem zerintt eztt zomoru allapatomban leuen tudasara adnom. Quod super estt Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram quae diutissime bene feliciterque valere Cupiemus.

Datae ex Arce Nostra Unguar 9 die May Anno 1601.

Eiusdem Spectabilis ac Magnificae Dominationis
Vestrae' Seruitor et frater
Valentinus Drugeth de Homonna

Címzés: Speqtabili ac Magnifico Domino Paulo Nyari de Bedegh Comiti Comitatum Bihariensis, interioris Zolnok et Krazna, ac Sacrae Caesareae Regiae Majestatis Supremo Capiteo Praesidij Arcis Varadiensis &c. Domino Affini et fratri Nobis obseruandissimo.

Nyáry Pálnak
Ungvár, 1603. július 25.⁷⁰

Spectabilis ac Magnifica Domine Affinis Nobis obseruandissime. Salutem et Seruitiorum Nostrorum semper paratissimam Commendationem.

Istentwl kewanonk kegnek minden kewanssagi zerentth való jokatt: boldogul es io zerenchiassan megh Adatnj. Ez napokban ertettem vala kegnek eg paripam feleöl walo kewanssagatt kitt kegmed keretettb twlem. azertt azkoris Irtham vala kegnek hog az Apam Rákóczy Sigmond Vram kerette twlem: es immár elis vitette: az Paripatt twlem Rákóczy Vram. Azkoris megh Irtham vala kegg, hog ha mind az neg keörme Arannias Volnais de kegmetwll, megh nem thartottam volna. Ennek vthanajs ha mj oly Marham thalalkozik, kj kegmednell kedwes lezen, nag zeretettel io ziwel igiekezönk kegmednek mindenekbwll kedweskednwnk. Az melj lowa felöli, emlekeztem vala keg nek Vardaban letemben. Mostanié kerem kegdetth: hog az Lowatt kegmed Jámbor megh hitt zolgay kezehez kwlgye Vardaban: es Enis Jámbor Zolgamatth oda kwldwen megh lattatom s Izennie meg kegmed az Ara mi legien, ha az lo teczik tahatt kegnek az Aratth eöreömest meg kwldeöm. Isten kegdetth sokaigh eltesse kewantt Jawaiban io Egessegessen.

Datum es Arce Nostra Unghwar 25 die July Anno 1603.

Spectabilis Magnificae Dominationis Vestrae
Seruitor frater affinis
Valentinus Drugeth de Homonna

Címzés: Spectabili ac Magnifico Domino Paulo Nyarj de Bedegh. Sacrae Caesareae ett Regiaeque Majestatis Supremo Capitaneo Varadiensis Nec non Comiti Comitatum Bihar Zolnok ett Kraszna: Domino & Affinj Nobis semper obseruandissimo.

⁷⁰ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Thurzó Szaniszlónak
Érsekújvár, 1605. szeptember 5⁷¹.

Spectabilis ac Magnifies domine et Compater nobis obseruandissime, salutem et seruitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Istentul kegdnék jo egesseges hozzu eletet es mindenekben jo zerenchiakat kiuanok megh adatni. Touabba az kegdléulebul megh er-tem, az kegdl Jobbaginak karokat, minthogi penigh az Elek János hadaban affele marhak beöuen vadnak, remenl'item, hoga megh talál-tathatom, közéörteök, mind azon által, mint zinten az sayat magaméra, olli nagi gondom vagion az kegdereis, ahol penigh megh tálaltathatom, orzagh Teörüenie zerent es maga Erdeme zerent megh büntetem. Akar-am kegdnék ertesere adnom, ma harmad napia, hoga egi Nemet Vrat hozanak, Nemethy Gergeltul, ki Thurzoo Miklosne Azzoniommal egi. Azért minthogi mostan az eö felsege vitezinekis feliette igen zukseges az pénz, kegtekis az eö hozza való Jo Attiafiusagert, küldgeön valami egi nehani Ezer Araniat Érette, minthogi kegteket az jo Attiafiusagh kenzeriti, mijs kegteknek akarank ertesere adnunk. In religuo Spectabilem et Magnificam dominationem Vestram diu et foeliciterrime valere optamus.

Datae ex Castris Nostris ad Érsek Uyyar positis die 9 Septembris Anno domini 1605.

Spectabilis et Magnificae dominationis Vestrae
Seruitor et Compater, paratissimus et Fráter
Valentinus Drugeth de Homonna Comes

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino Stanislao Thurzoo, de Berthlemlfalua Comiti Comitatus Scepusiensis, nec non Libero baroni in Sempte, Galgocz et Temetuen &c domino et Compatri nobis obseruandissimo.

⁷¹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Thurzó Szaniszlónak
Érsekújvár, 1605. október 19.⁷²

Spectabilis ac Magnifice domine, fráter, amice, et Compater Nobis obseruandissime. Salutem et seruitiorum nostrorum commendatione praemissa.

Kiuanunk Istentül kegnék io egessegett megh adatny. Miuel hogy az elő Isten beölcz tanachiabul immár Uyuarnak minden erősseget kezünkben atta, es az benne való partos Magiar Vitezeknekis szíueket nekünk atta, kiuantatik hogy eö felsegetül adatot meltosagunkbul affeleknékis kedueskedgiünk, es joual légiünk. Ez Uyuari Kaza Janosis azért, termezeti es maga viselesehez' kepest nekünk ugy lachik, hogy eö felsegehezis fejedelmünkhöz ez utan hiü es alhatatos len; Kiért méltónak iteltük hogy az mely portekaia kegnel vagion, azt megh tericziük neky. Kegd azért ne tarchion ellent benne, szabadicza fel neky, melliet mies, mint jo akaró Urunk batiank es komanktul jo neuen vezünk. Isten keguel.

Datae ex Fraesidio Uyuariensi, 19 Octobris 1605.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae Seruitor et fráter
Comes Drugeth Valentinus de Homona

Címzés: Spectabili, ac Magnifico domino, Stanislao Turzo, de Betlehem falua, Comiti Comitatus Scepusiensis &c Domino amico, fratri, et Compatri Nobis obseruandissimo.

⁷² Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Thurzó Szaniszlónak
Érsekújvár, 1605. október 22.⁷³

Spectabilis ac Magnifice domine, amice et Compater obseruandissime. Seruitorum nostrorum paratissimam commendationem. Isten-től minden kiansaga szerent való Jókat, Jo egesseket /1/ kiuanunk kegdnék. Iria kegdt hogy Uyuar allapattia felől certificalnok kegdet, mellyről azt Irhattiuk kegnek hogy Isten beöcz tanachiosul 16 die Octobris kezünkben attá; holnap Isten akarattibul az Nemet Vitezeket el akarjuk tiztessegeessen kesirni: ha azért kegk vendegre szükség volna, en visza tertemben valami tizen hat ezer magamual megh latogathatnam kegdet, az Jo atiafiusagnak megh bizonitasaert. Isten éltesse kegdet.

Datae ex Praesidio Érsek Uyuariensis 22 die Octobris Anno Domini 1605.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae Seruitor et Fráter
Comes Valentinus Drugeth de Homonna

Címzés: Spectabili, ac Magnifico domino, Stanislao Turzo, de Betlehemfalua, Comiti Comitatus Scepusiensis, &c Domino Amico, et Compatri Nobis obseruandissimo.

⁷³ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Homonnai Drugeth Bálint Basta Györgynek

Érsekújvár, 1605. október 25.⁷⁴

Válasz. A mint az ő, Mátyás főherczeg és Kolonich hitlevelét megkapja, kész közvetítőül fellépni uránál, Bocskaynál, de a dolog igen sietős, hogy megakadályozhassák a hadak kicsapásait.

Illustrissime Spectabilis ac Magnifice domine et páter observandissime. Animum ex literis Do. Vrae cognovi cum honore magno. Itaque sine ulla mora literas sub bona fide datas Ser principis et Illustratis Vrae atque domini affinis a Kolonich qualibet hora expecto quamprimum ergo in sinum meum habuere, solus me per postám Sermo Stephano principi occurram et sic industria mea interposita restituum, futuraeque pacis inchoandae primum authorem me ipsum statuam. Nulla itaque mora procrastinetur, nam, si adventum Sermi Stephani principis, isto medio non praeveniemus, dum turmis suis copiose collectis comparebit diligentissime, milites ab excursionibus et plebem miseram ac flebilem, igne et ferro vix defendemus. Mature ergo occurrendum est nobis, ne christianitas maiorem damnum, imo incomparabile damnum luat. Quod attinet ad excursiones militum iam habebo illorum curam. Sed voluntatem scribat mihi Illustratas Vra, ut sciam, quidnam agendum sit.

Amicus servitor paratissimus et filius Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

⁷⁴ Basta György hadvezér levelezése és iratai 1597–1607. II. kötet: 1602–1607. Monumenta Hungariae Historica 1. (szerk. dr. Veress Endre), Budapest, 1913., 738. old.

Thurzó Szaniszlónak
Mocsonok, 1605. október 26.⁷⁵

Spectabilis ac Magnifice domine et Compater Nobis obseruandissime. Seruitorum nostrorum paratissimám commendationem.

Touabba az kegd Leuelebeöl megh ertetteök, bogi Ittis az houa mostan zallottunk, karosy vagiunk kegdnek: Lattia az vr Isten hofi mi az kegd karat, olli ziuunk faidalmual balliok es olli Nebez minekünc, hofi kegdnek megh nem Irhattiok. De megh hidgie kegd, hofi reouid nap ki mosdunk beleöle chiak Machkasy Ferencz Jámbor zolgankatt variök, kitt eö felsegehez küldöttünk volt, kegd egi kichin Ideigh zenuedgie bekeuel; az vr Isten egessangunkeött aduan, reouid nap Jo modgiaual ki menekedeönc ebbeöl. Az mi az Hadak dolgát Illeti, ennel nagiob Hadaknakis gondgiat tudnánk viselni, de ziuunk fay raita, es Istentölis eö zent felsegeteöl feleönc, az zegen kösseghnek, enni dulasokon es foztasokon való keserues, ohaitasokert. In reliquo Spectabilem ac Magnificam dominationem vestram diu et 160 foeliciterrime valere optamus.

Datae ex Castro Nostris ad Mochionok positis die 26 octobris Anno 1605.

Spectabilis ac Magnificae dominationis
vestrae Seruitor et Compater paratissimus
Comes Valentinus Drugeth de Homonna

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino Stanislao Thurzo. Libero baroni in Sempte Galgocz, et Temetuen. Comitatusque Scepusiensi Comiti Nec non Serenissimi Principie Hungáriáié &c Consiliar/io/ Domino et Compatri nobis obseruandissimo.

⁷⁵ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Bocskai István Homonnai Drugeth Bálintnak

Szerencs, 1605. október 27.⁷⁶

Stephanus dei gratia stb. (István Isten kegyelméből stb.)

Spectabilis ac magnifice domine stb. Salutem stb. (Tekintetes és nagyságos uram stb. Üdvözetemet stb.)

Olykor adá meg Patakon (Sárospatakon) Macskássy uram, az kegyelmed jámbor szolgálja az kegyelmed levelét, mikor immár szeke-reinket elől elbocsátván magunknak okvetlen másodnapon meg kel-leték indulnunk; az hadaknak is mindenfelé megírtuk vala, hogy Szikszó felé takarodjanak. Elolvassván mindazonáltal az kegyelmed szép discursussal (elmefuttatással) írt levelét, fölötte igen örülénk raj-ta, mindazért, hogyha kegyelmed ezeknek maga elméjéből volt feltalálója, mely igen egyaránt fogott járni a mi elmélkedésünkkel, mert eddig való várákozásunknak nem egyebek valának okai, hanem az me-lyeket kegyelmed itt előszámlál. Mind penig azért, hogyha kegyelmed ezeket más embernek indításából írta s gondolkodott is ezekről, akar-juk, hogy az jó tanácsoknak és jóra való intéseknek helyt adván ilyen nagy dolgokról való gondolkodásit silentiumban (csendben) nem tar-totta, hanem minékünk kijelentette. De annak sokkal inkább örü-lünk, hogyha ezeknek az gondolkodásoknak kegyelmed leszen, édes öcsémuram, autora és inventora (szerzője és feltalálója).

Az mi nézi azért az némettel télben való hadakozásnak diffictását (nehézségét), az mi vitézinknek egy avagy másképpen in officio con-tineálását (szolgálatban való megtartását), az körösztýen vérontásnak valamennyire való tágitását (mert ezek főbb summái az kegyelmed írásának), ezeket ennek előtte is szömünk előtt forgattuk. Az hadako-zást mi ízü legyen az némettel mind télben, nyárban, azt immár láttuk

⁷⁶ Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. (I. közlés). // Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. – 29-31. old.

s kóstoltuk is. Embörök csak ők is, Istené a dicsőség, valamennyire eddig is ellenek segített.

Vitézinkkel való alkudást mi illeti, nem tagadhatjuk, valamint s valahogy lött, eddig való előmenetelünk Isten után őkegyelmek által lött. Kiért háládatlanoknak nem akarunk semmi időben hozzájuk találatni, akár békességre menjen az dolog, mint kellessék őket leszállítani, akár hadakozásra, mint kell abban is promoteálni (előrevinni), mindenekben Istent segítségül híván utat és módot keresnünk, melyre mi őkegyelmeknek, viszontag őkegyelmek is minékünk egymásnak kötelesek vagyunk.

Hogy az körösztýén vérontás ne csak ideig táguljon, hanem ugyan örökösén az két császár (II. Rudolf és I. Ahmet) között az békesség meglevén, lecsendesíttessék, ez mostani fölmenetelünknek az egyik fő célja. És minthogy az kegyelmed mostani discursusában az legfőbb kérdés, ha föl kellessék-e mennünk avagy nem, immár arról írok kegyelmednek.

A fővezérrel való szömbenlétünket kegyelmed is ugyanezen írásában szükségesnek ítéli, mely az fölmenetel nélkül nem lehet.

Az békesség dolgáról való tractatusban (tárgyalásban) is az két császár között az mi fölmenetelünk nélkül elégséges módot nem látunk, melyet minthogy mindenik felé megígértünk, hogy szívünk szerint munkálkodunk benne, hogy véghez menjen, szónknak igazat akarunk tenni.

De az mi nagyobb, minthogy az kegyelmetek eddig való írását mű fundamentumnak (alapnak) tartottuk, és arra építvén, mind az Tiszán túl és innét való vármegyéknek egész Pozsonyig és Nyitráig minden rendeknek fölmenetelünket megírtuk, és mellénk mindeneiket az szavára hivattunk. Sőt immár azt mind a két császárnak megírtuk ahhoz képöst, és megírtuk, azmint kegyelmetek szorgalmazott bennünket. Mint lehessen azért, hogy mindezeket most megváltoztassuk, és ígéretünkben, szónkban az két császárság között más mód találtsassék, annak elegendő okát nem láthatjuk.

Most pedig erről nem szükség még disputálnunk (vitatkoznunk), az mi fölmenetelünk után arra megyen-é az dolog, hogy hadakozzunk, avagy békességet szerezzünk, most csak az fölmenetel áll előttünk, és ha hadakoznunk kell, annak mi formán kell lenni, akkor végezhetünk felőle, mikor annak ideje leszen. Nem tágitjuk azért az előttünk álló utunkat édes öcsém uram, hanem Isten segítségével oly készülettel és módjával ügyekezünk felmenni, az mellyel hazánknak és nemzetiségünknek, és abban az szent Istennek tisztességének s igaz hűtünknek előmenetellel való megmaradásának leghasznosabban szolgálhasunk, kiért semmi fáradságunkat, sem vérünk hullását, és ha az üdő úgy hozza, halálunkat is nem szánjuk.

Azért amint kegyelmednek ennek előtte is írtuk volt, miné müdolgoknak menjen ez üdő alatt végére, most is intjük, hogy arról kegyelmed, mennél hamarébb lehet, írjon valami bizonyost.

És Illyésházy (István) uramnak írjon újólág kegyelmed, hogy őkegyelme gondjait magát üresítvén jőjön előnkben, ez előttünk álló dolgokról beszélgethessünk őkegyelmével. Kegyelmed is pedig az helyet jó módjával hagyván, és mind az vitézeket az mikorra följobb való érközésünket gondolhatja, jőjjön előnkben, kiről és egyéb ezekhez való több dolgokról szóval izentünk kegyelmednek, az kegyelmed jámbor szolgáljátul, Macskássy uramtul. Tartsa meg Isten kegyelmedet jó egészségben.

Datum ex arce Szerencs die 27. Octobris. Anno d(omi)ni 1605. (Kelt Szerencs várából, az Úr 1605. esztendejében, október 27. napján.)

Stephanus mp⁷⁷.

⁷⁷ Bocskai István

Homonnai Drugeth Bálint Illésházy Istvánnak

1605. november 3.⁷⁸

Spectabilis ac magnifice domine stb.

Seruitiorum nostrorum stb.

Akarjuk kegyelmednek értésére adnunk, hogy az mi Pozsonyban való írkálásunkat az elmúlt napokban gyermekjátéknak írta vala kegyelmed lenni, mely írásunkra az minemű válaszunk jött, in copijs im megküldöttük kegyelmednek. Bizony oly nehéz dolognak tetszik az az kegyelmednek írása, hogy nem tudom, ha valaha elfelejthetjük-e?

Elhigye kegyelmed, ha én azt tudtam volna, hogy az botot kegyelmed kezében, és az szablyát kegyelmed oldalára kötötték volt, ez idő alatt is nem koriczáltunk volna itt fenn. De mostan az ám járjon, csak édes hazánknak igyekezzünk szolgálni.

Im azért valami négyszáz kopjas vitézzel ő fölsége eleiben indulok. Egri Istvánnál többet, senkit el nem veszek velem, az több kapitányokat ez jedzés szerént elosztottam az falukra, szervei ő fölsége parancsolatja szerint, Desőffy János uramat Újvárba helyeztettem, mivel hogy Bosnyák uram nem akar egyebért benne tenni, hanem ő felségével akar szemben lenni; kegyelmed is azért, ha előbb megindul nálunknál, az igen jó dolog, minket is isten, ő fölsége elenben vivén, örömet akarunk minden javárúi hazánknak ő felsége előtt beszélgetnünk. Keresztes Tamásnak kegyelmed mindenekről parancsoljon, hogy jól viseljen gondot, mi is írtunk neki, és egyéb dolgokat is isten akaratjából, jó módjával elrendeltünk. Kolonicz valamit ne indítsék urunk feljöveteleig, írja meg kegyelmed neki, mert meghattam Desőffy uramnak, hogy tíz annyit indítson mindjárást helyette. Isten kegyelmével.

⁷⁸ Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. (I. közlés). // Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. – 31-32. old.

Datum ex castris nostris ad Mocsonok positus. 3. Novembris 1605.

Sp. ac mag. dnis v. seruator et fráter H. Bálint.

P. S. Hogy penig így elosztottuk az vitézeket, az végre cselekedtük, hogy nálunk nekül mezőben nem akartak maradni, emlegetvén az kanisai hideget. Azért mint tetszik kegyelmednek, írjon kegyelmed mindjárt felőle, még talán megjobbíthatjuk.

Thurzó Szaniszlónak

Mocsonok, 1605. november 6.⁷⁹

Spectabilis ac Magnifice domine Amice et Compater obseruandissime, Seruitiorum nostrorum paratissimam Commendationem.

Istentúl kiuanok kegnék jo egessegeth, mind Aszoniomual komamual, es zerelmes kys fiaual, kedues kerezt fiamual. Az kegd irasat megh ertettem, Isten lattia kegd kedueert az Vitezeket szarnion, auagy kebelemben hordoznám, hogy kartul ohatnam kegdet, de az mynth tudgia kegd nem lehet, hanem az mely vitéz barátinkat kegd varosaban rendeltem, nekik megh paranchioltam, kertemis baratsagossan, hogy mynt saiat magam jozagauual, oly jól chielekedgienek, el hittem, oly emberseges vitezek, hogj szómat megh fogattak; ha azért my bantasa lezen valakinek teölök, találtassa megh kegd előttök való Capitanniokat, megh büntetik róla, hogy penigh megh keuesithessem az vitezeket, az kegd jozagaban, Farkas Mihalt, Budaj Matiastr, Zenasia Matiastr es Nagi Marthonth Selymech ala bochiattuk. Zent Marton napian hogj kegnel nem lehetek, megh bochiassa kegd, ugy uagion, azon kiuölis megh kellene ennekem kegdet latogatnom, de uagian nem akarok addegh kegdul szemben lennem, migh eö felsegeuel kegdet szemben nem jutatom, es sok karuallasith el felejtet j eö felsegek kegdul. Merth mostan uagian nem mernek kegdhez mennj, miuelhogj az vitezek miatth sok puztitast lat kegd, melliet netalam nekem tulajdonith kegd. Az en bechiülletes es tizteletes Aszoniom Komamnak, bechiülletes ayandokjat nagy szeretetuel vettem, kiért melto lezek Turzo Istuannak keönteöset, ha Isten nagiobra neuely, megh seperiem erette. Ha azért Isten Vochiora kort jo egessegeben adgia érnünk, mynthogy vasarnapi napon chiak egyczier szoktunk enny, az kegd jo egessegeert,

⁷⁹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Aszoniom eö kegme ayandeky felet, vigan akarunk az vitezekuel, kiket hozzam szoktam hiuatnom, lakny. Isten eltesse kegket

Datae ex Castris Cury /?/ ad Mochionok positis 6 die 9bris Anno Domini 1605.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis
Vestrae Seruitor et Fráter
Comes Valentinus Drugeth

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino, Stanislao Thurzo, de Betlehem falua, Comitatus Scepusiensi Comiti &c Domino Amico, et Compatri Nobis obseruandissimo.

Thurzó Szaniszlónak

Mocsonok, 1605. november 7.⁸⁰

Spectabilis ac Magnifice domine et Compater nobis obseruandissime. Saludem et seruitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Az kegd Leuelet bechiulettel veöttuk, melibeöl megh ertetteök az kegd Irasat. Azért kegd mi feleölunk ugi gondolkodgiek hogi mi kegdnek olli Jo akaró komia vagiunk, hogi ha lehetne, az kegd Jozagatt az Markonkbanis megh oltalmaznank, nem chiak ez Ideigh valo Tiz-tuhkben akarunk kegdnek zolgálni, de ez utanni az miben kegd minekünk paranchioll zeretettell zolgallonk kko Az mi az eö felsege vitez Capitannianak Racz Abrahamnak Zeredbe Hadaual valo be zallasat Illeti, mi mindgiarast megh hagiuan neki, ell bochiatank, es hizzuk is, hogi kegdnek semmiben nem akar ueteni, az vitezeketis megh hat-tok, hogi mindgiart ki hozza. Az mi az Eökreök dolgatt Illeti, abban nem keduezheteönk, hanem ha zinten mind annit nem adatis kegd, de az felet, kegd mingiart ködgie Ide, kit mi kegd tul feliette Jo neu-en vezunk. Touabba az mi az Hadak dolgatt Illeti eö felsegetul meg vagi-on paranchiolua hogi itt az keörül valo varasokkat, es falukatt, az vitezek-kell megh rakiok. Azért Galgoczra, Semptere, Zeredre, es az teöb kegd Jozagira, olli bechiuletes vitezekett rendelünk, hogi kegd semmi-ben nem vetnek, seöt kegd eöremest zolgálnak: Minthogi magunk-nak, eö felsege eleiben kell egi nehani magunkall mennünk, akarank kegdnekis ertesere adnonk, kegd mihez tarchia magatt, mert nem aka-riok hogi az vitezek zellell, ell ozollianak hanem hogi eö felsegeuel eg-giüt, vizza jöuen, az Hadakatt talalhassok egi choportban, minthogi az eö feölsege akarattia ez hogi Vyuarat, Komiatyt, Seliet, Galgoczot, Semptet és Zeredet Hadakall megh rakiok: az migh mi eö felsegenel

⁸⁰ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történeté-hez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

lezunk: Az utan eö feölsege fel erkezuen, vagi frigi lez, vagi az fegi-
uerhez kell niulnunk Isten megh mutattia, addigh kegd ez kichint ze-
nuedgie bekeuel, de altalan foghua ell hidgie kegd, hogi eö feölsege az
Hadakatt itt nem Hadgia. Kegd megh bochiassa hogi kegdnek Ilién
hirekett kell Irnonk, de ebben most egieb nem lehet, ez kichin Ideigh
kegd zenuedgien bekeuel az Vr Isten reövid nap minden dolgainkban
io modott ad. In reliquo Spectabilem et Magnificam dominationem
Vestram diu et foeliciterrime valere optamus.

Datae ex 163 Castris Nostris ad. Mochionok positis die 7 9bris
Anno 1605.

Spectabilis ac Magnificas Dominationis
Vestrae Seruitor et Affinis paratissimus
Comes Calentinus Drugeth

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino Stanislao Thurzo Libero baroni in
Sempte, Galgocz et Temetuen, Comitatusque Scepusiensi Comiti &c Domino
et Affini nobis obseruandissimo.

Érsekújvár, 1605. november 8-án⁸¹

Instructio Generosi Domini Joannis Deseoffi, Serenissimi Stephani Dei gratia Regnorum Hungáriáé Transilvaniaequae Principis ac Siculorum Comitís, Excercitus campestris Capitanei.

1. Deseőffi János uramat, ő kegyelmét magam szerint, eleiben adván tisztét, hagytam úgy itt Újvárbán képemben, hogy Bosnyák Tamás urammal, Érsekújvárra főkapitánnyal, mindenekben az mi ő felségének javát és előmenetét illeti, egyetértsen és meg is becsülje. Bosnyák uram is Deseőffi uramhoz hasonló becsülettel legyen, az én ő felségétől rendeltetett méltóságomat is meggondolván ő kegyelme, azonkívül való becsületemet is.

2. Mivel oly dolog találkozik, hogy üzengetni kell egymásnak, Bosnyák uramnak Deseőffi urammal, tehát Kovács János és Csehi Miklós hordozzák a követséget, ki mindkettő jámbor és nem . . . (olvashatatlan); egyik újvári lakos, másik ő felsége kapitánya.

3. Az várbeli vigyázás, kapuk kulcsa és egyéb jó rendtartás Bosnyák uram tiszte, ő felsége kegyelmes jó akaratjáig; Deseőffi uram pedig mint ország kapitánya vigyázzon ugyan immár Újvárból az hadakra képemben.

4. Ha valami német hír jut az ő felsége hadaiból, tehát Deseőffi János uram azt Bosnyák urammal közölje és egy akaratból a híreket mindjárást utánam küldjék e kegyelmek postán elc.

5. Ha az várban oly szót hallana Deseőffi uram, ki vagy ő felsége, vagy én ellenem volna, az affélét meg kell Bosnyák uramnak mondani és azt kímélés nélkül való kemény büntetéssel meg kell büntetni.

⁸¹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

6. Ha valamelyik az kapitányok közül látóul, vagy valami hírekre nézve ide be Deseőffi uramhoz akarna jönni, tehát Bosnyák uramnak is hírül tévén, tizedmagával egy-egy kapitány bebocsáttassék, ha kevesebb lészen is.

7. Ezeket azért rendeltem, minthogy az hadakat falukra osztottam, és magamat mostan postán hívat ő felsége, nem akarom, hogy falukból vagy városokból, hanem mivel az régi rendtartás szerint Újvárbán volna residentiám, azt akarom, hogy becsületem és tisztem szerint Deseőffy uram Érsekújvárból parancsoljon ide ki az hadaknak, magam méltóságom szerinti képemben, az melyet ő felsége, az én kegyelmes uram fejedelmem adott énnekem.

Publicálván azért ez felül irt instruktiokat az egész újvári vitézek előtt stb.

Homonnay Bálint naplójából – die 8 nov. 1605.

Spectabilis ac magnifice stb. Servitiorum nostrorum stb.

Értjük mit végezett légyen kegyelmed Nyáry Pál urammal, hogy az oda fel való hadaknak jobb részének leszállítását magára felvállalta, melyet igenis javallunk, ide alá mi is hozzá kezdtünk és immár három kapitánságot le is szállítottunk, az többit is azon leszünk, hogy istennek kegyelmességéből napról napra leszállíthassuk. Csak hogy még idő alá Kovács Albert, Szénássy Mátyás, Szilassy János, Fekete Péter, Csatóry János és Csomaközy András kapitánsága alatt való hadak fenn vannak; az pénzből igen ki fogytunk, semmiképen szerint nem tehetjük, az mely adóknak restantiáit arra rendeltük volt, ebből is immár kifogytunk, ő fölségének csak annyi is nem maradt, mivel táplálhatná naponként magát. Kérjük azért kegyelmedet felette szeretettel, kegyelmed annak a pénznek és a posztónak is felét, melyet a hadaknak leszállítására adott a nímet, a mint ő fölsége is megírta volt kegyelmednek, az ide alá való hadaknak fizetésére küldené alá. Aranyúl könnyebben és kisebb helyen is elhozhatnák s meg ide alá az arany két forintba mind elkelne. Az mely ide alá való kapitányságok ott fen vadnak, ha lehet azokat szállítsa ott le kegyelmed, ne bocsássa alá, ha hul pedig még nem szállíthatná, kegyelmed az oda föl való hadaknak, kiket ott oszt el széllél, fizetéseket egy ideig halasztaná és az ott fenn felvetett adónak restantiáit rendelné azoknak, hol ott mi is az ide alá való hadaknak mind az Korponán és itt a kassai felvetett adóknak restanciáiból fizettünk, ezek mnthogy nyakasbak is most az készpénzzel és posztóval ezeket kellene elsőbe leszállítani, Kevi Miklós, Pulai Pál, Farkas Mihály, Nagy Mátyás és talán többen is ott fön meg nem maradnak, kiknek leszállításokra való fizetéseket,

⁸² Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. (III. közlés). Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. – 631-633. old.

ha ott femn adhatná meg kegyelmed, mi igen akarnók, ha pedig itt alatt kell minekünk azoknak is megfizetnünk, megintézvén azok számára való pénzt is úgy kegyelmednek felénél többet kellett aláküldeni az készpénzben és posztóban, szállíthassuk ezeket le először is, az kik így dúlással, pusztítással zászlóstól alá-és feljárnak az országban. Az Rédey és Dunántúl való hadaknak, kiknek eddig semmit nem adtak, minthogy azok otthon helyekbe maradnak, és leszállítások sokkal könnyebb, azokkal még vártathatná kegyelmed az contributiónak kisedését. Mihelt az ide alá való hadaktól megszabadulnának a vármegyék, mingjárt könnyen kisedhetné kegyelmed rajtok az adót és azután megfizethetné az ott fennmaradó hadaknak. De elsőbe kegyelmed az pénzt és az posztót igyekezzék aláküldeni (ha az megnevezett ott fenn levő hadaknak kegyelmed ugyan még nem akar fizetni), azok számára való pénzt és posztót is és kijön az itt alatt való hadak számára valót is, a mint az újvári registrom szerint felvannak írva. Ez kése delmet csak egy óráig is nem szenved, halogatása minden órában káros az országnak, ha most itt volna az pénz és az posztó a kevántatnék, minden órában szabadítanék az országot az hadak ínségétől. Kegyelmed meg éjjel nappal valamit ide rendel, siesse aláküldeni, szállíthassuk mennél hamarébb le őket, otthen is pedig minden órában szállítsa kegyelmed az kiket hova szállíthat. írjon is minekünk bizonyost minden akaratja felől. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben.

Datum ex Cassoviae die 2. mensis Decembris anno 1606. Eiusdem spect. ac magn. dom, vestrae servitores et amici benevolentissimi.

Comes Valentinus Drugeth de Homonna Cap. mp.

Paulus Nyáry mp.

Sebastianus Teököli mp.

Michael Czobor mp.

Thomas Nádasdy mp. Georgius Hoffmau mp.

Nicolaus Orlé mp.

Petrus Horváth Mladosevics.

P.S. Mi itt Kovács János hadát, Deseoffi János ezerét, Török István ezerét szállítottuk le, lovagnak négy-négy forintot adattunk és gyalognak hármat, az többire is óránként gondunk vagyon, csak az pénzt ne késleltesse kegyelmed.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino Stephano Illesházy stb.

Az aláírók pecsétjével lepecsételve

1606. december 3.⁸³

Spectabilis ac magnifice stb. Salutem stb. Az úristen kegyelmedet stb. Az hajdúság leszállítása felől csak szintén tegnap írtunk kegyelmednek közönségesen egy levelet, melyből minden állapotokat búségesen megérthet. Kérjük mégis kegyelmedet felette igen, ha az ide alá való, most ott fenn levő hadaknak kegyelmed meg nem fizet, mind pénznek, posztónak többit felénél, a mennyi mind az mostan itt alattvalókra s mind az alátérítőkre elégséges lehet, mentől hamarább küldje alá. A mint istennek kegyelmességéből immár elkezdettük óránként szállíthatnák az hadakat. Az ott fenn következő országos gyűlés, hogy jobb fundamentommal végeződhetnék és az hadakat is jobb módjával szállíthatnák, ő fölségével egyenlő akaratból rendeltünk azoknak az atyafiaknak, kik ő fölségével eleitől fogván egyetértettünk ez jövőendő Szent-Lucza asszony napjára az az deczembernek 13-ik napjára egy rövid gyűlést ide Kassára, a mely nap és helyen, hogy minden dolgot jó módjával kezdehetnénk és hazánknak javára, jövőendőbeli megmaradására alkalmasan végeződhetnének, az kegyelmed közöttünk való jelenléte felette igen bevántatik, annyival inkább, hogy a felsége beteges állapotja és nyavalyája is, hol njúl, hol könnyebbedik. Igen szükséges felette mindnyájunknak megmaradására együtt lévén az közönséges állapotról egyenlő értelemről végeznünk. Kérjük azért mindnyájan kegyelmedet felette szeretettel, ez kevés fáradságtól magát meg nem vonván, ha lehetséges még az gyűlésnek napja előtt jöjjön alá, hogy istennek kegyelmességéből hazánknak közönséges javára minden jót végezvén, annak utána tarthatnók ahhoz magunkat. Mégis felette szeretettel kérjük kegyelmedet ebben egyebet ne cselekedjék, hanem mennél hamarább jöjjön kezinkben.

⁸³ Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. (III. közlés). Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. – 633-634. old.

Bene valent, Datum Cassoviae die 3. Decembris anno 1606.
Ejusdem spectabilis ac magnificae dominationis vestrae servitores et
amici benevolentissimi

Valentinus Drugeth de Homonna comes mp.

Paulus Niary manu p.

Sebastianus Tököly mp.

Thomas Nádasdy mpria

Georgius Hoffman mp.

Petrus Horváth Mladosevith mp.

Michael Kellemesy mp.

Barczay János mp. Nicolaus Orllé mp.

(Homonnai kezével.) P. S. Uram az levelet immár megírtuk vala, hogy
érkezék az kegyelmed levele, melyet írt kegyelmed Pestyénbe 28. Novemb-
ris mind urunknak ő fölségének és énnekem Nyáry Pálnak, kiből kegyel-
mednek ennihán rendbeli panaszoskodását megértette ő fölsége, azon-
képen mi is. Ezelőtt való napokban mindenekről bőségesen írt a felsége
kegyelmednek, főképen az hajdúknak leszállításárul és az végházaknak
kézhez való adatásárul, mindenekben kész a felsége az végezéshez magát
tartani, aminthogy az commissariusokat is elrendelé a felsége és Mátyás
herezeg urunknak megírta, kívánván azt, hogy a felsége elrendelje azokat,
az kik kézhez vegyék és ide megírja a felsége, így immár innen, semmi fo-
gyatkozás nem leszen az házaknak megeresztésébe és egyéb dolgokban is.

A mi az egyéb dolgokat illeti, a kik felől kegyelmed ír, a felsége és
mi is ezt akkorra halasztjuk, a mikor kegyelmedet isten ide hozza az
gyűlésre, akkor mindenekről beszélgethetünk egymással, kegyelme-
det mégis kérjük az ide való jövést ne halaszsa kegyelmed, azonké-
pen az pénzküldést is az hajdúkra, mert mi itt immár hozzákezdünk
az szállításhoz és kívántatik csak az pénznek jelenléte és az posztónak.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino Stephano Illye'sházy stb.

Az aláírók pecsétjével lepecsételve

Spectabilis ac magnifice domine etc. Minthogy az várak resignálásának mindenestül is meg kellett lenni, Érsek-Újvárnak kegyelmed kezében való bocsátását ím mit az ő fölsége neve s pecségi alatt megíratuk, több dolgokról is minnyájan oly móddal irtanak Rhédey uramnak felölte, hogy nem leszen fogyatkozás a dologban, kegyelmednek kezében adgyák a várat, csakhogy mind isten, s mind ez világ előtt hazánk-nak közönséges javáért, ugyan ő fölsége a mi kegyelmes urunk nevével obtestáljuk és kényszerítjük kegyelmedet, ebben viselje úgy magát, írjon selra mind az berezegnek ő fölségének, s mind császárnak, ha szükséges, hogy ilyen conditíóval nem különben bocsátják kegyelmed kezében azt az erősséget, hanem azt kívánjuk, hogy hazája szerető igaz magyarnak olynak adassék az ott való kapitánság, a ki ebben az ügyében nemzetségünknek ide az mi kegyelmes urunk részére való volt. Többi között kegyelmednek commendáljuk Czobor Mihály uramat vagy Turzó Szaniszló uramat. Ebben kegyelmed mutassa meg hazájához való igaz szereteti és igaz magyar voltát, ne vethessen üdövel is az ország ebből kegyelmedve; ő fölségének persuadeálja mutassák evvel meg, hogy jó szűvel vadnak az magyar nemzetséghez, és minden gyűlölséget letöntenek. Azért immár kegyelmed isten áldomásával járjon el az dologban. Az több resignálások is consequentei meglesznek, csak az ide felé való egy időcskéig haladjon bizonyos okokért. Az pénznek és posztónak aláküldését ne halaszsa kegyelmed Bornemisza Miklós uram által, mert fölötte káros az országnak és valami romlása miatt vagyon, mind kegyelmedre vetnek élötte.

Utolszor szüvünk szerént kívántuk volna, ha az mi kegyelmes urunk fejedelmünk felől kegyelmednek más hírt írhattunk volna, de

⁸⁴ Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy Istvánlevelezése 1605 és 1606-ban. (III. közlés). Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. – 638-639. old.

fölrötte kérjük kegyedet, legyen a mig illik, csak magánál titokban. Tegnap péntekre viradólag öt órakor vette ki az úristen, ő fölségét ez világból. Testamentumot, mindenekről igen szépen jött, mint bölcs fejedelem successort hagyott utánna és mindeneket jó módjával hagyott. Temetését Erdélyben Gyula-Fejérvárott rendelte ki, hogy tisztességesen lehessen, nekünk arra gondunk leszen. És minthogy minden rendelése ő fölségének nz csak az közönséges jóra szép egyes megmaradásra, kérnek a kegyelmedet felette szeretettel, legyen ebben minekünk onnat feljül is mindenképpen promotorunk és a miben kívántatik, nemzetünk javáért segítsen hozzá. Ma innét szüntelen minden állapotokat értésére adunk kegyelmednek, kegyelmed is írjon szüntelen és éltesen jó tanácsival bennünket, az oda föl való állapotokról, és igyekezzék az embereknek szüvét csendességben tartani, mert ma az egyszer elvégezett dolgok ellen semmiben is cselekedni nem ügyekezünk. Éltesse isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Datum Cassouie die 30. Decembris 1606.

Eiusdem spect. ac magn. dnis. viae servitores et amici

Comes Valentinus Drugeth de Homonna mp.

Paul Niary mp.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino Stepliano Illieshazy intimo S. P. consiliario etc.

A két aláíró pecsétjével lepecsételve.

Bocskai hadainak rendtartása 1606-ból⁸⁵

Statuta et leges militares, iuxta quas vivere tenentur milites.

Mivel hogy ez ideig miata az Ur Isten ezt az hadakozást az ő nevének tisztességére és szegény hazánknak szabadságának helybenhözására támasztotta, az hadaknak sok, különb, különb forgandó állapotgja miatt, semmi jó rendtartás az vitézlő nép között nem lehetett, kihez képest sem ő felségének, sem ő felsége után generálisoknak, és kapitányoknak módjok és autorítások nem lehetett, sem az vitézlő népnek rendtartásában, sem az dolgoknak lecsendesítésében, kik miatt az halhatatlan panaszok mind ő felségit szüntelen érték, mind pedig ő magukat, kapitányokat, immár mostan hátra hagyván és semmit tévén minden az előtt tett végezéseket, és anélkül való rendtartásokat, hogy ennek utánna mindenek jobb móddal és rendtartással legyenek, tetszett ő felségének, az országnak és az vitézeknek közönségesképen, hogy az után az hadakozó vitézek között ilyen rendtartás legyen, az mint rendszerint következik.

Legelsőbben hogy az Úr Isten az mi hazánkat megáldja, és szerencséltesse, az kapitányok mindenképen azon legyenek, hogy az Isten tisztessége közöttök növekedjék, és gyarapodjék minden szükségben, praedicator tartsanak, és az kapitányok az undok-titkokat, és Isten káromlásokat az vitézek között megtiltsanak, ha valaki az tilalom ellen cselekednék, az az kapitány megbüntessen, ő maga is jó példát adjon nektek.

Secundo: az lovas hadnak az ő regidája és rendtartása ez, hogy az lovas kapitány legfelebb 500 lóval lehessen, és az kapitány felebb való hadnagyát 100 lovasnál ne tartson alatta, és mind az kapitánynyal, s mind hadnagyokkal az alattok való vitézeknek számok és nevek mind rend szerint írva legyen.

⁸⁵ Bocskai hadainak rendtartása 1606-ból (közli dr. Kárfy Ödön). – Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 4. kötet – 1903 – 476-478. old.

Tertio: Az kapitánynak gondja legyen reá, hogy sok számú, lovon való vitézeket maga számára avagy szerben ne tartson, ő magánál 10 lovasnál felebb való semmi ne legyen, az fölő legények két három lóval rendszerint legyenek jó szerrel.

Item Quarto: Kapitányt is fejedelem válasszon, és az hites legyen ő felségének és az országnak, zászlót fejedelem adjon nékiek, az alatta való hadnagyokat az fejedelem ő felsége confirmálja, és ő felsége hiri-vel legyenek, azok is hittelt legyenek ő felségének és az országnak kötelesek, zászlót pedig nékiek ő felsége adjon.

Quinto: Az zászlóhoz és kapitányhoz az hadnagy és az nép hittelt legyen köteles, és valaki zászlóját, kapitányát elhagyja, tisztességét veszítse, és vagy hadnagy vagy legény, ne menjen maga szükségiben, még csak házához is kapitánya hite nélkül egy nyomást is.

Sexto: Egyik kapitány, se hadnagy az másik kapitányság avagy hadnagyság alatt levő vitézt, és előtte járója hite nélkül, és akaratja ellen alája ne fogadjon, ha pedig ezt akár kapitány, akár hadnagy és az más zászló alatt levő vitézt mód nélkül befogadná seregiben, a féle kapitány, akár hadnagy tisztét elveszesse, és becsülete ne legyen.

Septimo: Az ki magától zászlót emel, ő felsége hite nélkül, és kapitány is, éhadnagygyá teszi magát, ő felsége akaratjából az generális az oly kapitányt avagy hadnagyot felakasztassa, és városoknak, faluknak reá támadások szabadon meg lehessen.

Büntetések:

Első, valaki kapitányára avagy hadnagyra támad, szidalommal, avval éktelen szóval illeti, a felét három pálczával keményen megverjenek.

Második büntetés, valaki pedig kapitányokra avagy hadnagyokra fegyvert vonson, és megsebesíti, avagy megöli, fejével éri meg, item kapitányoknak gondjuk legyen arra, hogy helyben törvénnyel, mezőn pedig bottal az alattokvalókkal bírjanak.

Item Harmadik büntetés, urnák, nemes embernek, papoknak, iskolák-snak az vitézek házakra és majorokra ne száljanak, az ki megpró-

bálja, fejével érje meg, az magyarország törvénye szerint. Az ki az mal-mot elvagdálná, az kezit vágják meg érette, mint hogy közönségesen jóra való, az malomban vivőket is az ki megháborítaná megbüntessék.

Negyedik büntetés az jobbagynak lovát, barmát, ingó marháját, akár mit az vitézlő nép el ne vegye, valaki penig azt által hágja, tehát tartozik az kapitány az marhát visszaadni, és ő magát az féle cselekedetiért keményen meglakolni, ha penig az kapitány ezt meg nem mivel-né, elveszesse tisztit, tisztességit vele,, ha penig eladta volna az marhát, elégíttesse meg az szegény embert.

Ötödik büntetés, valaki szentség házat feltörne, avagy sírboltot felásna, fejével érje meg.

Hatodik büntetés, valaki éleést feljebb annál, az kit megesszik maga és lova, eladna, avagy maga hasznára fordítaná az árát, iem az kik szegény embereket sarczoltatják, égetik, sütik, főzik, kinozzák, pénzt kérnek rajtok, és vesznek, az féleket az kapitányok igen megveressen, avagy törvény szerint megbüntesse, és az hadból is kiűzze.

Hetedik büntetés, az kik ereivel szüzeket törnek, asszony állatokat akaratjuk ellen bántanak, fejekkel ériék meg. Item valaki megtolvajol valakit uton avagy háznál, az kapitány tiszte veszítése alatt mind tolvajt megölessen az féle tevőt. Ha nem mi vélné, az kapitányt büntesse ő felsége törvénnyel.

Nyolczadik büntetés: Az kik felvernék az olyan éleést, vagy egyéb marhát, az melyet vagy fejedelemnek, vagy uraknak vagy kapitányoknak, vagy hadnagyoknak, vagy országgyűlésbre, vagy táborban vagy egyebütt vinnének, tehát fejével érje meg.

Kilenczedik büntetés: valaki barmokot, hutákat, pénzhordókat, harminczadosokat, és az országnak egyéb jövedelmit, kikről az vitézlő népeknek kellene fizetni, megháborítaná, fejével érje meg.

Tizedik: Ha valaki az postákat kik ő felségitül vagy az országtul, ki szentséges, dolgában jönnek, ha megháborítaná, minden kegyetlenekkel megöletessék. Mind azok közönséges ország dolgában jár-

nak, sőt inkább azoknak segítségével legyenek, hogy hamarébb jár-
hassanak.

Tizenegyedik: Ezenkívül is ha valami oly mód nélkül való dolgok
esnének az vitézek között, az kapitányok az ő magok becsületiért el ne
szenvedjenek.

Dátum in libera comitatu nostra Cassoviensi 2 29. Április anno
1606.

Stephanus mpr.

Stephanus Eliashazy.

Valentinus Dengheö⁸⁶.

Paulus Nyary

Michael Kattay cancellar

Thomas Nadasdy

Georgius Warkucz

Sebastianus Tekely.

Georgius Drugett Homonnai comes de Homonna

Michael Czobor

Sigismondus Balás⁸⁷

Christophorus Turzo, comes perpetuus scepusiensis

Rákóczy Lajos mpr.

⁸⁶ Helyesen Valentinus Drugeth

⁸⁷ Helyesen Sigismundus Balassa

Rákóczi Zsigmondnak

Ungvár, 1607. január 14.⁸⁸

Spectabilis ac Magnifies domine et Pater mihi semper Charissime, Confidentissime et obseruandissime. Seruitiorum meorum addic-tissimam semper Commendationem. Az Vr Istentol szent fiaerth ki-uanok kednek minden jokath, Jo egessegeth bozzu eleteth es min-denekben kiuansaga szerenth sok jo szerenczakath, mind az kegd szerelmes bóezoletes haza nepeuel es kedues uduarauaal, es az en sze-relmes Atyamfiaiuual egyetemben. Tudom Nagos es beóczolletes Vr, nekem mindenkor jo akaró Apam Vram, tud/om/ ked olly bolezt er-telmo Vr, hogy ha vgyan sok elmenek tanacza szerent ajanlanam ma-gamatis, auual annyth ernek, mintha reóuiden ernek. Summa szerent valahoua szukseges volth, mind az keth portara, es egyeb szükséges helyekre, s minden fele, szegen kegyelmes Vrunck testamentoma igaz-gatasa szerenth; leueleink bosegessen ki mentenek, csak kiuantatik az kegd en rejam alazatos szolgajara, fiara való gondgya uiselese, Mert kegd legh feob ortalom Isten vtan, Az előttem alio Istentol, es az en szegen kegyelmes Vramtol ream rendelt nagy gondomban. Az en tiz-tesseget, fejem, es eletemis Isten vtan az kegd bolcz elmejeuel igazgat-tathatik.+ Tudom szerelmes apam Vram, jobban erthi nalamnal kegd, hogy minden fejedelemség Is tentol vagyon, Elsőben ezertis Másod-szor mert az természet szerenth való atyai indulath, seot az kegd sze-relmes gyermekihez kedues Attyafiáihoz való szeretetis arra indittyá kedet, hogy most en erettem turest koltsegeth el szenuedgyen, kiért (noha nem szabad údó nap eloth, kotelesseget miath bóuebben ir-nom) ha az Vr Isten ez világban eletemet megh tartangya, kedk mind az en szerelmes anyammal egyetemben, bizonyos es ketsegh nelkol

⁸⁸ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történeté-hez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

való szolgálja lezek, es az kemetek gyermekinel, Iffiu szép Atyámfiainak tokelletes szíuel igaz edes attyok lezek. Ez rouid iras vtan az en teremtő Istenemnek órzesere, es minden gondommal magamath egygyöth az kegd bolcz gondgya viselesere biztam. Ez kedues es jámbor szolgamtól Ibrany Mihaltól mindenth bizuast izentem kedk, es kedis vizontagh izenheth ennekem. Tarcza megh az Vr Isten kedet, minden hozza tartózó kedues es bóczólletes haza nepeuel egyetemben.

Datae ex Arce mea Vnghar /I/ 14 January Anno Domini 160?

Spectabilis ac Magnificae Dominationis
Vestrae Seruitor deditissimus et filius obsequentissimus
Comes Valentinus Drugeth

Címzés: Ad Spectabilem et Magnificum Dominum Sigismundum Rákóczy

Generose domine amice Nobis observande⁸⁹

Salutem, ac Servitiorum nostrorum paratissimam comm[endati]o[ne]m⁹⁰. Továbbá Simonÿ Geörgy Uram találá meg bennünket, az egész Patakÿ vitézleő Rend képében, emlékezők hogy némely ellenkező erkeőcsiü⁹¹ emberek, ez elmúlt időkben való kárvallások myat, keg[yelme]det Executiora⁹² akarnak ellenek ky hinnia. Keg[yelme]det azért tisztünk szerint szeretettel intiük⁹³, meg gondolván azt kegyelmed, hogy mostan az Patakÿ vitézekis Országunknak fennálló szükséges szolgálatjában jelen vadnak, ha valamely ember keg[yelme]det az Pataki vitézek ellen ki akarná Executiora vinni, ne mennien⁹⁴ ki keg[yelme]d mind addigis, valamigh Isten akarattibul, ez előttünk álló dolgot végben hadgiuk⁹⁵, és az Patakÿ vitézeket is vissza bocsíattiu⁹⁶. Isten éltesse keg[yelme]det. Datum ex Rakomaz die 7 Februarÿ, A[nn]o D[omi]ni 1607.

Grae Dnis Vrae
Fr. et Amicus⁹⁷

Comes Valentinus de Homona Drugeth mpia⁹⁸
Louas, Gialog, es Török Vitezekkel seppen keseriők Segeni
Vrunkatt w felsegett. Aggia Isten io egessegben lassuk egimast mpia⁹⁹.

⁸⁹ Tisztelt nemes urunk, barátunk

⁹⁰ Üdvözlétet és szolgálatunk legkészebb ajánlását.

⁹¹ erkölcsű

⁹² végrehajtásra

⁹³ intiük

⁹⁴ menjen

⁹⁵ hagyjuk

⁹⁶ bocsájtjuk

⁹⁷ Generosae Dominationis Vestrae Frater et Amicus – Nemes uraságtok kedves barátja

⁹⁸ manu propria

⁹⁹ Lovas, gyalog és török vitézekkel szépen kísérjük szegény Urunkat Ő felségét (t. i. Bocskait). Adja Isten jó egészségekben lassuk egymást manu propria

Címzés: Generoso domino Gothardo Banffy de Nagymihály Vice Comite Comit[a]tus Zemplinien[is] etc Domino et amice Nobis observando¹⁰⁰.

Korabeli ügyviteli feljegyzés: 1607 26 Febr in oppido Zemplin in Congregatione¹⁰¹.

A közölt forrás jelzete: Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátorajáújhelyi Fióklevéltár (MNL BAZML SFL) IV. 2001/p. Zemplén Vármegye Nemesi Közgyűlésének, Bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai 1214–1850 (1937). Vegyes közgyűlési iratok 1560–1849 (1898). Lajstromozatlan, évrendezett vegyes közgyűlési iratok. 13. csomó. 16–18. század. 17. század. Homonnai Drugeth Bálint levele Nagymihályi Bánffy Gothárdnak, Zemplén vármegye alispánjának. Rakamaz, 1607. február 7.

¹⁰⁰ Nemes Nagymihályi Bánffy Gothárd uramnak, Zemplén vármegye alispánjának, stb. Tisztelt urunknak és barátunknak.

¹⁰¹ Vagyis: Felolvasva 1607. február 26-án a Zemplén mezővárosában tartott megyegyűlésen.

Rákóczi Zsigmondnak

Kalló, 1607. február 9.¹⁰²

Spectabilis ac Magnifice domine et Páter mihi semper charissime et confidentissime. Seruitiorum meorum paratissimam commendationem.

Keuanok az Ur Istenteol kigknek minden iokath io egessegeth hozzu eletet, es zent aldaſt kigdhez tartozokkal egietemben. Touabba az Iſtenertis kerem kigdet, hſgi kigd ennekem megh bocbassa, hſgi az kigmed meltosagos beochewletes zemelie ellen ez dologban ugi mint Illieshajj Vram Battjamnak, kigmednek zollo leueleith biztomban fel zakasztattam, Miért hſgi eo kiglme ennekem semmit nem ir. Mind az altal Rákóczy Layos Vram Sogorom es mind az Testamentomosok biztatasabol fel kellett zakaztanom. Kigdet azért kerem hſgi kigmed ennekem megh bochassa. En soha chak eddigis ezen ez feoldeon nem uoltam, ez idegen zokatlan es igen esmeretlen vagiok ez feoldeon. En azért mindenekben az kigelmed io gonduisselesere biztam feiemet, es eletemet, En az feo vezer az Buday Passa es az Testamentomosok kenzeritesebeol zeginy kglſ Uramnak Orzaganak Generális Capitania, es eo Felgenek bottia es zazloia kezemben leuen megh indultam, kire kepest, melto ennekem zorgalmatos vigiazasban lennem, es ke-meimnekis uigiazzniok es halgatozniok, hſgi az en Iſtenben el niugut es Iduezewlt keglmes Uramnak megh hidegedet teste mellet Orczamat kigmed eleiben tiztan vihessem, minden háborúság nelkewl, Nemis itilek most itth hſgi utamban valakiteol valami bántásom lenne zeginy keglmes Vram megh hidegedet testenek el kesereseben, es el takaritasaban. Noha Batthori Gábor Vram berzenkedet, de az mint ezemben vettem, Nem hſgi artani akarna, de megh inkab etel es ital-lal gazdalkodni akar; Jóllehet fogodat uolt egi nehanj zamu vitezeket,

¹⁰² Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

de zeginy Istenben el nyugot kegl's uramnak tiztessegesen való el takaritasaban beoczewlettel zolgaluan, mellette akar lennj es hewsegeth megh mutatni; Niary Pal vram, Teoreok Istwan vram, Czobor Mihali vram, Rákóczy Laios vram, Reday Ferencz vram, Szechi Georgi vram, es homonnai Georgi vram, Barchay János, es teob sok feo emberek itt uelewnk vadnak, zeginj kegl's vram megh hidegedet teste mellet. En mindenekben az en kiczin sorsommal es allapatommal megh elegedtem, chak hogi az en kegl's uramnak megh elteben ualo fogadasom zerint, ez mostani utolso zwksegeben igaz teokelletes es hw zolgalathomat megh bizonitanj kezeimmel, az eo felge meltosagos megh hidegedet testet el takarithassam es adgia az Vr Isten hogi kigdetis minden io egessegeben lathassam. Tarcha megh az Vr Isten kigdet sokaigh io egessegeben.

Datae ex Kalló die 9 Februarii Anno Domini 1607 Eiusdem Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae Seruitor semper addictissimus et filius obsequentissimus Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

Ad Spectabilem et Magnificum dominum Sigismundum Rákóczy

Egykorú levél Bocskay temetéséről¹⁰³

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint jó akaró uramnak, istentől kívánok kegyelmednek minden kívánsága szerént való jó szerencsés egészséget megadatni kegyelmednek mindenkor jó akaróival. Kegyelmedet csak ezért kölleték megtalálnom írásomval, bogy az szegény megholt fejedelmünknek testét Fejérváratt eltemettük, és onnan indultam el ma 15. napja; hireket mostan kegyelmednek egyebet kegyelmednek nem írhatok, hanem az fejedelem testével Goroszlónál megszállánk, és Rákóczi Zsigmond uram sok levelében bízatta Homonnay uramat, hogy bemenjen és Erdélyt kezében adja, azon közben regvei érközének az erdélyi követek, Kamoti Farkas úgymint hatod magával és az követség ez lött, hogy ha Homonnay uram az testvei úgy megyön be, az mint testvei szoktanak bemenni, tehát azt jó néven veszik, de ha úgy megyön, hogy hadval megyön, azt nem veszik jó néven, mert ő nekik vagyon választott fejedelmek. Homonnay uram ezen igen megbúsult, és az urakval tanácsot tarta, és azt mondá nekik, hogy menjetek el és vigyétek be, mert én nem megyek oda be, nem akarok úgy járni, mint Maximilián jár a Lengyelországban, hanem ha megyek, úgy megyek, hogy nem félek Rákóczi Zsigmondtól, azér az fejedelemnek mindenit visszahozta, koronát, társzekerét, 70 lovast és kincsit; mi onnan elindulván Karikára menénk hálni; Homonnay uram bízta vala pedeg Nyári Pál uramra az dolgot, és Nyári Pál uram is regvel felkele és Magyarország felé mene; mi onnan elindulánk Erdélyre, és az ország hada, mintegy 3 ezer gyalog és lovas jött előnkben Kolosvárig, és attól fogva mind késértettenek bennünket, és másutt is az hadak mind készen voltak.

¹⁰³ Egykorú levél Bocskai temetéséről. Közli Ipolyi Arnold. Szilágyi Sándor. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. (III. közlés). Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 1. kötet – 1878. - 638-640. old.

Kolosvárra beérünk az fejedelem testével s az templomba bevívén az fejedelem testét, és ott volt Rákóczi Zsigmond is, kit annak előtte harmad nappal megesküdtettenek az erdélyiek, és volt harmadnapig az templomban, kit mind az harmadnapig eráltanak az feje fölött, miképen követte meg Magyarországot és Erdélyországot. Annak fölötté az egész várasí nép mind véne és ifja, mind az harmadnapig siratták és megszabadító fejedelmeknek siratták onnan kiindúlván az testvei, 3. egész hold hosszan az egész várasí nép siratván kísértették, és mind megszabadító fejedelmeknek siratták; onnan mentenk Tordára és onnan is előnkbe kijűttenek és ott is azon módon siratták megszabadító fejedelmeknek; onnan mentűnk Enyedre, és ott is meghaltunk vele, és ott is azon szerént megváltó fejedelmeknek siratták. Az erdélyiek választott fejedelme Rákóczi Zsigmond mindenűtt az test előtt járt szerével. Fejérvárra hogy bevittűk, az fejedelem palotájában vittűk és ott csináltak helyt neki s harmadnapig ott állott, onnan az templomban negyednapjára vittűk és ott eltemettűk János király fia mellé. Havasalföldi és moldvai követek is voltanak, és császár csaussi is voltanak az temetésen; onnan Szécsi György felkelvén dobót üttetett, és az fejedelem hada ki volt, és ifjai voltanak, azok is mind kijűttenek Szécsi Györgyvel Homonnay uram után Husztban; tartóztatta Rákóczi Zsigmond is az hadat, de csak száz sem maradott ott benne, az közönséges nép mostan is mind Homonnay uramat kiáltja, mert csak valami 3. avagy 4. úr választotta Rákóczit az fejedelemségre. Azonközben érkezik az császár kapuczi basája Temesvár felől, kik Homonnay uramnak hoztanak volna ajándékot az császártúl, de nem találták Homonnay uramat Erdélyben, hanem az erdélyi urak mondották az kapuczi basának, hogy ők Rákóczi Zsigmondot választották fejedelmeknek; hozott volt pedig ajándékot úgymint egy zászlót, botot és pallost, széket és lovat, kit adott az urak beszéde által Rákóczi Zsigmondnak, mely dolgon az kapuczi basának nagy félelme vagyon az császártúl ; Rákóczi Zsigmond adott ajándékot ezer aranyat az kapuczi basá-

nak, és egynéhány szép aranyas kupákat és pohárokat, az temetésről mi megtérvén jöttünk Szent Jobra az úrral ő nagyságával, és hagyta Szent Jobban ő nagyságát jó egészségben. Várad felől pedig kegyelmednek ezt írhatom, hogy sem Magyarországhoz, sem Erdélyországhoz az pozsonyi gyűlésig nem esküszik. Annak fölötté Szakmárban be nem bocsátták az commissariusokat, azok is az pozsonyi gyűlésre halasztottanak. Huszt pedig Homonnay uram számára vagyon. Az erdélyiek fölötté igen félnek Homonnay uramtól, hogy bemegyjen reájok, de bizonyosan nem tudom, ha megyön-e, avagy nem. Az fejedelem derék testamentomát föl nem hagyták szakasztani. Több hírt ennél mostan kegyelmednek nem írhatok. Ezzel isten éltesse kegyelmedet jó egészségben.

Datum Arcenitria, 17. marty.

Kegyelmednek jó akaratból szolgál Marcus István mp.

Külcím: Adassék ez levél az nemes és vitézljő főembernek Basnák¹⁰⁴ Tamásnak, fileki főkapitánynak, nekem mindenben jó akaró uramnak kezében. Surányban.

¹⁰⁴ Bosnyák Tamás.

Homonnai Bálint atta Instructio az Kamora Ispánnak¹⁰⁵

Anno 1607.

Instructio Egregio Augustino B. de Dees Praefecto Camerae Salis Ronsensis in Máramaros, iuxta quam se in officio sibi commissio gerere debeat. Data die prima January Anno 1607.

Megh tekintvén es gondolván az vitézlő Deesi Ágostonnak, Maramarosi So Kamaráknak Ispánianak abban az helyben való regi Szolgalattyat, hűségét, iamborsagát és gondviselését, Biztuk rea ujjonnan ugyan azon Maramarosi So Kamaránk gondgya viselését ilyen instructionkkal:

Először: Plena authoritast engedvén es adván őö kegyelmének arra, hogy az Kamarának regi Szabacsaga szerént minden gonosz tivöket, mellyek az So Kamara Székit illetik, megh büntethessen es az Kamarához tartozó Szolgáknak es miveseknek mindenben az regih Szabadsagát oltalmazhassa. Az Városoknak is az elebi szokás es rendtartás szerent, mindeneknek valamellyek az mi házunkat és So Kamaránk szükségét illetik, parancsolhasson. Az mely faluk ab antiquo az Kamarához tartoznak, azok Is mindenekben cziak őö kegyelmetői fügjenek az regih állapot szerent.

Másodszor: Az so vagatasra szorgalmatos gondgya legyen es menél több sot vágathat, azon legyen *az három városbeli so vágókkal*, hatalmat adván arra, hogy az menyi szamu so vagokal az so vagatast fel eri, anniit állíthasson, hogy az So fogyatkozása miatt minekünk karunk ne következzen. És az so vagatástul az fel vött rendtartás szeront, tudni Illik: minden száz tizenkét sotul harmincz pinzt fizessen az so vágóknak. Minden so vago, valamely nap sot vagh, az reghi szokás szerént minden nap az kovácsinak negy negy sot ad munkájáért, mely-

¹⁰⁵ Adalékok Zemplén-Vármegye Történetéhez, 1902. január-november (8. évfolyam, 1-11. szám) 1902-08 / 8. szám - 255-256. old.

lyeket az Kamara Ispany az Kovacsitul be valcson ötivel másfel pinzen; mikor penigh az féle sónak Szama cötvenre telik, arra egy sot tartozzék az kovács vetni, *melyet royanak hynak*; ha százra telik, ket sot. Azonkepen minden so vago az *Feredösnek minden* nap tartozzék megh adni az regih szokás szerent az *ket ket soth* az mely nap soth vagh, mellyeknek beváltásának modgya azon legyen mint az Kovácsénak. Ismét minden nap az mely nap az so vágok sot vágnak, tartozzék minden So vago *kéth sot* vágni, mellyet *Isten Sovanak hyunk*, ezeket is az Kamara Ispán be valcsa azon móddal, minth az Kovacsitul, csak hogy ezeknek fel sava nincsen. Minden so vago minden szombat napon két két soth ad az gazdassáért mely sónak mindenikét mas fel pinzen valtyak be regih szokás szerént az gazdatul.

Volt ilyen szokás is ennek előtte mely nem reógen volt, hogy minden so vago szombat napon egy egy nagy sot hozót fel az aknabul, mely három avagy negy sot teszen, megh öt volna es eö maga adta el az kinek akarta, mely az mű jövedelmünknek igen káros volna. Akarjuk azért és parancsollyuk is hogy az a szokás le tetesék mindenestül fogva, hanem minden so vago szombat napon két szám sot vágjon magának és fel hozza az aknabul, mellyeknek mindenikét az Kamara Ispán ugyan ott az akna felet két két pénzen válcson be töllök.

Az *posztó só* be vételben is ilyen szokás, hogy minden so vágónak esztendőben adtának az posztójért száz soth, mellyeket ők ugy vágtnak netelire két czipoja járjon mint ennek előtte. Minden regih ussok az kik az akna körül kívántatnak observaltassanak. Az mikor az so vago birak lajtorjákat csinálnak, kötöznek, lajtorja fogakat ütnek ki, so virágot le vernek es egyéb szükséges dolgokat megh csinálnak, azoknak az elrendelt fizetés szerént megh fizessen, de az féle fizetöstül az so vago biraktul testimoniumot vegyen, mellyet szam adáskor elől hozzon.

Az *huszti vikáriusnak* az regih szokás szerént *esztendőben az ket ezer soth* megh adgya, de eö maga hordassa el, ne az mi jobbagyinkal.

Az *szigetih praedicator*nak az mely Sot az So vágok adnak, azt eő maga hordattassa el mint az előtt. Az nemes népek az rógih rend tartás szerent, az Kamarának Szekér utat mindenüt tartozzanak megh czinalni és az Kamara Ispán azoknak az nemeseknek házok szükségére millyet es darabot adgyon, annak az az rendi szerint. Az Alsó Rónai Nemes népek jobbagi, kik az Léva patakja reteth megh kaszallyak azoknak, ha három nap kaszainak is, többet ne adgyon hanem mindeniknek csak egy egy lo tereh millyet.

Ha mikor az varosokról az aknán műwesek lesznek, kik zindelyeznek, gepelyt czinalnak, az mi egyéb naponkent való épületek es szükségek lesznek, megh csinalljak, azoknak megh fizessen az regih mod es szokás szerent. Az so hajoknak czinaltatására es el kesérésere es ala bocziatasara gondgya legyen es azon ügyekezzenek, az mint nekünk hasznosnak ítéli lenni es abban illyen rend tartása legyen, minden hajósna egy egy hajóra hót forintot eötven pénzt adgyon.

Minden Kamara helligh az sokat rend tartás szerént megh fizessen az hajósoknak. Ha valamely falu határán az so hajó megh akad, az falu tartozzék ki emelni de ismeth azoknak tartozzanak minden megh akadot helylen száz sot adni az usus szerént. Minden rend tartás az elebbi mod szerint maradgyon helylen az so hajó le szállításban. Minden dologban penigh az mellyik az mű hasznunkat es szükségünket nézik mellyre eő elegh nem volna, az mi huszti kapitányunkat talalya megh es minden segicsiggel legyen az Kamara Ispánnak, hogy mi nekünk karunk ne következzék.

Hogy ha penigh oly szükséges dolgok érkeznének es történnének az mi varunkhoz, ugy mint építések, az vagy egyéb szükséges dolgoknak megh szerzési es viteli, mellyeknek megszerzésének az mi kamaránk hasznából es jövedelméből kellene megh lenni es azokrul az ml kapitanunk czedulaja által megh talallya, tehát az Kamara Ispán, az Kapitány czedulajara es requisitiojara azokat megh vegye, meg szerezzze es megh epicze, megh tartvan menedékül magának az kapitány cze-

dulajat, melyeket számadások erant elő hozzon, de az kapitány czedulai olyak legyenek, melyeknek eő maga keze írása legyen. Ha penigh a kapitány kivansága feletted valónak láttatnék neki, minket requiralylyon felőle es értésünkre adgya kibül mű töllönk tanussaga leszen;

Ezeknek utanna itt Huszt varunkban vitézlő Kapitányunknak, Porkolabinknak fizetésekre es egyéb szükségekre szorgalmatos gondot viselleyen Kamara Ispán Uram. Az Huszti varunkban levő eötven lovas vitézinknek es szaz gialog vitézinknek horul hora fogyatkozás nélkül megh fizessen. Es az Ungvári Hazunkban is környölöttünk az mely Szaz Gyalogh vitézt tartottunk, azoknak tőlünk el rendelt fizetésere is gongya legyen: Ezt is hozza tévén hogy minden épületre, az mint az az felső articulusban is megh vagy on irva, szorgalmatos gondgya legyen.

Az Kamara Ispánnak ez tisztnek gongya viseléséért leszen fizetése két szaz forint. Az Szamosnak huzon negy forinth. Az lapátosnak is húszon negy forinth. Az Kulczarnak, ki Safar Is, 24 forinth. Az Szizgethi dolgoznak tizen ket forinth. Egy szakacznak tizen két forinth. Egy sütőnek is tizenkét forinth. Egy Szen égetőnek az akna szükségére való szen égetésért esz-tendeigh huszonöt forint. Mivel hogy az Kamarának regih szokása hogy az Soth ki szoktak eleitül fogva hitelbe adni, annak be szedésére es bizonyos restantia exactora legyen, melynek esztendei fizetése lesen húszon negy forint. A regih rend tartás szerent mindenkor ket Darabontot taroson kiknek olyan fizetések legyen mint az több Huszti Darabontinknak es kik hajó Deszkákra, Sovagokra mindenkor gondot viselleyenek.

Noha az regih rendtartás abrogaltatot volt, hogy az Kamara Ispánoknak az elrendeltetett fizetések felöl nyocs lova is volt fizetések, mind azáltal hogy minden szükséges dolgainkra inkább elérkezhessek os hasznosb lehessen minekünk, rendeltük neki négy lora való fizetést, ugy mint az Huszti fizetett szolgálainknak. Eő magának ötöd magával es az megh Irt Személyekkel, az negy Gepelyessel is Asztalra li-

szen eztendeigh két száz husz véka Búzája, azzal az minemű vékával az kamarán élnek. Negy Erdélyi hordó bor, Tizenhat veka Köleskasának, Tizenkét verő Disznó, negyven Berbécs, Husz sajt, tizenhat icze vaj, lencse, borsó, hat veka fű szerszám, hus es egyéb aprólék vételekre eötven forint. Az eő maga lovaira hetven eöt veka zab. Az kenyér hordó és Gepelyes lovakra való zab költést az eő industriajara bizzuk. Ha mikoron pedlgh oly vendigi mennek, kiknek gazdálkodások az mi becsületünket Is Illetne, mértékletességgel való kölcséget azokra számba vészük. Pappirosra negy forintja legyen. Ez számtartó Deákot tarcson magának kinek esztendei fizetése legyen harmichat forint. Maglasnak húszon negy forint. Senkinek az elrendelt fizetésen kívül ne fizessen, mert szambán nem vészük tőle. Esztendeje el telvén tartozzék minekünk számot adnia.

Dátum In Arce nostra Ungvár, die prima January Anno Millesimo Sexcentésimo Séptimo.

Comes Valentinus Drugeth de Homonna

**Nyáry Pál Thurzó György és Forgács Zsigmond
királyi biztosokhoz**

(Kisvárdra, 1607. február 19.)¹⁰⁶

Spectabiles ac magnifici domini, affines observandissimi etc. etc. Istentől kegyelmeknek jó egészséges hosszú életet és boldog előmenetelt kívánok adni. Im értem, hogy az Ur Isten kegyelmeket jó egészségben hozta alá Cassára, az helyeknek percipiálására; azért ha ürességem lehetne hozzá és módom volna benne, örömet fölmennék kegyelmekhez, de az gyermekim igen betegesek, én magam pedig csak szintén ebéd előtt érkeztem az erdélyi útról haza. Az szegény üdvözült kegyelmes urunknak hideg testét attók Homonnay uram is visszajött, holnap haza érkezik ő kegyelme is újvári házához, szintén az határban késértük be az testet, Karikáról tértünk vissza, egynehány atyánkfiait bocsátánk be az testtel a temetésre, úgymint Czobor Mihály uramat, Veselény uramat, Zéchy György uramat és Varkucz uramat, Drághig jöttek eleikben az erdélyiek, ez elmúlt szombaton, úgy mint 17. hujus mensis Februarii érkeztek be vele Kolosvárra. Mi Homonnay urammal együtt, látván ott benn az változást és minémű dolgok legyenek oda be, haza jöttünk, nem akaránk bemenni. Rákóczy uram az ő régi természeti szerént igen megcsalá az vejit Homonnay uramat, sok hűttel való fogadásit, ígéretit, ki felől mind énnekem s mind Homonnay uramnak irt, mind cserben hatta ki miatt nagy nehezen óhatám meg, hogy nagy vérontás nem lőn, csaknem mind rájuk vivénk mind az egész hajdúságot és az törököt. Minékünk soha különben értésünkre sem atta, hanem mikor immár szintén beértünk az határban az Karikára. Az mint eszemben veszem, ha zsák volna, megfordíttanák immár az erdélyiek, annál fogják (?) hogy

¹⁰⁶ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). /A. Komáromy. // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 277-278. old.

hallották nagy haddal való bemenetelünket, ahhoz képest választották, hogy ne legyenek, ha mi történik köztük, fő nélkül. Ugyan nem is választotta az egész ország, hanem csak vagy harmad része az országnak, csak valami asszonyemberek választották. Az török követek is bementenek az ajándékkal, reménlvén azt, hogy Homonnay Bálint uram léssen ott benn fejedelem. Immár nem tudom, bepraesentálják-e Rákóczynak avagy visszaviszik? Im értem azt is, hogy kgtek Kis Lukács uramat ide külte volt pénzért az atyámfiahoz, az kiben való kgtek jó akarattját hozzám eszemben vettem, kit ha Isten éltet, megigyekezek szolgálnom kgteknek. Azon is leszek, hogy kgtek kívánsága szerint cselekedgyem, és ő felségének szolgálhassak abbul is. Az ő felsége levelét mind Zakmár vármegyének bizonyos emberektől megküldöttem s mind Szabolcs vármegyének én magam ma utamban megattam, szóval is igen megmondtam nekik s eleikben attam, hogy az elébbi hívséghez tartsák magokat és az római császárhoz hallgassanak. Holnap ismét be akar Szabolcs vármegye hozzám küldeni, azért ha bejönnek, ismét ujabban mindeneket eleikben adok. Az mig itt-hon lehetek, azon leszek, hogy ez az Tiszán innen való darab föld ne dissentiáljon és hogy valami háborúság ismét ne támadjon. Ennekem mindenekre vigyázásom léssen. Ezek után éltesse az Isten kgteket sok esztendeig jó egészségben.

Datum ex arce nostra Kysvárda 19. die Februarii anni 1607.

Spect. ac Magn. D. V. servitor et compater, affiiiiiis addictissimus Paulus Nyáry mpr.

Kívvül: Spectabilibus ac magnificis dominis comiti Georgio Thurzó de Bethlemlfalva, dapiferorum regaliū in Hungaria magistro, comitatus Arvensis perpetuo comiti, et Sigismundo Forgách de Ghymes comitatus Neogradiensis comiti, S. C. B. Majestatis consiliariis, et ad perceptionem partium sup. Hung. delegatis commissariis etc. dominis et affinis nobis observandissimis.

**Magnifico domino Joanni Imreffi¹⁰⁷, serenissimi quondam
Principis consiliario, domino et amico observandissimo**

Magnifice Domine et Amice confidentissime! Obsequiorum, serviti-
orumque meorum commendationem. Istentől minden jókat kegyel-
mednek megadni kívánok. Sok hírek után indultam, hogy kegyelmed-
nek írjak. Tudom más baráti is kegyelmednek ezen dolgot már bőven
megírták, vagy pedig szentenek. Gondolja meg kegyelmed, semmi Is-
ten híre nélkül nem eshetik. És ha a kegyelmed mostani sokféle való
elméje törődésével nem fog egyezni az Istennek végzése, (kinek soha
senki ellene nem állhat) mi következhetik? Quidquid agis, prudenter
agas, et respire finem. Bizony akarnám, ha eszébe jutna kegyelmed-
nek az kassai ablakban való tréfáim, kitől oltalmazzon az Isten – ne
is menjen arra az dologra. Ne szerezz uram sok átkozódást, siralmat
a szegény erdélyi atyafiakra. Tudja kegyelmed: szabad választások va-
gyon. Azért ne gyűjtessen kegyelmed reájok hadat; tudják ők, kit kell
magoknak választani; ad az Jehova Isten fejedelmet nekik. Nincs az
urak között csak egy is, a ki azt mondhatná közölünk, hogy sajátja
Erdély. Olvassa meg kegyelmed az erdélyi és magyarországi krónikát:
szabadok ők magokkal. Bizony az úr Isten a vérszomjuhozókat nem
áldja meg. Jól tudja kegyelmed Isten mindennek ad fejedelmet. Tehát
csak két ember halálával is kemény számadással tartozik kegyelmed,
ha kegyelmed lészen az háborúnak oka; nem hogy egynéhány ezer em-
ber lelkéről kellene számadással tartozni az Isten előtt.

Bizonyal elhídje kegyelmed, az Tiszán által sem mennék, ha ezen
három ok benne nem volna.

Egyik: mert hálaadó akarok lenni; másik oka: mert akkor telik ki
az ország botjának, zászlójának tisztének ideje, mikor szegény kegyel-

¹⁰⁷ **Mikó Imre:** Erdélyi történelmi adatok I. kötet (Kolozsvár, 1855) IV. Függelék Enyedi Pál
énekéhez 216-217. old.

mes uramat a földbe teszem; harmadik oka legnagyobb, mert megkötelezett éltében, hogy Gyulafejérvárra tetemét békisérném.

Melyekre nézve bátor szívvel, mint egy ház szolga, az utolsó órán is tisztességgel akarok szolgálni szegény kegyelmes uram hideg tetemének. Kegyelmed bizonyos legyen abban, én kegyelmednek örömet szolgáltok. Mindezeket jó szívemből írtam kegyelmednek, azokhoz az hírekhez képest, kiket mi felénk kegyelmed előtt hallunk, tudniillik, mintha kegyelmed volna az vérontásra, hadgyűjtésre való tanácsadó. Sapienti satis. Istenre hagyja kegyelmed az tanácsadást, mert kegyelmed keresztény ember. Ezek után tartsa meg Isten kegyelmedet.

Datum in arce Unguar, 28-a februarii¹⁰⁸, anno 1607.

Comes Valentinus de Homonna

¹⁰⁸ Január

Homonnai Drugeth Bálint
a Máramaros-Körtvélyesi monostornak

Huszt, 1607. március 9.¹⁰⁹

Nos Valentinus Drughet...

Továbbá mivel találának még bennünket az becsületes Máramaros Vármegye eö kegyelmek, és az Moldvay Simon Vajda eö Nagysága követe, az megnevezett becsületes Máramaros vármegyében levő egy oláh¹¹⁰ Clastrom végett melli Keörtvelesnek hivattatik, – minthogy penigh az az Clastrom ennek előtte való boldog emlékezető fejedelmek idejében is Oláh Püspökök lakóhelye volt, és mostani változásnak idejében penighen foglaltatott volt Huszt várához – megtekintvén azért ebben az dologban mind az Moldvai Simeon vajdát eö Nagyságát, mi' nekünk kedves szomszéd barátunkat, és mind penigh az becsületes Máramaros vármegyét eö kegyelmet, az eö kegyelmek kívánságok szerint azt az Clastromot restituatuk úgy, hogy püspök birja, és Huszt várától hallgasson... és továbbá eö volla mi hitünk és akaratunkból szálljon az következő Püspökökre szántó földjeivel, kaszáló rétjeivel, erdeivel s mind halászó vizeivel egyetemben. Ezt is hozzatévén, hogy az Clastrom mind az Püspökével egyetemben Huszt Capitanunkval mindenekben egyetértsen, melly dolognak erősségére és jövőendő emlékezetére attuk ez jelen való levelünket pecsétünkkel és kezünk írásával megerősítvén.

Actum in arce nostra Huszt. 9. Martii 1607.

Comes Valentinus de Homonna mp.

¹⁰⁹ Petricsek Adolf. A máramarosi terület értékei. // Kárpáti Híradó. 1943-08-15. – 184. szám – 6. old.

¹¹⁰ Görög keleti

Homonnai Drugeth Bálint az erdélyi rendekhez

Kővár, 1607. március 17.¹¹¹

Nos Comes Valentinus Drugeth de Homonna Regni Hungariae Consil. et gener capitaneus, comes in Huszt, Cottumque Zemplénien, et Mannarosien, perpetuus comes. Ez mi levelünk mutató jámbor hű szolgánkat Macskási Ferenczet küldöttük be az ti kegyelmetek böcsületes gyűlésiben, hogy kegyelmétől is singillatim minden erdélyi városok köveit, fundamentomából valló állapotunkat megérvén tőle, szabhassa megmaradásához való állapothoz az mi kegyelmetekhez való keresztyén jó szándékunk szerint kegyelmetek is magát.

Meghívén ezért ez megnevezett szolgánknak szavát kegyelmetek, bocsássa oly válasszal hozzánk, hogy az mi kegyelmetekhez magunk előtt viselő igyekezetünkből kegyelmeteket haszonnal örvendeztető úton szabadon járassunk jövőendőben, és az tőlünk jókat váró kegyelmetek reménységében ne fogyatkoznék is meg kegyelmetek, referálván kegyelmetek ezeket az kegyelmetek polgártársainak és város igazgatóinak, Istennek gondja viselésében ajánlván ti kegyelmeteket.

Datae ex arconia Kővár 17 mens. martii Anno D. 1607.

¹¹¹ Szilágyi Sándor. A Rákóczyak kora Erdélyben. Első könyv, XV. – Pest, 1868. – 121-122. old.

Homonnai Drugeth Bálint levele Nyáry Pálhoz

(Kővár, 1607. martius 18.)¹¹²

Spectabilis ac magnifice domine, fráter mihi observandissime et confidentissime. Servitiorum meorum etc. etc. Látogassa az Ur Isten kegyelmedet minden kívánsága szerint való javaival nagy szerencsésen. Jól emlékezem reá, hogy Huszt várából azt irtam vala kegyelmednek, mivel az hegyek köziben vadászni indulok, mely vadászat nem egyéb volt ennél, hanem próbára vetvén szerencsémeket ide Kővár felé ballagtam vala, az nagy kösziklás hegyeken által jövén, a hová engemet az vitézek jó szívvvel befogadának, mostan Isten akaratjából néhány száz vitéz mellettem lévén, ismét tractálok dolgaimat. Az erdélyiek gyűlésében is két rendbeli követimet bocsátottam, kik által mind az apámnak¹¹³ s mind penig az országnak fejéret feketét elszánt dolgaimnak magok engedetlenségekből¹¹⁴ reájok következők rútt pusztulásokat felől nyilván s bőségesen megizentem. Ezután minémű válaszmól leszen tőlük onnéd belől, késedelem nekül azt is per postám mindgyárást értésére adom kegyelmednek. Néhány napig, míg az követségből szolgálaim megfordulnak, csak itten kívül reméllem hogy kelletik lennem. Interim kgd-et kérem, minden én dolgaimra legyen jó szibül intentus s ha történnék, hogy csendesesen az országot nekem kezemben nem akarnák eresztetni, legyen mellettem mindenképen kgd, mely kgd hozzám való jó akarattytát míg élek szeretettel megigyekezem szolgálnom kclgnek. Isten éltesse kgd-et.

Ex arce mea Kővár 18. Mártii 1607. Spect. ac Mag. D. V. servitor et fráter deditissimus Comes Valentinus de Homonna mpr.

¹¹² Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). /A. Komáromy. // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 278-279. old.

¹¹³ Bocskai István magyarországi és erdélyi fejedeleme.

¹¹⁴ Itt valószínűleg arra utal, hogy az erdélyi rendek a fejedelem végakarásával szembementek és a szabad fejedelmválasztó jogukkal élve Rákóczi Zsigmond kormányzót választották fejedelmüké.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino Paulo Nyári de Bedegh, seren, quondam domini principis intimo consiliario, ac consiliorum praesidenti, nec non comitatui Bihar et Crazna corniti etc. domino et fratri mihi observandissimo et confidentissimo.

Homonnai Bálint a felső-magyarországi királyi biztosokhoz
(Kővár, 1607. március 24.)¹¹⁵

Perneszy Gábor uram Közép-Szolnok vármegyének főispánja, az szegény Istenben elnyugott Bocskay István fejedelemnek atyafia meggondolván szegény megholt fejedelemnek még élteben való erős hitlevelét és minden ez elmúlандó világi jóknál följebb becsülvén igaz, tökéletes jó lelki ösmeretét, Kővárat énnekem megatta és ő kegyelmének nagy erős hittel való kötele is volt, hogy énnekem megadgya. Annak okáért én, az mint annak előtte is kegyelmeteknek megírtam, az felséges római császár urunknak és kegyelmes királyunknak életem fottáig való engedelmes, tökéletes, igaz hív szolgája akarok lennem és mint hazájának szeretője igaz magyar ur, ő felségének méltóságát teljes életemben öregbíteni akarom. Állapotomat azért én az kgtek bölcs, okos elméjére hagyván, meggondolhatja kgtek, én az egész ausztriai famíliának minémű tökéletes, hív szolgája legyek. Kegyelmetek is azért minden embereknek felőlem való gonosz tanácsokat eleiben ne vegye, mert az mint megírtam, egyebet bennem, az míg az Ur Isten éltet, nem talál kgtek.

¹¹⁵ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 279. old.

**Utasítás a kassai gyűlés által Homonnai Bálinthoz
küldött követek számára**

Kassa, 1607. március 26.¹¹⁶

Az nemzeti és becsületes Hofman György és Alaghy Ferencz uraméknak adott instructio, mint járjanak el ő kegyelmek az nagyságos Homonnay Bálint uramhoz rendeltetett követségbe. Elindulván ő kegyelmek Kassáról Kis Várdára menjenek minthogy utjókba vagy, ott Nyáry Pál¹¹⁷ urammal szemben lévén és salutálván az követségnek summáját jelentsék meg ő kegyelmének és kérjék az commissarius urak ő nsgok és az nemes Felső Magyarország nevével Nyáry uramot, hogy ő felségéhez az mi kegyelmes urunkhoz, fejedelmünkhöz való megmutatott hívségből és az közönséges hazához való szeretetiből ő kegyelme is legyen minden jó akarattal ez dologba, igyekezze azt promoteálni, intse levele által, sőt bírja reá Homonnay Bálint uramot, hogy minden hazájának és magának ártalmas dologtul megszűnnyék és az elkezdett szándéknak, ha úgy vagy, az mint az hír forog, békét hadgyon, eleibe adván azt Nyáry uramnak, hogy bizonyosan elhitték a commissarius urak és az nemes ország, hogy az ő kegyelme intése Homonnay uramnál igen foganatos leszen. Onnand elmenvén Homonnay Bálint uramot kövessék meg vagy Husztba, vagy Kővárba találják. Legelőször is az commissarius urak és az nemes ország levelét megadván diligenter salutálja ő kegyelmek. A mellett jelentsék meg, minémű hírek forogjanak itt ez országban az ő kegyelme fejedelemségre nézendő ártalmas igyekezete felől, kik innend tetszenek ki, hogy török követek járnak ő kegyelméhez, botot, szablyát, lovakat, kaftánokat hoznak¹¹⁸, utókban

¹¹⁶ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 279-283. old.

¹¹⁷ Nyáry Pál Homonnai Drugeth Bálint anyai ági unokatestvére és jó barátja volt, mindketten az enyingi Török- és a guthy Ország-vagyon (Diósgyőr, Debrecen) örökösei, s ezáltal társbirtokosai.

¹¹⁸ A Fényes Porta által az erdélyi fejedelmek számára átadott uralkodói jelvények.

nyilván beszéllek, hogy ő kegyelméhez mennek úgymint magyarországi királyhoz, felséges névvel illetik, ő kegyelme nemcsak becsülettel fogadgya a követeket és ajándékokat veszi, hanem fejedelemséghez illendő nevet és becsületet tőlök szenved. Sőt beszélnek azt is, hogy ő kegyelme az vezért és budai passát arra hajtotta volna sok ígéretivel és adományival, hogy arra feleltek volna neki, hogy ez Felső Magyarországot Kassával és Erdélyt Tiszántúl való földdel egyetemben kezéhez adgyák, hogy úgy bírhasa szintén, a mint az megholt Bocskay fejedelem birta. Ezekhez képest, liogy ő kegyelme hadat készítene, az hajdúságot is még felvenni igyekeznék, immár is 24 hajdú kapitányokat fogadott volna meg, melyek mind arra nézendő dolgok volnának, hogy az magában elgondolt fejedelemségnek igyekezetiben hazájának és nemzetinek nagy romlásával elő- mehetne. Mindezekhez accedálna ez is, hogy ebben való szándékát ez nemes országtul és annak mostan rendeltetett gondviselőitől titkolta, némi személyekkel titkos gyülekezeteket és tanácsokat tartana, az közönséges országgyűlésére penig sem maga jönni nem méltóztatnék sem követet küldeni. Mely dolgok noha hazájához, ez országhoz és ennek koronás királyához való nagy idegenségnek jelei volnának, mindazonáltal szintén el nem hihették magokban az commissarius urak és az nemes ország, hogy ezek mindenképpen így volnának, és hogy ő kegyelme ez fejedelemségre való igyekezetit mind maga életéliei, megmaradásánál és mind hazájának, nemzetségének közönséges javainál felljebb hordozná, megemlékezvén mind az ő kegyelme eleinek ez országhoz és annak koronás királyához mindenkoron maga becsületes hordozásáru, mind penig az ő kegyelnie nemzete és hazája mellett ekkedig való dicsiretes forgolódásáru. Annak okáért bocsátották ő nagyságok az commissarius urak és az nemes ország az följlül megnevezett követeket ő kgyhez, hogy megértsék ő kgltól, ha így vadnak ezek és mi végre vadnak? és ha afféle igyekezetet és szándékot ismernek ő kegyelmébe, arról ő kglmét elvigyék és az jó egyességre és csendességre hozzák. Mert hogy ezen az úton ő kegyelme Magyaror-

szágban fejedelemséget keressen, niódgya abban nincsen, oka ez, mert vagyon az országnak felkent koronás királya, melytől ez országnak szép szabadságai immár meg levén soha el nem szakad ez ország, hanem vele együtt, mig Isten ez világba megtartja, nagytul fogva kicsinyig élni-halni akar. Más az, fejedelemséget egy ember magának nem vehet, hanem az Isten dolga, a kit arra választ ő szent felsége, pad alól is előviszi, a mint Dávidot a juhok mellől, Matthiást az rabságbul királyságra vitte, kiket meg is áldott benne, mert mind ő szent felsége előtt s mind ez világ előtt dicséretes volt fejedelemségek. De az kik magoktól, Isten hivatalja kívül kapdostak fejedelemségen, soha nem volt Istennek áldása rajtok, elő sem mehettek dolgokban, kire hogy régi példákat elő ne hozunk, csak ez mi üdönkbe és köztünk Báthory Andráson. Mihály vajdán, Székely Mózyesen történt dolgok is nyilván megmutatják, kik az fejedelemségeken kapdosván fejeket, életeket, jó liireket, neveket és mindeneket elvesztették. – Éjféle dologban egy megholt embernek testamentoma sem használ, mert az fejedelem választás nem ebben, hanem Isten után egy nemes országnak szabad választásában áll, az is akkor, mikor igaz és legitimus fejedelme elhal. Az török segítségbe pedig Isten ellen és egy ország ellen mit bizhasson, maga általláthattya. Egy az, hogy Istennek ellene vagyon, és az egész Szent írás is tiltja, hogy senki ördög és pogány segítségével az Isten hivei ellen ne éljen és az kik ezt cselekedték, azokon mind lölkekbe mind testekbe nagy büntetés vót. Más az, örök gyalázat édes hazájára törököt, tatárt hozni, azokkal nemzetségét rontatni és annak szép lakóhelyeit pusztítani és megemészteni. Harmad, az pogán nem ű neki, hanem magának keres országot, birodalmat, mely ki is tetszett az elmúlt két esztendőbe, holott az egyezésnek és magyarokkal való barátságnak színe alatt ez országnak sok szép erősségit elvőtte, számtalan sok ezer keresztyén lelkeket örök rabságra elvitt. Mi vesztette ezelőtt is egyéb az országot, mi rontotta meg az magyar nemzetnek régi meggyőzletlen erejét egyéb, ha nem az törökkel való barátság? István királtul fogva Lajos királíg nem

kellett az magyarnak az pogánnal és törökkel való barátság, mind addig is az magyaron idegen nemzet győzedelmet nem vőtt, de hogy az ő veszedelme után az hasonlós meglőtt és az magyarnak egy része török segítségét vőtte, azután veszett az ország, azután romlott, most is naponként csak avval romol. Miért hát, hogy ő kegyelme ezeket eszében nem veszi? miért igyekszik egy kis méltóságnak kívánságával mind magát elveszteni, mind édes hazáját és annak immár megadatott szép csendességét megháborítani? kiben előmenetele sem lehet ő kegyelmének: Egy okáért ezért, hogy ő egyik az, a ki ez mostani szép alkuvást fejedelmünkkel bitivel megerősítette. Gondolja meg, Isten előtt mely nagy vétők az hitnek megszegése és annak mely nagy az büntetése. Emlekezzék meg László királyrul, kit az ur Isten Várnánál az hitnek megszegéseért hadastul, népestül elveszte. Gondolja meg, ez világ előtt mely gyalázatos mind magának és mind az egész magyar nemzetnek ennyi becsületes urak által, ennyi fő követek által lött vígezéseket egy embernek hiába való titulusnak tekintetiért felbontani és ő érette az egész országot veszedelem alá adni. Kire az nemes ország is ő kegyelmét semmiképpen nem ereszti, mert hogy megértse, készek minnyájan inkább meghalni, hogy nem mint ismég az előbbi zűrzavarba ... és pogán barátsága avagy keze alá egy ember kedviért kelni. Azért az commissarius urak és az nemes ország ő kegyelmének mint ilyen becsületes urnák és kedves attyokfiának javát sziből kívánván, intik és kérik ő kgylmét, az feljül megírott okokat jól meggondolván hadgyon békét ennek az igyekezetnek, ne kívánnya senki fejedelemségét, Istentül hivatalja arra nem lévén, az törökkel való barátságnak és praktikának békét hadgyon, azokat, meglévén immár az szent békesség, ez országban ne tartassa, hanem legyen csendességgel, és az több rendekkel egyetértvén ne maga kívánságait, hanem az nemes országnak közönséges javait kövesse; kit ha megcselekeszik, ő kglmét mint ilyen becsületes urat és az hazának egyik szép oszlopát, mindenkoron böcsülleni, szeretni és tisztelni akarja, ha penig, kit nem remélli (így!) maga kívánságait hazájánál felljebb becsül-

leni és annak romlásával akarná dolgát elővinni, ő kglmének az követek eleibe adgyák, bizonyos legyen abba, hogy nemcsak az poenával és büntetéssel, kik efféle hazájokat megháborítok ellen rendeltetvén vadnak, élni, hanem mindenképen ellene meg akarják magokat és hazájokat oltalmazni. Ha pedig ő avval mentené magát, hogy mind ezek az igyekezetek nem ő felsége az mi kegyelmes fejedelmünk és koronás királyunk ellen, sem Magyarország ellen volna, hanem az minémű igasságát Erdélyhez reméllené, azt ezekkel az eszközökkel akar megkeresni, hogy ő kglmének arra sincs méltó oka, holott sem királunktól ő flségétül, kinek Erdélyhez jurisdictiója vagyon, arra való engedelve, sem az országtul választása nincs. Ezek ellen nem méltó ő kglménk tusakodni, főképen, hogy ez szomszédságban fölgerjesztett tűz és fegyver hazánkat ne érje. Accedál az is, hogy ő kglmének mennyi gonddal leheze meg az hajdúságnak leszállítása, kinek ismég újonnan való fölfegyverkezése, hogy se egy okkal, se más okkal legyen, nem méltó. Azért ő kglménnek ezeket is és ezen kiviül több Erdélyre nézendő okokat eleiben számlálván vegye reá, hogy az erdélyi kívánságrul elálljon és abbui is Istentül, annak utánna fejedelmünktől, királyunktól, harmadszor az országtul várjon. Érti azt is az nemes ország és az commissarius urak, hogy ő nsga Homonnay Bálint uram Zathmárnak is megadásában ellentartó volna, hittel magához kötelezvén Bocskay Miklós uramot, az ott való kapitánt. Eleiben adván azért, intsek arra is az commissarius uraim, hogy efféletől magát megtartóztassa, sőt minden igyekezetivei azon legyen, hova hamarébb Zathmár is kézbe kerüljön. Minthogy peniglen Desseöffy János uramnak, Bákóczy Lajos uramnak és többeknek is, kik immár ő fsge hivsége alá atták magokat, ő nagyságánál reversalisok vagyon, emlékezzenek arrul is az commissarius uraim ő nsgának, hogy kiadgya és most ugyan ő kegyelmektől commissarius uraimtól fölküldgye ide Kassára ad restituendas.

Datum Cassoviae 26. Mártii anno 1607.

Thurzó György levele Homonnai Drugeth Bálinthoz

Kassa. 1607. március 29.¹¹⁹

Spectabilis ac magnitice domine amice ac tili mihi observandissimé affinisque diarissime salutem etc. Jó egészséggel, hosszú és boldog élettel és minden lölki és testi jókkal áldgja meg az Ur Isten kegyelmedet minden hozzá való tartozóival egyetemben. Az kgd régi jámbor és fő szolgája által Kereztury István uram által mindenekről sincere et amice izentem kgdnek, mindazonáltal kgd jó akaró szolgáló attya és attya-tia lévén magam kezemmel is irni akartam kgdnek. Mint, hogy történt kgdnek dolga Rákóczy Zsigmond urammal, azt itt nem akarom recenséálnom, csak azt írhatom most felőle, hogy bizony ő kgménék kgddel nem méltó volt ugy cselekedni az mint cselekedett. De immár így lévén ez dolog, gondolkottam mélyebben felőle, mint és hogy lehessen kgdnek, ily módon történvén is kelen az dolog, tisztességes és böcsületes állapottya, embereknel azonképen jó és dicséretes hire neve. Ilyen módot találék azért sok gondolkozásim után benne: Az török követeket bocsássa kgd jó és szép szóval vissza ilyenképpen, hogy kgd török császártul és az vezértüi jó néven vette, hogy böcsületes állapotra akarják kgdet promoteálni. de látván azt, hogy az két császár között evvel az kgd Erdélyben való bemenetelivei fölbomolhatna az jó és szent békesség, sok vérontás, zűrzavar és háborúság következhetnék és egyéb inconvenientiák is, azért látván kgd Rákóczy Zsigmondnak is vén és beteges állapottyát és tudván bizonyosan, hogy sokáig való élő ember nem lehet, azért éltéig, minthogy Erdély is választotta, nálla hadgya kgd az vajdaságot és contentus leszen azzal kgd, hogy holta után, ha Istennek az leszen akarattya és az ország is választja kegyelmedet, és az mi kegyelmes urunk és akkor való avagy ez mostani Magyarországbán

¹¹⁹ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 283-286. old.

való királyunk conürmatiója és consensusa accedalván, confirmálja kgdet török császár is abban az erdélyi fejedelemségben, kirül hogy ugyan most assecurálja kgdt, mely dolgot elhittem, hogy könnyen is efficiálhat török császárnál kgd. Im én is együtt Forgács Zsigmond urammal azon leszünk, hogy császárnál és herczeg urunknál efficiáljuk, hogy arul kgdet levelek által biztassák és certam spem adhassanak róla kgdnek. így uram minden gonosz és veszedelmes állapotot mind magárus mind az szegény romlott hazánkról nagy jó hirivel és nevével eltávoztathat kgd és maga böcsületes állapottya is helyén lészen és marad. Hogy kedig kgd haddal és erővel akarná az erdélyi fejedelemséget apprehendálni és Rákóczy Zsigmond uramon bosszút állani, kinek csak gondolattytul is az jó Isten oltalmazza kgdet, abbui ezek az gonoszok következtetnének: Edgyilc, Erdélyben haddal bemenni, mint oly romlott és pusztas országban (kinn – él az Isten – ez mostani állapot szerint az kgd uraságát nem adnám) azt annál is inkább elnyomorittya kgd és elpusztéttya, ott sokáig hadastul nem maradhat, hanem ki köll belőle jönni kgdnek, és így soha könnyebb accessusa nem lehetne az töröknek Erdélyhez, mint ugy, kibül lenne az édes hazánknek és következhetnék utolsó veszedelme és romlása. Második, keresztény vérben és balálban részesnek lenni Isten előtt fölötte nagy vétek és bűn, kgd miatt kedig egyéb gonosszal, kik az hadakozásban szoktanak történni, hogy ha az keresztýén vér ontása is következik, minémü lölki ösmereti következhetik abbui kgdnek, sőt mint lenne az kgd lölkének idvössége és minémü számadással tartoznék az élő Istennek kgd, mint okos és keresztýén ur maga kgd megítélheti. Harmadik, ezbül a két császár között való békesség is fölbomolhatna, abból kedig mennyi fogyatkozása, veszedelme és romlása lehessen országunknak, főképen ha idegen országbeli vitézlő népnek köllenék ismég hazánkban jönni, kgd meggondolhattya. Negyedik, maga ily békességes szép uraságát elhadni, kockára vetni ki kgdnek és talán el is veszteni egy romlott és pusztas haszontalan országgért, melyet csak éltéig bírhatna is kgd. megítélheti kgd, mi haszna len-

ne benne kgdnek. Ötödik, attyja jó hírét nevét és egyéb eleiét elhadni kgdnek és urával, fejedelmével, királyával magát megnotálni nem volna dicéretes, sőt gyalázatos. Tjtolsó, finis belli csak Isten kezében legyen és ő rajta áll, magát elfogyatván és véghez nem tudván dolgait vinni, mire jutna igye kgdnek, gondolkodgyék csak jól róla kgd, prudentis vero non est fortunae se committere, sőt az hajdúságot, melyet nagy nehezen szállítottunk le, ismég fölindítani és azzal édes hazáját fogyatni és rontani, esset res vituperis et non laude digna. Mindezeket meggondolván, az Ur Isten jó ésszel és okossággal megáldván kgdet, elhittem, hogy eliget sibi meliorem partém. így az Ur Isten is megáldgya kgdet, jó hírében, nevében, böcsületiben előbb megyen az fejedelmeknél, sőt az egész keresztyénségben jó hire, neve lévén gratiajokban is lészen, és mi is jó akarói kgdnek szeretettel szolgálunk kgdnek. Ezeket kedig úgy irom kgdnek mint jó akaró attyafia és attya kgdnek, el is hittem, hogy jó tanácsomat jó néven is vévén kgd tüllem úgy is cselekszik, mint jó s fő keresztyén urnák illik cselekedni, ajánlván kgdnek szolgálatomat, az Ur Isten sokáig éltesse kgdet és áldgya meg minden jókkal. Cassoviae 29. Mártii 1607. Spect, ac Magn. D. V. servitor et amicus, pater et affinis addictissimus Comes Greorgius Thurzó. Ezekről mi akarattyja és resolútiója légyen kgdnek, kérem kegyelmedet, az én szolgálatomért válaszul írja meg kgd. Es ezt is addálom, hogy ha kgd ő fsge császár urunk consensusával, úgy mint Magyarország királyának engedelmével országunknak kára, fogyatkozása, vérontás és nagyobb zűrzavar indítás nélkül, ő fsge koronás királyunk hűségében megmaradván apprehendálhatja Erdélyt, senkinek az ellen nem lehet, nem is lészen és senki sem irigylí kgdnek, csak ne legyen kgdnek kárával és nagy fogyatkozásival propter causas superius jani collegatas.

Kívül: Paria literaram ad spectab. ac magn. dominum Valentinum Homonnay

Cassoviae 29. Mártii datarum 1607.

Homonnai Bálint Ung vármegyéhez

Szinyérváralja, 1607. április 3.¹²⁰

Magnifici, generosi, egregii ac nobiles domini et amici mihi semper observandissimi. Servitiorum meorum paratissimam etc. etc. Noha szomorú és bús szívvel értem itt utamban, mivel kgtek én felőliem néminémii török követeknek hozzám való jövetele miatt mostan néminémii vélekedéseknek consentiált, ki minemű szomorúságot szerzett énnekem, nem tagadhatom, hogy szívem fájdalmával ne viseljem, mert látja az Ur Isten és az körültem lévő emberek is látják, hogy én még eddig, mióta Ungvárról kijöttem és ide járok, törököt szememmel sem láttam, ajándékát sem vettem, s velek sem nyájaskodtam, sőt kgtek fejenként gondolja meg azt, hogy én az kgtek szép szabadságának és az felséges római császár és kegyelmes koronás királyunk s az török császár között való szent békességnek őrizője s országának szaporítója és terjesztője lévén, eleitül fogva erre néztem sok fáradságommal, sőt ha kívántatott volna, vérem hullásával s halálommal is szolgáltam volna s igyekezek is szolgálnom ez szegény romlott országnak. Most Unghvár felé való utamban értem, hogy két török követek jövének hozzám, mely törökök előtt, immár az békesség mind az két császár között végben lévén, mint bujdoshattam avagy mint szaladhaszak előttök, kgtek meggondolhatja; mindazonáltal én im küldtem két jámbor szolgálót Macskássy Ferenczet és Hoffman (?) Istvánt az commissarius urakhoz ő kgylmekhez Cassára, kik által az commissarius uraktól ő kgktől más követeket kívánok, kik az török követeknek követségeket meghallják, de ha addig valamiképen történetből reám akadnak, nincs mit tennem, meg kell hallgatnom. De mind ez követség meghallgatásában úgy viselem magamat, hogy sem haza szabadsá-

¹²⁰ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 286-287. old.

gát, sem az császár urunk és királyunk ő fsgéhez való hívségemet meg nem sértem, bizonynal elhidgye ktek. Ezzel bizonyítom penig meg, hogy követségeket elvégezvén én magamtól való válaszással el sem bocsátom őket, hanem commissarius uraméknak ő kglmeknek tudására adván minémű követséggel jöttek légyen hozzám, az ő kgylmek köz értelmével való válasszal bocsátom vissza őket, hogy jövőendőben is minden ellenkezők felőlem való ítéleti és balvélekedési akárkinek is leszállhasson ezzel s ne mondhassa senki, hogy privatis conventiculis az török nemzetségnek én attam volna valami okot hazánk romlásának vagy valami szabadsága megszegésinek, mert látja az Ur Isten az én szívemet, hogy én sem egy, sem más kapitánt sem idegen nemzetet arra nézve hozzám nem hívok s nem is hittam, hogy kgttekre én valakit valami módon fellázasszak, csak egyet is, ki vagy kgtteknek és szép szabadságának vagy az két császár között való szent békességnek ellene volna, tudván azt, hogy az ti kgttek szép szabadsága nekem is gyönyörűséges mint igaz magyar hazafiának. Kgtteket azért tisztességesen megkövetvén mind fejenként, valaki én felőliem azt hirdette, hamisan, nem igazán s nem jámborul cselekedte, hogy én hazámnak gonosz kívánója akarnék lennem, avagy voltam volna. De hogy sokaknak hamis ítéleteket felőlem eltávoztathassam, akarom, hogy immár ezt is értse kgttek. mert mostan Zakmárra egyébért semmiért nem térek, hanem utamban találván elől Mátyás herczeg urunknak kegyelwies mandatumát, kiben parancsolja ő fsgé, hogy Zatmárt és több végházakat is az ő felsége hűsége alá szerezzek. Ez okáért fáradtságomat nem tekintvén, sem az mostani ti kgttektől méltatlan szomorúsággal illetett szűbeli fájdalमत, hanem tehetségem szerént és minden erőmmel azon leszek, hogy az magyar koronától el ne szakadgyon, sőt mennél hamarább visszaszálljon, kirül is több dolgokról is bőven commissarius uramékat megtudósítottam. így azért nem is sok időre Isten szent akaratjából hajlékomba Unghvárra igyekezem. Tartsa meg Isten kgtteket.

Datum ex oppido Zinyer Varalja die 3. Április anno Domini 1607.
Magn., Gener. ac Egr. D. V. amicus et fráter servire paratissinius Comes
Valentinus Drugeth de Homonna mpr.

Kívül: Magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus dominis vice
corniti, iudicibus et iuratis assessoribus, nec non universitati nobilium
comitatus de Ungh, dominis amicis et fratribus mihi semper obser-
vandis. (U. O. fase. 15. nro 22.)

Nyáry Pálnak

Szinyérváralja, 1607. április 6.¹²¹

Spectabilis ac Magnifice domine, fráter mihi obseruandissime et confidentissime Seruitorum meorum paratissimam commendationem. Latogassa az Vristen kegdet Aszoniomual, es szerelmes gyermekiuel egietemben bodogh szerenchiakual. Az kegielmed bechiwilletes leuelet vettem, mellibwl mindenekat az mellick szükségesssek voltanak megh ertettem; kegnek azért azt bizonnial írhatom, miuel minden feleőlem való hamis itelletbwl szarmazot Cassan való Constitucioiokat, ez may napon minden pontiaban megh hamissitottam, Hoffmany Geörgy Vram, es Alagy Ferench Vram szemeliek előth Eő felsegenek, az en kegmes Vramnak feiedelmemnek Coronas Kyraliomnak, az Romay Chiazarnak, bizonios Commissariusy eleőth. Lattia az Isten, olykor attak megh Keőuarban, az Cassay Gyülesben hywo leueletis, hogy az Giulesnek napia immár ket napual mult volt el az eleőt, merth a' mint Jámbor szolgám megh irta, falurul falura, minth egy akarmi-chioda embernek, ugy iktattak eleb, az nekem szolo leuelet. Az my penigh az Teörök keövetektül el veőt Botot, zazlot, zabliat etc. nezy, az minth hirdettek feleőlem, azis a' minth a' Nemzetes Hoffmany Geörgy Vram, es Alagy Ferench vram szép bizonsagim rola, tizta mereő hamissagh volt, merth nem hogy ayandekokat vettem volna ekketigh az Teörök embereknek, de megh ingien szemelieket sem lattam, hanem chiak tegnap, kykuel megh mostanis addegh szemben nem leöttem, hanem tanachkozuan Commissarius Vramekual, eő kegielmekis ielen lewen, midenek hallottara publice halgattam megh eőköt, kyknek minden ayandekok chiak egy kaphtany, mellietis Commissarius Vramek tanachiabul ream nem vettem, hanem chiak el fogtam

¹²¹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

teöleök. Mind ezekbül azért kegd ezeben vehetj, ha meltan, auagy méltatlan ragalmaztanak engemet az emberek. En, vagy bannia Kellemesi Mihály vagy nem, de az felseges Romay Chiazarnak, kegmes Vramnak, Coronas Kyraliomnak, oly hiw szolgáljaia /.../ mivel nem igiekezem soha azon, hogy eö felsegek en bennem, chiak egy kichinbenis megh bantodgiek; hogy penigh ide az hegiek fele, vagy inkab az hegiek közéöt, vadaztam, azt nem karara, hanem inkab nagy haznara chielekettem, eö felsegenek, meltosagós koronás kiraliomnak, igiekezu en azon, mentül teöb szép hazakat foglalhassak eö felsegek számara, kebelemben hordozuán eö felsege Matias Herchiegh Vrunk paranchiolatit. Ha penigh Kellemesi Mihal auagy mas valaky, oly itelletben volna feleölem, hogy en igaz hiü szolgáljaia nem volnék edes nemzetemnek, s, kedues hazamnak, és eö felsegenek az Romay chiazarnak, kegmes Vramnak, Coronas Kiraliomnak, Ineg bocziasa kegd, mert el busultam az tiztessegeben practicalo bestie hires kurua fiajul hazudna benne merth igaz szolgáljaia vagiok, s, akarokis lennj migh elek eö felsegenek. Megh bizonitom penigh ezzel is, hogy Zakmarba is Hoffmany Vramual es Alagy Ferench Vramual, be megiek, es azon vitezkedem eö kegmekuel edgiút, hogy aztis eö felsegeknek megh nierjem, es az Magyar Orzagy Coronahoz kapchiolliam. Merth hogy iol megh erchie Kellemesi Vram, my nem vagiok en, sem Imrefista sem Deseöfista, sem penigh Kellemesista, hanem tizta Magyarista, es Romaj chiazarista vgy gondolkodgiek Kellemesi feleölem, miuel, ha ollian nagj volna is mint egy Goliat, es szemej oly nagiok volnanak, minth egy orozlanak, mégis szemben mennek vele, s, megh mernek batran vinnj, elejtül foguan való jo hiremben nevemben, az ky pizkalna, auual, ugj remellen feleölem; Az mi touabba az kegd io, s, beölch tanach adasat illetj, azt, nem chiak megh fogadom jo sziu el, de valameddegh Isten el nem hagy, minden igiekezetemuel azon lezek, hogy ez kegd hozzam mostan megh mutatót jo sziu el, melto szolgálatoknak nemeuel, megh szolgálhassam. Isten akarattibul kiczin szerelmes fiam kedueert, s, legh

feő keppen az eleöttünk allo szent, s, meltosagos Idnep napoknak bechiülletiert, minden oraban ez utan, Vnguar fele igiekezem keözelgetnj, Isten bekeseгуel haza viuen, sokat nem kesem, hanem eő felsegenek Matias Herchiegh Vrunknakis, minél szeb eölteözetuel lehet, az louat fel küldgiük, hasonlatos keppen chiazar Vrunknak Coronas kiraliunknak eő felsegenekis. Az feő vezer Passa, az Budaj es Egry Passak, michiodas leueleket költenek ez keövetektül, eöröмест azoknak Copyait megh küldenem keгnek, de miuel igen sok, es bü bezeduel vadnak, s, Deakinkis ky ide, s, ky tova ozlottanak, azoknak le Iratasaban, szinten mostan nem lehet modom, ez utanis ertesere leszen keгnek, „mert az Hofman es alagi Vramek tudom arra mennek es nalok leuen meg muttatiak kk.+ Vegezetre a/.../ visza kelletteth küldenem. Im megh küldeöttem, es azokat valamint megh olvastam, azon titokban chiendezen vadnak nalam, nemis megien ky teölem semmi ideöben, bizonios legien kegd benne, de bizoni ha Isten eltet, soha el sem feletkezem rola. Isten eltesse kegdet sok eztendeigh, s, algia megh sok Jo szerenchiakual, Aszoniomval, s, kedues gyermekiuel egietemben.

Datae ex Oppido Ziner Varallia 6 die Április Anno 1607.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis
Vestrae Seruitor et Fráter addictissimus
Valentinus Comes Drugeth de Homonna

Irion minden igaz melto dologrul mellettem k. az en serelmes Apam Vramnak Turzo Görgi Vramnak es Batiam Vramnak Forgacz Zigmond Vramnak. Cziak azt engednek w kгk ennekem hagi uihatnek meg aual az kj be Commendalt akar uak lenne akar semes bizoni meg uinek uelle, nemis io el senuednj kerem k. tudakozzék ki indította ot Cassan ez méltatlan hamis hirtt. Zakmarrul es Vnguarulis írok kk. x Talam be megiek Cassara tudakozam ha Turzo Giorgine Azoniben uagion, noha semermes uagiok, de bizoni ingemis ninz immár

az Suniogokis megh czipnek ha ualakj nem fog legiezni. Ecce quam bonum &c.

Spectabili ac Magnifico domino, Paulo Nyári de Bedegh, Serenissimi quondam Principie Consiliario, ac Consiliorum Praesidentj, necnon Comitatum Bihariensis et Zolnoch Interioris Comitj &c Domino ac fratri mihi obseruandissimo et confidentissimo.

Nyáry Pál a királyi biztosokhoz

Kis-Várda, 1607. április 14.¹²²

„Az kegyelmetek levelét ma, úgymint Húsvét előtt való szombaton adák itt meg énnekem, kiben ír kgték arrul, hogy ujjabb törökök akarnak Homonnayhoz járni; azért azt kgték ne vélje semmi praktikának, mert azok nem egyéb törökök, hanem az kik az botot, zászlót hozzák Homonnay uramnak és confirmálni akarják az erdélyi fejedelemségben. De Homonnay uram azoknak megírta, hogy tovább ne jöjjenek Egernél, valamig kegyelmetekkel szemben nem léssen.” Tudósítja továbbá Nyáry a királyi biztosokat, hogy Kis-Várdából a jövő szerdán indul meg Rozgony felé. Homonnay Bálint is készül oda, jó volna neki megírni, hogy egyúttal fáradjon fel Kassára is. Ne gyanakodjanak reá azok miatt a török csauzok miatt, mert megnyughatnak abban, hogy hírek nélkül semmit sem cselekszik. – Ha kívánják, reversalist ad és kötelezi magát, hogy Szathmárt is át fogja adni, ha majd bemegy az erdélyi „uraságra”.

¹²² Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 288. old.

Perneszy Gábor kővári kapitány Homonnai Bálinthoz

Kővár 1607. ápril 21.¹²³

Nagy Szombattul fogva máig minden nap ily hireink gyakran jöttek bizonyosan, egymódon mondván, hogy Isten Rákóczy Zsigmond uramot Fogarasban az vajdaságbul kivette gutta ütés miatt és kórságverés miatt ötöd napig nyögven és most Fogarasban fekszik halva. Egy erdélyi ur barátomhoz kültem vala igen titkon, ki által ez czéduláját külte, kit Nsgodnak kültem, szóval azt izente ő is, hogy megholt Rákóczy uram, azért most forgolódgyék ő nsga, ha mit akar Homonnay uram, mert bizonyára ujabb praktikától félő, holott Szilvássy most is Radulhoz ment postán Havasalföldében.

¹²³ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 288. old.

Bornemissza Józsa deák huszti kapitány Homonnai Bálinthoz

Huszt 1607. április 24.¹²⁴

Továbbá írja nsgod, hogy az Rákóczy urammal való dolog felől való pactálásért Rozgonban az commissarius urakhoz kell menni nsgodnak, kit az Ur Isten engedgyen nsgdnak kedve szerint véghez vinni. De énnekem ez estve írják Szigetről, hogy egy Erdélyből jött ember beszéllette bizonyosan, hogy Rákóczy uram Fogarasban menvén megholt volna, de bizonyosan én nem írhatom nsgdnak.

¹²⁴ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 288. old.

Homonnai Drugeth Bálint Thurzó Györgyhöz

Ungvár, 1607. ápril 24.¹²⁵

Spectabilis et magnifice domine pater mihi observandissime etc. etc. Látogassa az Ur Isten kgdet lölki testi áldásával nagy szerencsésen. Tegnap napon és ma vizsontsággal Erdély felől minemű leveleim érkeztenek, in paribus ezen levelemben betakarván im kgdnek megküldöttem, mely hirnek – bizonyságom az én Istenem – semmit sem örülök, sőt atta volna az Isten, ha úgy vagon is, bátor ne történt volna. De ha immár valamiképpen az dolog bizonyos kezd lenni, kgdet mint szerelmes jó akaró uramat, apámat böcsülettel kérem, az dologban adgyon énnekem tiszta szivbül való tanácsot, mihez köllenék énnekem magamat tartanom, ha ugyan halála történt az apámnak a mint írják; ha az kgd bölcs s igen okos tanácsa, melyet ezen levelem megadó szolgám által akarok értenem, tiszta szivbül azt javallaná, én ugyan mostan elvinném az botot és zászlót etc. Az igaz Isten láttya szivemet, ez dolgon nincsen semmi örömöm, mert én mindenkben az kgd bölcs tanácsához akarom tartanom magamot, csak hogy tudgya kgd az erdélyiek állapottyát, félő, hogy ez alatt ismég valami zűrzavart ne inditsanak, sőt megszolgálánkgdnek, írna kgd az commissarius uraknak ő kglmeknek is, a hirt hallva küldené emberét Erdélyben s az én személyemet commendáltatnák az országnak, hogy ismég valami új dolgot ne inditsanak az országban. Még is, még is böcsülettel kérem kgdet mint szerelmes apám uramat, minthogy kgdre biztam magamat, a dologbul adgyon oly tiszta szivbül való tanácsot énnekem, az mely lehessen jelen álló dolgomnak szép előmenetére és böcsiületire. Isten sokáig éltesse kgdet jó egészséggel. Datae ex arce mea Ungvár die 24. mensis Április anno 1607. Spect. ac Magn. D. Y. servitor et tilius deditissimus Comes Valentinus Drugeth de Homonna. (Másolat u. o. Act. Thurz. fase. 100. nro. 3.)

¹²⁵ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 289. old.

Thurzó György Mátyás főherceghez

Árva vára 1607. ápril 29.¹²⁶

Küldi Homonnay Bálint levelét, melyben tanácsot kér tőle, hogy mi tévő legyen arra az esetre, ha Rákóczy Zsigmond halálhíre igaznak bizonyul? Ivözli továbbá a főherceggel a levélre adott választ is. Megírta a biztosoknak, hogy Rákóczy halála esetére ne engedjék meg a vajdaválasztást, hanem várják be a király további elhatározását. Tanácsolja, hogy küldjön a főherceg futárt Erdélybe, nehogy a rendek a törökben bizakodva a király sérelmével vajdát válasszanak. A futár először Kassára menjen, s ha Rákóczy valóban meghalt, tanácskozzék a biztosokkal a teendők felől. Irni kellene Homonnaynak, Báthory Gábornak és Nyáry Pálnak, hogy a vajdaválasztást minden módon akadályozzák. Homonnayt jó reménységgel kellene biztatni jövődő promotiója felől, „ut spe bona fetus aliquod attentare non praesumat.”

¹²⁶ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 289-290. old.

Homonnai Bálint a királyi biztosokhoz.

1607. május 4.¹²⁷

Spectabiles ac magnifici domini etc. etc.

Álgya meg az Ur Isten kegyelmeteket minden kívánsága szerint való jókkal nagy szerencsésen. Vörtem az kgtek böcsületes levelét, melyet minden részében megérttettem. Ahol kgtek engemet arra int, hogy az hivségben állhatatosan viseljem magamat, láttya az Ur Isten, hogy eleitől fogva az én kegyelmes fejedelmemhez, koronás királyomhoz hív voltam, de ha némely embereknek szaporán szóló csácsogó torkokat én be nem dughatom, vagyon Isten az egekben, ki megszánnya az én abban való ártatlanságomat, bedugja torkokat azoknak is. Ami az tatárok feljoveteli felől való hirt illeti¹²⁸, az kgtek leveléből azt is értem, melyben sem most sem az előtt nem volt semmi hirem, sem tanácsom, igyekezetem avagy még csak gondolatom is, hogy én édes hazámnak s kedves nemzetemnek tatárral avagy törökkel, sőt akárminémű nemzettel is ártani igyekeztem volna, amint az elmúlt napokban való leveleimből (igy) elég nyilván kgtek előtt declaráltam, melyet az budai és egri basáknak kgtek kívánsága szerént írtam vala, hogy az tatárokat alá küdgyék. azért ebben is mindenestül fogva ártatlan voltam. Annak felette tudgya azt kgtek, mivel én töllem az is tiltva vagyon, hogy ennek utánna sem levelem sem penig postám ne járjon az ő felsége kegyelmes resolútiójáig az basákhoz az botnak és zászlónak elvétele felől¹²⁹, én mind ahhoz tartottam is magamat, igen gyakorta olvasván azt az rozgoni végezésünkben való jedzésekét is, az melynek observálására mostani levelében int kegyelmetek, de én az mint érteni, en-

¹²⁷ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 290-292. old.

¹²⁸ A Porta Erdély és a két fejedelemség megrendszabályozására gyakran alkalmazta a Krími Kán-ság lovas hadseregét, azonban ez a haderő eléggé megbízhatatlannak és kezelhetetlennek is bizonyult.

¹²⁹ A török jogszokásnak megfelelően a hűbéres fejedelmi jelvények.

nek az hónap még tizenötödik napján megyen be Turzó György uram, az én jó akaró uram apám Bécsben, melyre képest az én resolútióm ő felségektől mennyi időre haladjon, meggondolhatja kgtek. Inkább azt szolgálnám én meg kgteknek, írna Turzó György uramnak kgtek, az ő felségek kegyelmes resolútióját bocsátná alább minél hamarébb ő kegyelme, hogy én is ennyi számtalan rágalmozó nyelvektől oltalmazhatnám meg magamat, mert én az mint látom, semmi oly nyavalyája hazánknek s kedves nemzetünknek immár nem történhetik, melyet az én nem jó akaróim szegény fejemnek nem imputálnának, ki miatt mely nagy fáradságos és keserves gondokat szenvedek itt egy kis szigetekében, annak nehéz voltát, minthogy ártatlan szenvedem, meg nem mondhatom, mely ellenem s felőlem való hamis vélekedésekből tudóra mingyárást kimenekedném, ha az ő felsége kegyelmes resolútiója elérkeznék. Végezetre, noha Imreffy uramnak sem tiszti nem mutat, sem pedig arra rendeltetett személy nem volt, hogy az én előmenetelemnek időnap előtt ő kegyelme derogált volna, bizonyosan megértettem, hogy Erdélynek legnagyobb részét behirdette immár, hogy Husztval s Kővárral¹³⁰ contentált engemet ő felsége a mi kegyelmes urunk és immár nem élek ezután az erdélyi fejedelemségnek titulásával. En azt tuttam, hogy az miket Rozgonban végeztünk, azok oly titokban legyenek, hogy azokat minden imily-amoly helyen nem kezdik minden emberek idő nap előtt beszélni, de a mint eszemben vettem, az is tudgya azt, a kinek semmi gondgyának nem kellene reá lenni, ám megláttya azért kgtek, mit cselekedgyék, legyen jó gondja reám kegyelmeteknek. En minden igaz dolgaimban az Istenre s kegyelmetek-re bíztam magamat. Isten sokáig éltesse kgteket jó egészségben.

Datae ex insula mea Lakorriensi die 4. mensis Maji anno Domini 1607.

¹³⁰ A két várat még Bocskai hagyományozta fővezérére végrendeletében, amely adományt a király és Báthori Gábor erdélyi fejedelem is megerősítette.

Spect. ac Magn. D. V. servitor et fráter addictissimus Comes Valentinus Drugelitt de Homonna mpr.

Saját kezével: Valami jókat ő felsége én velem cselekszik, maga hív és állhatatos jó szolgáljával cselekszi ő felsége, megbizonyítom, ha élek. Csak kérem ugyan az Istenért kgteket, ne késsék ő felsége kegyelmes és bizonyos resolútiója, legyen hamar. mpria.

Külön darabka papiroson szintén saját kezével: P. S. Most jutának az szatmári követek hatan vagy heten, kiket beküldök kegyelmetekhez késedelem nélkül; azért kgteket kérem, lássa jó szívvel őket és szép csendesesen kell eleikben adni az dolgot; ezek igen háborús elmével vadnak, jó biztatás nélkül szűkölködnek.

Másik darabka papiroson azon kézzel, mely a levelet írta: P. S. Az szegény debreczenieknek számtalan ínségek vagyon, a mint panaszkodásokbul értem; kgteket ezért szeretettel kérem, az elébbi törvényekben s állapottokban tartsa s oltalmazza szegényeket, mert ebben bizonyos vagyok, ha kgtek sokféle sebeket szegényeknek nem remedeálja, egyszersmind felkelnek s szemünk láttára, a ki közüllök hova el lát menni, elmegyen, mert az török is nyomya őket, mi is s nem tudom, hova szakadhatnak szegények.

Harmadik darabka papiroson azon kézzel: P. S. Immár szintén bepecsételni akarom vala ez kgteknek szóló leveletem, hogy Turzó György uramtul érkezék egy szolgálám, az minémű leveleket hozott, kgteknek im megküldöttem. Az Rákóczi uram halála felől, ha mi bizonyost érthetek ezután, kgteknek értésére adom; én nem bánám, bátor ez a hír igaz ne volna.

A levél hátán: Spectabilibus ac magnificis dominis Sigismundo Forgách de Ghiymes et Andreae Dóczy S. C. R. M. consiliariis ad partesque Hung. super, delegatis commissariis, necnon comitatumn Nogradiensis et Barsiensis comitibus etc. dominis fratribus mihi observandissimis atque confidentissimis, Cassoviae. (Nemzeti Múzeum könyvtára, Jászay gyűjtemény VII. 159.)

Homonnai Thurzó Györgyhöz

1607. május 4.¹³¹

Kegyelmedet mint jó akaró becsületes apám uramat szeretettel kér-
vén, ő fsge kegyelmes resolútiója késedelmes ne légyen; én minden
igyekezetemmel, szándékommal, cselekedetemmel tiszta sziből csak
azon leszek, miképen lehessenek ő felségeknek leghivebb szolgájok s igaz
kezek-lábok.

¹³¹ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 292. old.

Nyáry Pálné Várdy Katának

Ungvár, 1607. május 15.¹³²

Tekintetes es Nagos Azzoni, nekem mindenkoron zeretettel es „böchiullettel io akaró Azzoniom: Nagh tiztellettel es böchiullettel való zolgalomat aianluan, Istentul kk minden jókatt es io Egesseges hozzu Eletet kiuanok: Ez leuelem megh ado Olaz Vr, az ki Immár reghtul foghua buidosik, es Igaz Jarattbeli Ember, ide Mi hozzánk Jeóuén, nem akar itt en nalam touab maradni, hanem Batthory Gábor Vramhoz fiamhoz vagiakozik, kitt en zolgaimmal eggiut kegdehez kesertetem. Kerem azért kgdetth Nagh zeretettel es böchiullettel hogi kgdis zolgaiual kesertesse eö kgehez Batthory Gábor Vramhoz; kit enis kk hasonlo dologhban megh Igiekezem zolgálnom. Tarchia megh az Vr Isten kegdetth sokkaigh io Egesseghben.

Datae ex Arce Nostra Vnghuar die 15 May Anno Domini 1607.

Kegk seretettel solgal Homonnai Balint

Címzés: Addassek ez leuel az Thekintetes es Nagos Varday Kattha Azzonnak Az Thekintetes es Nagos Niary Pal Vramnak Zerelmes Hazas Tarsanak: Nekem minden koron zeretettel es böchiullettel való Azzoniomnak Kis Varda.

¹³² Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Thurzó György Koháry Péterhez

Bécs, 1607. május 18.¹³³

Generose ac egregie domine et amice nobis observandissime. Salute cum servitii etc. etc. Nem kételkedünk felőle, hogy mindazok, kikről kegyelmeddel volt beszélgetésünk, eszében hogy jól ne tartatnának kgdnek, de mindazonáltal im jegyzésben is ez levelünkben becsinálván kgdnek megküldöttük; ha mi penig ez írásból, az miről szóllottunk, elhagyatott volna, tudgyuk annak az kgd elméjétől befoglaltathatását. Homonnay Bálint és Báthory Gábor uraméknak szóló leveleimet im kgdnek küldöttük, ő kgeknek szolgálatunkat ajánlván adgya meg levelünket kgd, szóval való izenetünket is megmondván. Isten éltesse kegyelmedet.

Viennae 13. Maji anno 1607. D. Y.

Gen. ac Egreg. servitor et amicus Comes Georgius Thurzó mpr.

Címzés: Generoso ac egregio domino Petro Koháry etc. domino amico nobis observandissimo.

¹³³ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 292. old.

**Thurzó György véleménye
az erdélyi fejedelmi szék betöltése tárgyában**

Bécs, 1607. május 13.¹³⁴

1. Miérthogy Erdély eleitől fogvást az magyarországi királyhoz hallgatott és az koronától függött, valami oly új dologgal attól magokat ne idegenítsék, sőt az fejedelem választástól el is szűnnyenek ő felségének Magyarország koronás királyának akarattya nélkül, hanem az kit ő felsége választ és confirmál, ők is ugyanazont s ne egyebet uraljanak, holott mindenkor az ő felsége méltósága abban is megböcsültetett, azon kötelességhez igyekezzenek azért ők is magokat alkalmaztatni.

2. Az diplomához is ne bizakodgyancak, holott az csak Bocskayt illette, de meghalván Bocskay annak is az diplomának vége szakadott, úgy hogy Erdély azon Magyarországnak koronás királyához, az kitől azelőtt függött, szállott s ne is valami új veszedelmes dologhoz, hanem az előbbi jó szokáshoz támaszkodgyanak. szükséges.

3. Az fejedelem-választásba ő nekik semmi módgyok avagy alkalmazosságok nincsen, holott római császárnak mint Magyarország koronás királyának consensusa nélkül nincsen ő nekik az fejedelem-választásban szabad electiójok.

4. Bocskay Erdélynek nem is választott fejedelme lévén Erdélyt erőszakképen vette kezéhez, kiből hogy mind Magyarországnak s nekie is nagyobb romlása és veszedelme ne következze, az jó békességnek megszőrzésében oly dolgokra is ment ő felsége, az kit contra jus coronae ugyan nem is cselekedhetett, ha az közönséges csendes állapotot nem tekintette volna, az kinek az urak közül ugyan akkor is sokak az ország képében contradicaltak.

¹³⁴ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 293-294. old.

5. Ha valamit akarnának az előbbi jó szokások ellen indítani, abból ő felsége méltóságát semmiképpen megkisebbiteni nem engedheti, sőt az törökkel való békességnek is nem kevés akadályára volnának, az kiből az mint Magyarországnak pusztulása ujulna, úgy őket utolsó veszedelem találná.

6. Ő felségéhez koronás királyunkhoz és Magyarországhoz erős hittel kötelesek lévén, ha azt meg nem állanák, holott még attól magokat meg nem mentették, sem ő felsége föl sem szabadította, gondolkodgyanak jól rólla, mindenek között minemű hitetleneknek ítéltetnének, az kiért rajtok Istennek is kemény haragja és büntetése lenne.

7. Minthogy ott az urak közül sokan vadnak, az kik ő fölsége tanácsságára hittel kötelesek is, azokon állván penig Datum nélkül, de mint a Koháryhoz írott levél melléklete nyilván ugyanakkor és szintén Bécsben kelt. főképen az országnak dirigálása, lehetetlen, hogy lölkök ösmereti ellen valamit olyat mást cselekedhetnének.

8. Az török fogadása, az mint mindeneket megcsalt, őket is hogy Magyarország koronás királya segítsége nélkül valamely fejedelemtől megoltalmazhassa, abban bizakodniok haszontalan, azért minden dolgokat jól meggondolván az római császártól mint Magyarországnak koronás királyától elszakadni ne igyekezzenek, de inkább hozzá folyamjanak.

9. Miérthogy ez ideig azzal mentették magokat, hogy nem Bocskay de Rákóczy választásokra is az kételenség vitte, most immár előttök semmi oly eltávoztatlatatlan készerítés nem lévén várjanak ő fölségétől és kegyelmes resolútiójától, holott ő fölsége is lám mint Homonnay uramot, mind pedig Báthory Gábort már sedálta. Hol pedig mind ezekkel sem gondolnának, azzal bizonyítják, hogy koronás királyunkkal és Magyarországgal erős hittel lett szövetségeket megállani nem akarják. (u. o. Act. Thurz. fase. 90. nro 33.)

Homonnai Drugeth Bálint Petky Jánoshoz

1607. június 13.¹³⁵

Spectabilis ac magnifice stb.

Áldja meg az úristen stb. Ha megmagyarázná kegyelmed én nékem ez levélben Kővár felől való írott részeket, nem bánnám, holott az ajánlásokat mind hittel és hit nélkül is, nézi az isten menyegből, sőt nem is Fejérvárott vagyunk immár. De caetero magnificam dominationem vestram bene ac feliciter quam diutissime valere desidero.

Datae ex Váralja die 13 Junii 1607.

Spectabilis ac magnificae domin. vestrae Servitor paratus et tanq. fráter

Comes Valentinus Drugeth de Homonna m. p.

Címzés: Spectabili ac magnifico domino Joanni Pettki, stb.

¹³⁵ Erdélyi Országgyűlési Emlékek 5. (1601–1607). (szerk. Szilágyi Sándor). – Budapest, 1879, 486. old

Forgách Zsigmond Thurzó Györgyhöz

Kassa, 1607. július 2.¹³⁶

Homonnay uramon sok látogatási lévén az Istennek megcsendesedett, miolta kijött Erdélyből Rákóczy uramtól. Az erdélyiek igen akarják az dolgot, nem olyan szelid immár Rákóczy Zsigmond mint az előtt, mig fél vala. Köszönnye azért csak az kassai gyűlésünknek, mert talán most Makoviczában bánkódnék.

¹³⁶ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 294. old.

Ismeretlen levélíró Thurzó Györgyhöz

1607. augusztus 1.¹³⁷

Csillagh bégnek vagyon egy magyar deákja, kit Ali basa küldött volt Homonnay Bálinthoz, de Homonnay eleiben sem bocsátotta, ugy annyira, hogy hírért meghallván mingyárást megizente, hogy ha sietéssel el nem jő onnét, levágatja, sőt ha ennek utánna ismét valaki oda ő hozzá menne követségül, mindgyárást levágná azt is, mondotta. Ebből is megtetszik azért, hogy igaz körösztýén ember Homonnay, római császár urunknak és az egész körösztýénségnek jó akarója. Az török császár ajándékát, melyet Ali basa Homonnaynak küldött volt, tegnap előtt visszahozták.

¹³⁷ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 294. old.

Péchy Simon Homonnai Drugeth Bálinthoz

Enyed, 1607. szeptember 25.¹³⁸

Illustris ac magnifice domine, domine mihi semper obsequiis colendissime, servitiorum meorum etc et.

Az mindenható istentől nsgdnak jó szerencsés bódogh ... és jó hírrel névvel tündöklő emlékezeti előmenetelt kívánok minden dolgaiban. Beteges állapottal érkezvén házamtul ez gyűlésre ... az urunk ő nsga hivataljára. ugyan meg hogy Nsgdnak jámbor szolgája által kedvesen íratott levelét láthattam és mind Nsgdnak s mind szerelmes fiának jó egészségéről tudakozhattam, kiknek én nagy jó szerencsés hosszú életet egész nemzetségünknek és mindnyájunknak öröme az seregeknek Urátul, Istentől tiszta szívből kívánom.

Az nsgd írása szerint törekedtem a Jónás vajda jószág megadatásában urunknál, ezen szóval való választ hagyá írnom ő nsga felölle. hogy az Uyvárhoz való jószág, kitől Sigmond fejedelem ezelőtt minden jószágokat elosztván, szaggatván sok időtül fogván mind orszagostul munkálkodik azoknak restituálásában. lám ő nsga minden Kővárhoz tartozó jószágoknak békességet hagy. ebben is, ha oda való volna nem bántaná Jónás vajdát etc.

Ezek után. minthogy kívántatott, mutatám urunknak ő nsgának az nsgd nekem küldött leveleit, kiváltképen maga kezével való írását. kit ő nsga csak kedvesen mosolyga és az követség mondásban sem tartana ellent, de az itt benn való unió jól tudja nsgd mit kívánon. Azon kívül legyen Istennek hála mindeneből tűrhető állapotban vagyunk és semmi időben feledékenségben az nsgd dicséretes emlékezeti nállam nincsen. Adna az Ur Isten, ott künn is szegény nemzetünknek

¹³⁸ Levéltári kutatások. Közli Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 1. kötet – 1900. – 602-603. old.

csendességet és közönséges megmaradást, kire nsgdnak szükségesképpen tudom vigyázása is lészen.

En nsgdnak az én kegyelmes uram, fejedelmem után szegény megromlott hazánknek java mellett azon tiszta szivből való jó akaró igaz szolgálja vagyok, a mint ennek előtte is azt én bennem megtapasztalhatta, Tarcsa meg az Ur Isten nsgdot sokkáig nagy bódogul, virágzó jó szerencsés életben, szerelmes gyermekével egyetemben.

Datum ex oppido Enyed die 25 septembris anno Domini 1607.

Ejusdem Illustris ac magn. D. V. servitor addictissimus et obsequentissimus Simon Péchy mpr.

Kívül: Illustri ac magnifico domino domino Comiti Valentino Drugeth de Homonna supremo Regni Hungáriáé Consiliario et exercituum ejusdem generali Capitaneo, necnon Comitatum Zempleniensis et Máramaroisensis perpetuo Comiti et domino mihi summis semper obsequiis colendissimo et confidentissimo.

Homonnai Bálint Thurzó Györgyhöz

Ungvár, 1607. október 5.¹³⁹

Bizony dolog, eddig is felszáguldottam volna kglmedhez valamelyik várában találtam volna kgdet, de látja Isten egészségem nem volt, ki miatt most is erőtelen vagyok. Mostan azért aránzom, hogy Szepes vármegyében elmehetek, ha kgd jó akarattya és oda jó kgd. Az miben az én kegyelmes uram fejedelmem, koronás királyom nekem kgd által parancsol, kgddel egyetértvén tiszta szívvel és minden örömmel akarok ő fsgének szolgálnom

¹³⁹ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Társ. – 1899. – 294-295. old.

Forgács Zsigmond Thurzó Györgyhöz

Kassa, 1607. október 22.¹⁴⁰

Hogy kglmed Váralján szemben légyen Homonnay urammal, értetem az kgd leveléből. Én az kgd levelét megküldtem vót Homonnay uramnak, reméllem, örömet megyen kgdhez, mert alig várja érteni az ő fsge resolútióját ő kgynie. Hallottuk vala, hogy beteg vót ő kegyelme. Adgya Isten, kgtek végezzen minden jót.

¹⁴⁰ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 295. old.

A hajdú vitézek Homonnai Drugeth Bálinthoz

(Hajdú)Hatház, 1607. október 24¹⁴¹.

Szolgalatunkat írjuk Nsgdnak mint kegyelmes Urunknak, szerencsés-tesse Isten Nigdat minden dolgaiban.

Nagyságodat azért kelleték levelünk által megtalálnunk, jól emlékezhetik Nsgd reá, hogy az Istenben elnyugodt kegyelmes fejedelmünk nekünk atta Kallót, Hatházat több egynehány pusztá telekekkel egyetemben, ország akaratjából, jámbor szolgálatunkért. Azért immár eluntuk várni, egyik gyűlésről az másikra ellenzett (?) Nsgd bennünket, azért immár tovább nem is akarjuk várni, hanem egyenlő akaratból mind kicsintől fogva nagyig kiszállottunk Hatházra és Istennek kegyelmességéből kezünkhöz is akarjuk venni az mi jószágunkat minthogy sajátunknak tartjuk, sőt penig akarjuk látni is kicsoda veszi el a mienket, torkát verve ? — Hiszen minekünk sajátunkban lakunk, hogy nem mink az máséban, holott mindenkor azzal vernek arczul bennünket miért nem szállunk az mi jószágunkban melyet ország adott? sőt pedig csak egy ur sincsen az országban az ki jószágában, szabadságban tartana bennünket, mi pedig szokatlanok vagyunk efféle szolgálathoz, holott gyermekségünktől fogva szablyánkkal eszszük kenyerünket. Ha hol pedig valaki torkunk verve el akarja venni az mi jószágunkat, mind kicsintől fogva elfogyatjuk az mi életünket az miénk mellett. Hanem kérjük Nsgdat mint kegyelmes urunkat, Nsgd írjon az kállaiaknak, hogy bocsássák kezünkhöz Kállót az kállaiak, mely helyből mi is jobb szívvel szolgálhatunk római császárnak é isgének mind penig Nsgdnak. Nagyságod ebből az mi egybe gyűlésünkből semmit ne véljen, mert sem országunknak sem az magyar nemzetnek ártalmára nincsen, hanem fejünk fenn állatáig híven és

¹⁴¹ Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társulat, 1900 – 422. old.

igazán szolgálunk országunknak. Tudgyuk azt, hogy Nsgdnak sokképen adgyák életben az mi össze gyűlésünket, Nsgd elől ne vegye minden hízelkedő embernek szavát. Isten tartsa jó egészségbe Nsgdat,

Datum Hatháza 24. októbris anno 1607.

Nagdnak jó akaró szolgálai az hajdú vitézek
mind kicsintől fogva nagyig.

Publicáltatott Ungvármegyének 1607 nov. 9-én Kaposon tartott gyűlésen.

Homonnai Drugeth Bálint Thurzó Györgyhöz

Homonna, 1607. november 1¹⁴².

Illustris ac magnifice domine Pater mihi observandissime atque confidentissime. Servitiorum meorum paratissimam commendationem jó egészséges hosszú életet nagy szerencsésen kívánom kgdnek az Ur Istentől megadatni. Jó alkalmatosságom lévén az Abaffy uram kgd felé való menetekre képest, nem tűrhetem mivel meg is írnék ez ide való dologrul néhány szóval én is kgnek, noha bizonyai tudom, hogy Commisarius uramék mindenekrül elégségesképen megtudósítsák Cassárrul kgdet. Az debreczeni jobbágyim mandák értésemre mivel eleget törekedtenek volna rajta miképen mehessenek végére annak, honnét legyen fundamentumok az hajdú vitézeknek ez elkezdett fellázadásokban, de semmiképen végére nem mehetének, hanem egyáltalában úgy jelentik, hogy okvetetlen török praktikának kell lenni és nemhogy csendesednének, de naponként erősen gyülekeznek, minthogy azért az én kegyelmes uramnak, koronás királynak igaz hivinek tartom magamat életem fogytáig lenni, és az dologban commissarius uramékval egyet akarván érteni, az mint ő kgdmek énekem írja és kívánja, azon leszek, nem szánván költségemet, fáradságomat, sőt még életemet is, hogy ő kgrmivel együtt az föllázatt hajdúságot jó módgyával lecsendesítsük és leszállítsuk, melyet mind császár urunk ő fsge s' mind kgd rövid nap, hogy kedves és jó exitusát érthessen Commissarius uraméktul s' tőlem minden jó igyekezetünk(kel) azon leszünk, mert ebben is, sőt ezen kívül is mind kicsiny s mind nagy dologban uramnak, koronás királyomnak, kinek követisihez ragaszkodtam, oly igaz hive vagyok, hogy vérem hullását nem szánván, életemet is ha kívántatik elfogyatnom kész leszek, az ő felségéhez való igaz és tökéletes hivség-

¹⁴² Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társulat, 1900 – 425-426. old.

emben. Végezetre egy erdélyi barátom adá azt is értésemre, mivel Rákóczi uram mégis szüntelen való vádlásokat teszen én ellenem Császár urunknál ő felségénél, minthogy azért jó conscientiam vagyom, ez dologrul én semmit nem irok ő isgének, bizván abban, hogy oly kegyelmes uram fejedelmem s' Coronás királyom légyen ő felsége, hogy efféle módtalan való vádlásokat jó végre menni engemet is szegény hiv szolgáját méltó mentségre kegyelmesen certifical ő fige. Kegyelmedet, mint böcsületes apám uramat, erre képest ily eleve akarom megtudósítanom ez dolog felől, hogy ha valamikor valami méltatlan vádlás én felőlem elő kellene, értvén s jól tudván kad az én ő fighez való igaz s tökéletes hivségemet, ez dolgot praeveniálván kgd mindenekről nagy bizvást menthessen ő fige előtt engemet kgd, mert akárki mit szölljon felőltem, de minthogy én minden dolgaimban egyedül csak az én kglmes királyomnak köntöséhez ragaszkodtam, nem akarok életem fogyásával is ő felségén kívül több uramat ismernem, Rákóczi uramra afféle cselekedeteiért neheztelhetnék, miért hogy az mint eszemben vettem Erdély országért eleitől fogva nem szánta volna még szemeimet is kivájni. De amaz kicsiny mondásra nézvén: Senes Iris pueri, csendes vagyok, biztatván magamat az én kegyelmes uramhoz fejedelmemhez és koronás királyomhoz való tökéletes hivségemmel.

Datae ex Curia nostra Homonna 1. die novembris anno 1607.

Illustr. ac. magn. D. V. servitor et filius addictissimus
Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

Homonnai Drugeth Bálint Pally Pál hajdu kapitányhoz

Ungvár, 1607. november 11.¹⁴³

Köszönetem után atyámfia Pally Pál, nem tudom én azt honnan érdemlettem, hogy az előbbi jó híremnek, nevemnek, becsületes, szép emlékezetemnek gyalázatyára igyekeztek: holott én az ő felsége Császár urunk, koronás királyunk tekintetes követével az tekintetes és Nsgos Turzó György apámmal mind az ti javatokról úgy mind szintén az magam és édes hazánk javáról jó végre tractáltam, de az míg én oda jártam, ti idehaza zűrzavart csináltatok, kihen sem hírem sem tanácsom, sőt sem akaratom sem szándékom. Nagy méltatlanul, gyalázatosan az én nevemre kiáltottatok, az kiért az Istennek nagy ostora szállhat fejetekre. Jobb volna azért Pally Pál teneked morváai avagy baraszalai köntösben az én jó akaratommal asztalomon velem edgyütt egy tálból és pohárból enned és innod, mind az előtt, hogy sem mint vont aranyba és sok külömb-külobb féle drága ruhákban az én te tölled való idegenségemet és nagy gyűlölségemet magadra vonnod. Ha azért az te sokszor való esküvésed igaz, hogy énnekem jó akaróm vagy, azt velem akképen hitesd el, hogy az miképen az ti feltámadástokban veletek egyet nem értettem, akképen el is oszoljatok sőt Nagy András barátunknak és az több vitézeknek értésére adván az Tiszán át ne jöjjetek, sőt ugyan eloszoljatok és lecsillapodgyatok, hogy nagy veszedelem reátok ne következék, az ki bizonyai megkövetkezik. De ha magatokban eloszlottok és magam mind ő fsge avagy az Commissarius urak és az ország között dolgotokat az miért feltámatattok, ha tudhatnám, örömmel el igazítanám. Mert jól tudgyátok, hogy mióta az szent békesség meg lött, az békességnek semmi nemű czikkelyiben bennünket meg nem háborítottak, sőt ha el nem csillapodtok mind koronás

¹⁴³ Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társulat, 1900 – 429-430. old.

királyunk ellen és édes hazánk s nemzetünk és én ellenem lészen az ti feltámadástok, az kiből mi következessék, jól meggondoljátok. Isten velünk.

Ex arce nostra Ungvár die 11. novembris anno 1607.

P. S. Im írtam Kassára Forgách uramnak, hogy sem Moldvában és Erdélyben s' Havasalföldében ellenetek ne írjon és az vármegyéket is reátok ne támassza, ha eloszlottok, hanem ő kgték csendességben legyenek. Mert bizonyára, ha el nem oszlottok, mindéltig míg ez világ fenn áll az gyalázatya nyakatokon marad.

(Másolat. Aláírás nélküli, Homonnay Bálint levele.)

**Illustrissime domine domine, et páter observandissime
et charissime. Servitiorum meorum paratissimam
commendationem¹⁴⁴**

Az Úristentől ő szent felségétől kívánok Nagyságodnak minden hozzátartozó szerető jóakaróival együtt boldog, jó szerencsés, egészséges életet.

Vévén alkalmatosságot Kellemesi Mihály uram megjöveteléből, akarék rövideden Nagyságodnak erről írnom, noha egyéb dolgokról való írásim volnának, azoknak mostan békét hagyván.

Értettem bizonyosan némely levelekből, és bizonyos emberektől is, hogy némely rövid elméjű embereknek elméjek az hajdúknak hitván, módotlan zenebonájokhoz képest minemű egyenetlen Ítéletben legyenek némely emberek felőliem, kik ellen tudom Nagyságod az én jóhiremben-nevemben mindenek ellen oltalmazom; mindazáltal azok ellen, az kiknek születések hozta az nyughatatlan elmét sok irogatást, és kémség színe alatt hamis izengetést: akarom Nagyságodnak jó lelkiösmeretem szerint (kinél nagyobb gazdagságom nincs is) elmémet megnyilatkoztatnom. Bizonyára semminemű tractám, sem titkom az fellázadott módnélkül országunkban szélyelnyargaló hajdúsággal egy csepp sem volt, s nincs is; bizonyosan is Írhatom Nagyságodnak: császárunk ő felsége udvarában tisztességes szolgálatban, egy puskával karddal örömesben enném kenyeremet, hogy sem mint hazánk s nemzetünk ellen támadttakkal barátkozván, avagy magamat közikbe adván. Ennen magamtól akarom, hogy nagyságod ezeket értse.

Exitus acta probabunt. Magam felől Nagyságodnak egyebet nem írhatok: eléggé csudálkozni nem győzőm Nagyságod felőlem való fedelékenységét, emellett idegenségét, hogy sem levelével, sem még csak

¹⁴⁴ Okmányok az 1607. és 1608. évek történetéhez. Torma Károlytól. // Magyar Történelmi Társulat 2. sorozat 1. kötet – 1867. – 141-142. old.

valami ifin követ által is meg nem látogattat, sőt inkább örömesben ad helyt holmi utánnam leselkedő hitvány embereknek irogatásának, s izengetésén ek, kiből megtetszik ez is, ez mostani élete fogyása kereső hajdúság között való fejedelemnek lenni akarnak Nagyságoddal elhíttetni az emberek. Magamat Nagyságodra támasztom, eleitől fogva való természetemről gondolkodván Nagyságod magában kivévén az hamis nyelveket, kinél ártalmasb fegyver nincsen. Hogy pediglen Nagyságodnak ritkán irok: oka nem egyéb, (mert az fiúi engedelmeséget, és szolgálatot, minden ez világi okokat hátrahagyván, követtem s követni is akarom Istennek szent parancsolata szerint) hanem biztomban irok nagyságodnak, mint uramnak böcsületes atyámnak, – néhány Nagyságodnak írott leveleimet oly helyekről némelyeknek páriájit szolgáltatták kezemhez, ki miatt Nagyságod jó bölcs ítéleti rajta, hogyha elmémnél akadályom nem találkozhatott-e miatta? Rövideden akarom ezekben magamat megnyilatkoztatnom Nagyságodnak. Tartsa meg Isten Nagyságodat jó szerencsésen jó egészségben minden Nagyságodhoz tartozókkal egyetemben.

Datum ex Ungvár, die 13-a Novembris, Anno Domini 1607.

Illustritatis vestrae servitor et filius addictissimus
Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

Czímzett: Illustrissimo domino domino Sigismundo Rákóczi Principi Transilvaniae, siculorum comiti, partiumque regni Hungáriáe domino, domino et patri mihi charissimo et observandissimo.

Homonnai Drugeth Bálint a királyi biztosokhoz

Ungvár, 1607. november 17.¹⁴⁵

Spectabiles et magniti ci domini domini et fratres nobis observandissimi. Servitiorum nostrorum paratissimam etc.

Istentül minden jót s' jó egészséget kívánok kgteknek. Az mely szolgálmat kgtek tecczése szerint az hajdúság köziben bocsáttam volt levéllel teljes tehetségem szerint intvén az leszállásra im ezen órában érkezék, micsoda válaszal bocsátták légyen az szolgálmat verissimma páriáját leveleknek vévén, noha sok embertelenség vagyon benne im oda küldöttem kgteknek, hogy szándékokat értvén kgtek mindenekben vehessen alkalmatosságot. In specie az levelet magunknál liattam, holott penig ugy bocsáttam volt az szolgálmat, hogy az levél mellett mindent megkémleljen, vigyázattyában vette azt is eszében, hogy ott Monok táján akarnak minden rendelést magok között tenni, onnéd oztán Szikszó vidékén akarnak megszállani az törökhöz közel. Ez mellett látta azt is az szolgálm, hogy egy hajdú szintén akkor érkezett egy nagy csomó levelekkel, nagy hálákat adván Istennek, hogy az réven békével jöhetett el, kinn igen nagy örömben voltak minyájan. Hihető, hogy valakitül valami biztatások legyen az Tiszántúl s' az nem jó, annak fölötté az sem dicséretes dolog, hogy az réven nincs semmi vigyázat, az nem járhat békével, az ki ide által ugyan nem akarna jönni. Az mi illeti az particulát, az hol azt írják, hogy három szolgálmat bocsátanám közikben, nekem az így teccik, hogy elbocsátom egy jámbor szolgálmat, kgtek másikat. Zemplín vármegye is egy atyok hát, kitül írtam is Zemplín vármegyében s' ha kgteknek jó tecczése mingyarást adgya tudásomra kgtek, mely nap s' helytt találják azok ketten az kgtek jámbor szolgál-

¹⁴⁵ Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társulat, 1900 – 430-432. old.

ját, értsük az végét mit akarnak, így jobbnak tecczik, hogy sem mint csak az magam szolgálai mennének. Ezt sem akarám hátra hadnom, Thurzó György uramnak ő kgylmének érkezék levele, melyben írja, mint egy valami jeles hírt, miképen írta légyen meg Császár urunknak ő felségének az én válasz tételemet, melyet látván ugy tecczik inkább niegbetegedöm, mert az mint kgteknek írta, azt írta ő fsgének. hogy én reá feleltem az szertelen (?) hajdúságnak leszállítására, kit az igaz Istennel bizonyítok, hogy és arra magamat nem kötöttem s' nem ajánlottam, mert tudom mi voltokat s' hát így az jöne ki belőle, hogy én akaratomból avagy biztatásomból lázattak volna fel. holott tudgya az én kegyelmes Istenem, ő szent felségét hívom bizonyáságu, hogy szintén annyi végezésem és tractám vagyon velek, mint az Istennek egyik szent angyalának. Elveszett volna az eszem úgy, ha én ő felségének Thurzó uram ő kegyelme előtt arra kötöttem volna magamat az mi lehetetlen, tudgya kgyd azok nem valami emberséges emberek, hogy jó módgyával valami jót végezhetne ember velek könnyen, pór, paraszt, pajkos, pandúr gazemberekkel neliéz embernek megalkudni. Azért minthogy ő fsgétűl Thurzó uramnak instructiójában az nem is volt, mint tuttam volna én arra felelni, bizony ő kgylmétől nem reménlettem volna, hogy ő kgylme császár urunk ő fsgének így commendáljon. Azért kgteket kérem találjon módot benne, ő fsgének nehézsége reám ne szálljon, mert valamit Thurzó uramnak mondtam, abban most sem vonzom meg magamat, mert ezt akkor is csak szó beszéd közben mondtam, hogy én leszek egyik, az ki kgytekkal az többekkel össze, teljes tehetségem szerint azon leszek, hogy mennél jobban lecsendesítsük, most is ugyan aztat mondom, sőt az mind kgteknek Hegyi György szolgálamtól megizentem, ha az ur Isten ennél nagyobb nyavalyát reám nem bocsát, ki elég nagy rajtam, mind annyi erőtelenségeimel is s' ilyen betegen hova hamarább lehet kiszálllok és teljes tehetséggemmel azon leszek, hogy valamint s' valahogy az zűr-zavar csöndesedgyék. Bizonyosan higgye ktek, hogy

ha valami jó módgyát találnánk lecsendesitnénk, szintén olybá tartanám, mintha nyakamról vetném le őket. Hiszem pedig az Ur Isten csudálatos emberi reménség kívől is jó végét rendeli. Isten éltesse kgeteket jó egészségben.

Datum ex arce nostra Unghwár 17 die novembris anno 1607.

Spect et magn. D. V. servitor et fráter addictissimus Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

Homonnai Drugeth Bálint a királyi biztosokhoz

Ugvár, 1607. november 19.¹⁴⁶

Spectabiles ac magnifici domini et fratres nobis observandissimi. Servitiorimi nostrorum paratissimam commendationem.

Istentől sok jókat s' kedves egészséget kívánok kgteknek. Ezen órában érkezék meg kglmktől Hegyi György jámbor szolgám, az kgtek Credientiáját megadá és az mellett az kgtek izenetit megmondotta, kiből értem az kgtek állapottyát, hogy semmiképen immár kgtek ki nem szállhatna, az bizony nem öröm, ha kgtek mellé szállhattam volna, annak örültem volna inkább. Az assecuratoriát is megadá Hegyi György jámbor szolgám, melyet hogy kívánt volna nem hattam vala, az mint egynehányszor kteknek meg írtam, mint ilyen beteges állapotban semmi közönséges jónkra nézendő dologban magamat nem kiméllem. De nem tagadhatom el, nem felejtetem, szomorú az szívem rajta jövődökhöz képest, az mint császár és herczeg urunkat, ő felségeket informálta Turzó uram, irván azt ő fsgednek, hogy én arra feleltem, hogy le szállítom őket, mert az ur Isten ugy áldgya életemet, hogy énnekem ezekkel az kóborló hajdúkkal soha semmi értelmem sem titkon sem nyilván nem volt s' nem is feleltem én Turzó uramnak soha arra, hogy le szállítom, hanem mondtam azt, hogy örömet érte leszek tehetségem szerint csendesítem őket, de holott országul sem tudunk velek valamit végezni, egyedül hogy feleltem vóna én arra. Hogy peniglen hazámhoz s' fejedelemhez való hivségei kgtek s' mindeneknél tekéletesb legyen, az magam szolgái által velek semmi tractát nem indítok, hanem az mint immár is kgteknek megírtam, válaszszon kgtek egy meg hitt bizonyos embert, másikat én bocsátok, harmadikat Zemlyén vármegye bocsát s' mind ilyen betegséggel

¹⁴⁶ Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társulat, 1900 – 432-433. old.

is magamat kivontatom szekeremen s teljes tehetségem szerént minden igyekezetemmel, kgtekkal és urak, vármegyékkel egyértelemben és akaratban lévén fáradok s' munkálkodom benne, mert ha lehetne nem csak adományimmal s' fáradságommal de véremmel is használnék hazámnak s' ha ugyan nem végezhetnénk velek tracta által, azal bizonyítom meg, hogy igaz tagja vagyok nemzetemnek, hogy szép szabadságomért az vármegyékkel élek, halok rajtok, kiben az Ur Isten mind módot szab előnkben. Isten éltesse kgteket.

Datum Ungvár 19. novembris anno 1607. S. ac. M. D. V. servitor et fráter addictissimus Comes Valentinus Drugeth de Homonna.

Homonnai Drugeth Bálint a királyi biztosokhoz

Zemplén, 1607. november 26.¹⁴⁷

Spectabiles a magnifici domini etc.

Kivánok Istentől kgteknek minden lelki és testi áldást, boldog jó szerencsés hosszú életet megadatni. Az kgtek levelét böcsülettel vet-tük. Az mi az magam személyemnek állapottyát illeti, bizony dolog, hogy elég betegessen kellett liázamtul megindulnom, úgyannyira, hogy félek azon, hogy ennek utánna nehezb nyavalya reám ne követ-kezzék. De én mindazonáltal is nem tekintvén ilyen erőtelenségemet, hazámhoz való szeretetemet és természet szerint való koronás kirá-lyomhoz, fejedelmemhez tökéletes hűségemet akarván megmutatni, azonképeii az kgtek kívánságinak is engedelmes lenni, jöttem ma ide Zemplénre, holott én senkit egyebet Czobor Mihály uramnál, Alaghy uramnál, Barkóczi László uramnál és Tárkány István uramnál nem találtam, mely dolgon én nem győzők eléggé csodálkozni, hogy ha-zánkknak szükségekorán ilyen kevesen taláztatnak, kik szolgálni akar-nak, ezek is pedig, kiket itt találtam mindenestül nincsenek száz lóval, holott csak ez az nemes vármegye is nem ezer lovast, sem ezer gya-logot állathatna elő, ha egyaránt fognák az nemes uraim. De én csu-dával fel nem győzőm, se fel nem találom magamban az okait ennek az veszedelmes késedelemnek. Én mihelyt az kgtek levele kezemhez jutott, láttja Isten mindenfelé mind az urak s mind pedig az várme-gyéknek értékre adtam, el is küldöztem az leveleket, de még is igen kevés láttatya vagyon, miért cselekeszik? én meg nem tudom írnia kg-teknek. Én itt az minémü helyen vagyok, annak állapottyát kgtek jól tudhattya, ez csak egy romlott földhányás. Azért kgtek én felőlem is, ő felségére készerétem kgteket. viseljen oly gondot, hogy én ő fsgének

¹⁴⁷ Komáromi András. A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. // Magyar Történelmi Társ., 1900 – 435-436. old.

hiven szolgálván, az sok fogyatkozások miatt jó híremnek. nevemnek gyalázattyában ne essem. Kgtek ezen is kérem, kgtek az két tonna port mindgyárást magok emberitől éjjel nappal küldgye ide. Az hajdúk felől bizonyai Írhatom kgteknek, hogy Patak táján, ki ide 2 mélföld, vadnak, mi szándékok ennek csak egy óra az közzi, de nem kellett volna Báthory uramnak talán sietni, nem is tudgyuk hova állott be előttök. Az hadakozás dolga igen gyenge jól tudgya kgtek. Tarcsa meg Isten kgteket etc.

Datae in Zemplen 26. novembris Anno 1607.

Spect, ac Magn. D. V. servitor et fráter addictissimus

Comes V. D. de Homonna.

P. S. Minthogy ennek csak egy óra az közzi, ki tudgya mi eshetik az mig az én levelem kgtekhez jut, ez écczeka is lövések hallattanak. – Azért én protestálok kgtek előtt, hogy sem az én hűségemben az velem valókkal együtt vétek s' fogyatkozás nem esik, ha mi történik oka sem akarok lenni, de erre kgtek különben viseljen gondot, hogy jövődöben kgteknek valami ne imputáltassék.

Nagy András levele Homonnai Drugeth Bálinthoz

Szikszó, 1607. december 3.¹⁴⁸

Szolgálatomat írom nagyságtoknak és ti kegyelmeteknek, mint minekünk kegyelmes jóakaró urainknak. Isten szerencséltesse nagyságtokat és ti kegyelmeteket minden dolgaiban.

Adák előnkben az nagyságtok és ti kegyelmetek minékünk Szakolyi és Csomaközi uraméktul szent dolgokat, melyet megértettük mind kicsintül fogván nagyig. Holott nagyságtok és ti kegyelmetek mi fölönk azt kívánja, hogy mi az nagyságtok és ti kegyelmetek gyűlésére elmennénk egy bizonyos helyre. Azért mi mind kicsintül fogván nagyig egyenlő akarattul eléggé meghánytuk és forgattuk az nagyságtok és ti kegyelmetek minekünk szent dolgokat; az mely dolgokat magunk fejtül nem akarjuk cselekedni; nem is akarunk addig nagyságtokkal és ti kegyelmekekkel semmit végezti, az mig az hatalmas török császárnak füember követei nagyságtok közt s mi közöttünk kegyelmetek között nem lesznek. Im irtunk az tekintetes és nagyságos vezér Ali passának egy levelet, hogy ő nagysága is bocsásson vagy négy meghitt füembereket az gyűlésre. Akarjuk mind kicsintül fogván nagyig, hogy az hatalmas török császárnak is legyenek bizonyos emberi jelen az gyűlésben; hallják azok is mit végeznek nagyságtok és ti kegyelmekek. Azonközben az mig megérkeznek az hatalmas vezértül az követei, addig nagyságtok és ti kegyelmetek találjon módot benne, holott legyen gyűlésenk, és addig nagyságod s nagyságtok és ti kegyelmetek egész országai mind kicsintül fogván nagyig küldjön bizonyos hitleveleket minekünk, s mi is küldönk nagyságtoknak és ti kegyelmeteknek hitlevelet, hogy az frigy tradáláskor se nagyságtok és ti kegyelmekek között valami háborúság ne essék. se mi közöttünk. Bocsátottunk

¹⁴⁸ Okmányok az 1607. és 1608. évek történetéhez. Torma Károlytól. // Magyar Történelmi Társulat – 2. sorozat 1. kötet – 1867. 147-148. old

nagyságtok és ti kegyelmetekhez bizonyos meghitt követinket, kik által nagyságtokhoz és ti kegyelmeteknek mind levelőnk által, s mind penig szónk által minden dolgok és akaratunk felől hűségesen megszentük nagyságtoknak és ti kegyelmeteknek. Ezen levél vivő meghitt jóakaró becsületes uraink s keresztjén atyánkfiaitúl szóval minden dolgok felől hűségesben megszentük nagyságtoknak és ti kegyelmeteknek. Ezzel tartsa Isten jó egészségben nagyságtokat s kegyelmeteket mind kicsintül fogván nagyig.

Datum Szikszó, Decembr. 3 die, anno 1607.

Nagyságtok és ti kegyelmetek jóakaró szolgálja az vitézekkel egyetemben mind kicsintül fogván nagyig
Nagy András, generalis kapitány.

Czímzett: „Tekintetes és nagyságos Drugeth Homonnai Bálintnak, nemes országunkban levő fű vármegyékkel egyetemben, minekőnk jóakaró kegyelmes urainknak, és keresztjén atyánkfiainak mind kicsintül fogván nagyig adassék ez levél hamarsággal. Zemlent.”

A királyi biztosok Ung vármegyéhez

Kassa, 1608. január 5.¹⁴⁹

Generosi, Egregii ac Nobiles amici nobis observandissimi, etc.

Az minemű ötven napig való induciákat az hajdúsággal végeztek az urak kgteknek hírével vagyon. De mivel ott nyilván mind nyelvel megmondták az hajdúk, mind Írásban beatták, hogy ők immár teljességgel az török császár köntöséhez ragaszkodtak, németet tovább uralni nem akarnak, hanem magyar fejedelmet akarván választani készebbek egyiil egyik életeket fogyni, hogy sem ilyen gonosz szándékban valamit hátra hadni, ki minéinü veszedelmet és minden nemzetek előtt minémü gyalázatot hozzon, ez szegéuy hazánkra és magunkra igaz és törvényszerűit való királyunk éltében lévén, meg gondolhatja kgték; noha azért a kevés ideig való induciák most fenn vadnak, de mind az által enni ezer ember országunk veszedelmére áitozván, országunkban benn lévén, igen méltó minekünök ébren lennünk, hogy ha kívántatik az szegény országnak most úgy mint utolsó szükségében hasznosan szolgálhassunk. Intjük azért kgteket ő fsge nevével serio, hogy az kassai limitatio szerint kgték mind lovagit, gyalogit el készítse és készen tartsa, hogy ad primam nostrani requisitionem elő állassa, és oda küldesse a hová mi megírjuk kgteknek sub poena nuper in articulis sancita.

Az követek költségére minden füst után rendeltetett öt öt pénzt minden késedelem nélkül szolgáltatassa be kgték, kit itt nagy nehezen felkérvén, annak meg fizetésére az ország adós levelével obligálta magát s' gyalázatos volt volna ha az országvkövetsége az miatt megfogatkozott volna.

Cassán 5. januarii Anno 1608.

Grener. D. V. servitor et amici Comes Sigimundus Forgách de Gyimes mpr., Andreas Doczy Comes Cottus Barsiensis mp.

¹⁴⁹ Komáromy András. Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez (1607-1608). // Magyar Történelmi Tár. – 1899. – 289. old.

Nyáry Istvánnak
Ungvár, 1608. március 28.¹⁵⁰

Spectabilis ac Magnifice Domine Páter mihi obseruandissime. Seruitorum meorum paratissimám commendationem.

Istentul kegdk minden Jokott es io Egesseget kiuanok megh adatni. Kegmedetth mint zeretettel való Eöchem Vramott felette ighen kerem, hoga ez Batthory Vramnak zollo leuelechkemet bizonios Embertul kulgie vtanna kegmed, es ha mi valaszt ad rea, vizontagh kulgie meg kegmed ennekem. Az mint penigh annak eleötteis megh írtam volt kegdk, mostannis az zerentt az en kegmes Vram feiedelmem es Coronas kiraliom Neueuel Tiztem zerentt Intem kegdt hoga az ott kegdk keöruul való Varmegiekkal eggiut, kegdk Jamhor louas zolgauiual, es Jozagabeli Gíalogokkal melnel hamareb, sem oratt sem napott nem varvan, kiualkeppen hoga ha az haidusagh onnan kegtek feleöl ell tágult, jeötest jeöyeön mingiara-st oda, az holott kegmed az mi létünköt hallia. Legien az Vr Isten kegdkell.

Datae ex Arce mea Vnghuar die 28 Marty Anno 1608.

Spectabilis, ac Magnificae Dominationis
Vestrae Seruitor et Práter addictissimus
Comes Valentinus Drugeth de Homonna

Címzés: Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Nyary de Bedegh, Comiti Comitatus Bihariensis &c. Domino et Fratri mihi obseruandissimo

Ez be köteöt leuelekre ha mi valaszt írának, kegdk Iktassa ide Giurichko Vram Jámbor zolgam kezében Vnghuarra, es eö kegme valahol mi lezunk fel kerestet vele etc. Cito Cito Cito Cito Cito Cito Cito Cito.

¹⁵⁰ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Nyáry István
Ungvár, 1608. március 30.¹⁵¹

Spectabilis ac Magnifice Domine, fráter mihi obseruandissime. Seruitorum Meorum paratissimam Commendationem.

Latogassa kegdet minden keuansaga szerent való Jauaiual az Vris-
ten. Megh ertettem az kegđ levelet, melyre kepest nem kesleluen sem-
mit az kegđ emberet, az kegđ Irasara valaszt attam. Im Írtam Milith
Peter Vramnak is egy levelet, kegđ praesentaltassa eő kegk. Keg-
tek semmit ne kessek, hanem edgiet ertuen mindenekben Indullion
megh ide felenk úgy kegtek, hogy valami keppen az Haidusagh keözi-
ben ne essek kegtek. Az enkedues atiamfiaual Magóchy Perench Vra-
mual en mindenekben edgiet ertuen, Isten segítsegebül holnapi na-
pon vgj mint hetfon io réguel ky szállók, es mentest megiek, ahova
szükséges, kegtekis utannunk sietuen, taborunkat minél hamarab ke-
resse fel, Azzal mind eő felsegenel, smind az Nemes Országnál, nem
kichin meltosagot Jo hyrt nevet szerez maganak kegtek. Ide való dol-
gokrul kegk azt írhatom, hogy Nagy Andrasnak mostan het keöve-
vagon nalam; Edgiüt leven azért Magochy Ferench vramual kedues
atiamfiaual, eököt megh nem keslelliuk, hanem monduan valamit ne-
kik, visza bochiattiuk eököt, Mikor Isten megh engedý hogy egy bi-
zonios helien az Nemés Varmegiekvel, es kegtekuell fejenkent edgiüt
lehetünk, akkor ha my iot vegezhetünk Istent segítsegül hyuan igie-
kezzünk rajta. Isten tarchia megh kegdet Jo egessegeben.

Dátum in arcé mea Vhghuar, die 30 mensis Marty Anno 1608.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae Seruitor et Fráter
Comes Valentinus Drugeth

¹⁵¹ Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

P. S. Mostan érkezék az Illeshazy Vram eo kegme leuele, meliben bizoniossan iria eo kegme hogy 1 Marty megh lett az Töröckel való bekesseg, es valaky hol fel kelhett, feienkent iötttest iönek szegitsegunkre.

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino Stephano Niary de Bedegh, Comitatus Bihariensis Comiti &c Domino et fratri mihi obseruandissimo atque Confidentissimo. Cito Cito Cito Cito Cito Cito

Nyáry Istvánnak
Szikszó, 1608. április 16.¹⁵²

Spectabilis ac Magnifice Domine fráter miho obseruandissime. Seruitorum Meorum paratissimam Commendationem. Istentül sok Jókat es Jo egessegeth kiuanok kegnek kedues io szerenchiesen megh adatny. Vgy adak may napon ismegh Geztely feleöl ertesemre, miuel az haidusagis az Tizan való keölteözesben volna foglalatos az vegezes szerent, es oly remensegh vagion feleóleók, hogy azok immár reövid ideön által/.../znak. Melyre képest, minthogy az szegensegis az sok ideöktul fogua való hadak myat szinten megh epedeth a' sok karuallasban, mostan is penigh naponkent, minden feleöli sok keserues panazok érik fwleimeth. Itellem magamban illendeöneк lennj, hogy keörüleöttünk lévő Vrrffy atiankfiawall es szomzed varmegie Vraink s, baratinkkal edgiüt leven, mindenekről az my leghiob vegezzünk. Azokaert kegdet nagy szeretettel kerem, Isten ez iövendeö szombatot egessegben aduan erny, kegneк, tehát akkor minden okuetetlen Jo haynalkor, legien ielen ith Szikzon az en szállásomon, hogy akkor teöb io akaró atiankfiual edgiüt leven, mindenekrül, seöt ha az ideö alat valamy oly vy dolgok occurralnanakis azokrul egy akaratbul bezelgetuen, végezhezzünk minden iot edes hazanknak javara. In reliquo Spectabilem ac Magnificam Dominationem Vestram diutissime bene valere exoptando.

Dátum in Castris ad Sixo positis, die 16 Április, Anno 1608.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis
Vestrae Seruitor Fráter addictus
Comes Valentinus Drugeth

Címzés: Spectabili ac Magnifico domino Stephano Nyary de Bedegh Comitatus Bihariensis Comiti &c Domino et fratri mihi obseruandissimo atque Confidentissimo.

¹⁵² Homonnai Drugeth Bálint. // Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez (5.), 1981., 151-175. pp. // <http://misc.bibl.u-szeged.hu/29473/>

Szikszó, 1608. április 19.¹⁵³

Valentinus Drugeth de Homonna Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis Consiliarius, Comitatum Regni Hungáriáé superiorum Capitaneus ac Comitatum Zempleniensis et Maramarosiensis Comes etc.

Jelentem mindeneknek, az kiknek illik, hogy mi édes hazánkban lévő urak és az Fátrán innen lévő nemes vármegyék s azokban lévő böcsületes fő fő urainkkal és nemes atyánkfiaival együtt az Ur Istent segítségünkre híván mai napon úgy mint 19. április anni 1608. itt Szikszón egyenlő akaratból édes hazánkunk javára közönségesen össze gyűlvén végeztünk az ide alá következő dolgokról, kik hazánkunk megmaradására néznek, ilyformán tudni illik:

Hogy mától fogván két hétre az vármegyékre intézett gyalogokért 3–3 forint hó pénzt küldjenek ökgylmek énnekem, úgymint ökgylmek generálissá kezéhez. Az urak pedig az mostani limitatio szerint lovagjokat és gyalogjokat magok küldyék ide, azonképen az szabad városok gyalogjokat. Hogy ha pedig nagyobb necessitas urgeálna ez mostaninál az nevezett lovag és gyalog hadakhoz mindenik még ennyi hadat bocsássanak mellénk. Hol pedig oly nagy veszedelem következénék reánk, kinek avertálására mind ez két időben rendelendő hadak elegendőknek nem ítéltetnének, ad requisitionem nostram mind ur és nemes rendek personaliter insurgáljanak és az szabad 13 városok is ehhez illendő népet adgyanak, többet az két rendbeli intézés szerint való gyalognál. Hogy ha peniglen valaki ezeket nem praestálná, tehát annak büntetése legyen az kassai articulusok continentíája szerint, kinek exigálására legyen authoritása az vnce ispánoknak minden vármegyékben, kik ha elegendők nem lennének az főispánok exigálják és convertáltassék az muleta ad publicas Regni necessitates. Mos-

¹⁵³ A szabad hajdukra vonatkozó levelek és okiratok. Közli Dr. Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 1. kötet, 1900. – 446-448. old.

tan peniglen kik vagy ur vagy nemes rend nem insurgált volna insurrectionkban ezen felül megnevezett poenat irrogálják nekik. Ha kik az vármegye szinin vice ispán uramok előtt rationabiliter nem excusálhatják magokat. Az uraknak penig magok mentsége legyen ratione dignitatis magunk úgymint generalis kapitány előtt, és ha melyeket büntetni kell az urakon kezdhessék először az birság kisedése, mint tekintetesb membrumin az országnak.

Továbbá végeztük könyörgésére Barchay János uramnak, az Tiszán innét való hajdúságnak kik ez ország mellé állottak és Vajda Jónás mellett hogy mi írjunk törekedésekre az erdélyi fejedelemnek ő nagyságának sub titulo electi vatvodae Transylvaniae Siculorum comitis et partium Regni Hungariae Domini. (így!). Ez mellénk állott hajdúságnak peniglen, mivel az országhoz mutatott hűségek és jövőendő hasonló szolgálattyok ez országtul remuneráltassék, nem hogy azokból az jószágokból kiket szegény megholt fejedelem adott volt közönségesen az egész hajdúságnak, vérszetlenné tennék őket (kikből hogy kezöket ki ne vegyék intjük őket és abból oltalommal is akarunk nekik lennünk) de még azok felett Polgárit és Szent Hargitát ígérjük nekik ily okkal.

Hogy ha az generális gyűlésében országunknak ez két falut meg nem adnak országul nekik, más hasonló helyeket szerzünk érettek. Mostan perig kívánjuk azt tőlük, hogy fejenként kiki házakhoz és helyekre telepedgyenek, erre felelvén nektek, hogy az hajdúság közzé tett állásokért és kártételekért senkitől hántások nem lészen, hanem ha marháját nállok ki feltalálja ország törvénye szerint tegye magáévá, és ha oly czégéres vétekben lélegzett volna az előtt vagy az idő alatt valamelyik, ki Istenünknek tisztessége és az keresztyén rend tartásnak elene volna, ország törvénye szerint megbüntettessék érette.

Egyébképen becsületek meglégyen mindenektől. Mostan azért kívántatik, hogy teljességesen mingyarást eloszoljanak és leszálljanak ő kgylmek, ajánlván ő kgylmeknek erre is magunkat, hogy ha országunkban magunk oltalmáért vitézlő népet kellett tartanunk, ki nél-

kül nem is lehetünk, ő kgylmekre abból is kinek kinek alkalmatossága szerint illendő tekintetünk lészen.

Az budai és egri bassáknak meg kell okát irni ez had fennlétének, mivel addig akarja csak az ország fenn tartani őket, míg az hajdúság teljességesen eloszol, sőt arról is kell irni mindkettőnek, hogy az hajdúság tovább való fenn létére az szent békesség ellen okot ne adgyanak, az mint mostan is egy intercipiált leveléből az egri passának afféle biztatás tecézik ki, kit mi az urak és az nemes ország akarattyából ő felségének és Gubernátor urunknak értésére adunk.

Hogy peniglen a rendelt lovag és gyalog számot közönségesen érthessék mind az urak, vármegyék és szabad 13 városok, számát azoknak és helyeket, mennyit és hová rendeltünk benne, az idő alá következő rend szerint érthessék, intéztünk ugy mint Kállóban nr. 155 lovast és nr. 255 gyalogot kell tartanunk, Városában nr. 75 lovast és nr. 100 gyalogot kell tartanunk, magunk úgymint Generalis Kapitány mellett lovast nr. 692, gyalogot nr. 1093. Ez nevezett tzetett hadnak telepedése peniglen, úgymint az lovas hadnak Hernád Némethiben, Szerencsen, Beöchön, Keznyetenben légyen, az gyalogság legyen Gesztelyben, ha kívántatik az környültre való falukon, avagy az hová az közönséges szükség kíványa. Kinek provideálását, intézését és rendelését az urak és az nemes vármegyék reánk bizták.

Datum in oppido Zikszó loco congregationis nostrae generalis 19 die mensis aprilis anno domini 1608.

Idem. mpr. (p. h.)

Homonnai Bálint Thurzó Györgyhöz

Geszhely, 1608. május 11.¹⁵⁴

Illustris, spectabilis ac magniti ce domine pater mihi observandissime etc. Istentül kgdnek Sok jókat és jó egészséges hosszú életet kívánok kgdnek, kedves jó szerencsésen megadatni. Tisztelettel vettem az kgd becsületes levelét, melybiil értem kgdnek gubernátor urunk ő fsge mellé való menetelét és minden oda fel való dolgoknak állapottját; adgya az Ur Isten minden jó szerencsére és hasznos végre az ő fsge mellett való kgd szolgálattját, hallhassunk onnét is szegény édes hazánknek megmaradására nézendő szép, örvendetes híreket. Dicsértessék az Ur Istennek az ő szent neve, itt is mind az Tiszántúl s mind innét, hogy jövődöt tudnék, próféta nem vagyok, de az mi az jelen való időt illeti, szinte most igen szép csendesség vagyon, ezt kgdnek bizonynyal írhatom, egy dolgon kívül, tudni illik, ez hónap 6. napján hogy Rákóczy Zsigmond uramnál valami kilencz avagy tíz lovon való törökök voltak, az kik nyilván festett lovat és lóra való szerszámot mutattak be, sőt más föld emelő terehbeli ajándékot is mondanak az paraszt emberek, az mint az hódoltságon végire mehettem, de az lovat és szerszámot nyilván mutatták be, azután az meny nyit akart annyit tractált vele, mi végre és mit, azt maga tudgya. Ezt sem akartam eltitkolnom kgdtül, az török elmeneteli után bocsátta hozzám követségben Kellemessy Mihályt, kitül izené azt és tanácsola arra, hogy mingyárast tétessen gyűlést és viseljünk gondot magunkra, mert vötte eszében, hogy kgd és Illésházy uram ő kglme csak az maga hasznát keresi s mi az kgtek gondviseletlensége miatt ennél is inkább elpusztulunk és fogyunk etc. Mely követségre figyelmesen hallgatván, vöm eszemben, hol jár az elméje, hogy itt is közöttünk vajdaságot kívánna, Kellemessy Mihályt igen megpirongatván csak ilyen válasszal bocsátottam, mondván:

¹⁵⁴ Rákóczy Zsigmond és Homonnay Bálint versengése történetéhez. Közli Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 3. sorozat 22. kötet – 1899.– 295-297. old.

ne adgya az én kegyelmes Istenem, hogy én gubernátor urunk ő fsge és kgtek akarat tyá és parancsolattya nélkül valaki akarattyából gyűlésezek, nem tétetek semmi gyűlést, hanem minden ember üli jön vesztég s meglátom én, ki miben törekszik kgtek ellen és ki mit árt, mert kgtek jó fundamentomon és uton jár s nem keresi az maga javát, az ki ezféle dologban töri fejét és ilyen szent dologban praktikái. Mely követséget magokkal is három jámbor ősz hajú szolgálímmal megbizonyítok, ha kétség volna felőle. Hogy pedig kgdnek erről irok, nem akarom, hogy tisztem ellen kgd ezt mástul értse, és semmit egyebet kgd rajta ne vélljen, hanem engem erre tisztem viszen, mert az én kglme s uramhoz, fejedelmemhez ő fsgéhez való igaz liivségemben oly erős és fundamentumos vagyok, hogy ő felségét, sem édes hazámat ipamért, sem édes atyámért is soha el nem árulom és senki kedviért Istenemet, fejedelmemet ő fségét és hazámat liamissan az én magam haszna keresésemért nem szolgálom, sőt minden váramot, jószágomat és örökségemet és magamot is, holtom után való emlékezetemért, hogy az én igaz hívségem mindennekben maradékimnál is örök emlékezetben maradgyon, ha szükség kívánnya, ő felsége és édes hazám mellett elfogyatni nem szánom. Még az mezei bot ő fsge jó és kegyelmes akarattyából s az ország választásából kezemben vagyom, teljes tehetségem szerint mindennek előtt bátran megakarok felelnem tisztemnek, noha még sem hajamban sem szakállamban ősz nincsen. Nem úgy vagyom most dolgom, mint az erdélyi dologkor, hogy mind annyi miatta méltatlan látott bosszúmat csak nagy tiiredelmességgel csendesen szenvedtem, sem ő fsgének sem kgteknek nem conqueralkodtam, mert szabad személy voltam s ha türtem, szenyvedtem. avval senkinek sem vétettem. Ha akkor pedig, az mint kgd tudgya, mennyi sok jó módom volt én nekem az erdélyi dologban s még is ő fsge hozzám való kegyelmességét és szeretetét amplectáltam örömesben, bizonyára mostan annyival inkább senkiért, egynehányszor való Erdélyért sem vétenék ő fsgének s nem is kívánom soha ő fsge kegyelmessége és az ország akarattya kiviil. De hogy uram ezféle dologbul valami újonnan való inconvenientiák ne történ-

hessenek és ne következhessenek, kgdnek jó és szükséges volna ő fsgének is ezeket megjelenteni és instálni ő fsgénél, compescálná ő fsge Rákóczi uramat valami módgyával. mert szinte csak úgy viseli magát, mintha mi is erdélyiek volnánk és senkitül semmit sem kellene félni. Im ez előtt Rákóczi Lajos által meditalkodik vaia valamit indítani, azt lenyomám, most törökkel fogja, Erdély felől sem szűnik, követe most is jó s megyen, mit akarjon avval, nem tudom. Amaz Kellemessit pedig ugyan meg kellene ő fsgének vigyáztatni, ha Isten vakká tette, ülne vesztég házában; mert nem különben cselekeszik, mint az evangéliumban írják az ördög felől, hogy mint az siró-rivó oroszlány incselkedik, keresvén kit nyeljen el. Tavaly esztendőben én hozzám két rossz török jöve akaratom ellen, kit cselekedetömmel is megbizonyítottam tapasztalhatóképpen, hogy nekem semmire sem kellettene s mégis Kassán articulust költe ellenem s végezék azt, hogy törökkel senkinek se legyen szabad tractálni, most pedig az maga articulusa ellen jelen volt Szerencsben az tractakor. Ezek után, jól lehet az másfél hónap alatt nem kevés sanyarúságot szenvedtem lábamon való sebemnek, kinek már négy hónapja hogy rajtam vagyon, mindazáltal minden dolgoknak jó végéig, ez másfél hónap alatt sem fájdalomnak nem kedvezvén, sem költségemet nem szánván, itt forgolódtam és tehetségem szerint szegény hazánknek csendességben való juttatásában szorgalmasan laboráltam Istennek segítségével. De mivel hogy ez időnek hévsége igen nagy ártalmára vagyon fájdalomnak, immár innét felmegyek házamhoz valahány napra, az én kedves atyámfiát Mágocsi Ferencz uramat ő kglmét az vigyázatra kérvén, ez mellett jámbor fő fő szolgálmat is itt hagyván. Viszont ezen szerint, ha kívántatik, ő fsgének és hazámnak kész szolgálja vagyok, szolgállok. Ezek után Isten tartsa meg kgclet jó egészségben. Datum in curia Geztely 11. die Maji anno 1608. Illustris, Spectabilis ac Magnificae D. Y. servitor filius addictissimus Valentinus Drugetht de Homonna comes mpr.

Kívül: Illustii, spectabili ac magnifico domino comiti Georgio Turzó de Bethlehenfalva etc. etc. ac partium regni Hungáriáé inferiorum generali capitaneo etc.

Homonnai Drugeth Bálint Szabolcs vármegyéhez

Ungvár 1608. május 30.¹⁵⁵

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles Domini, fratres, amici vicinique mihi observandissimi. Servitiorum meorum paratissimam commendo.

Jól emlékezhetik reá kgtek ennek előtte való levelemben megírtam vala Kgteknek, hogy ha valamely éretlen elméjű emberek miatt országunknak valami oly véletlen háborúja történék, tehát sem jószágom pusztulásával váraimnak veszedelmével sem életemnek elfogyásával nem gondolván fejedelmünknek, kgteknek és édes hazámnak szolgálni akarok. Minek okaiért tisztem szerint kgteket az mi kgylmes urunk fejedelmünk nevével szeretettel intem, magam pedig atyafüségosképen kérem, hogy ott az kgtek böcsületes vármegyéjében mindgyárást kgtek gyűlést hirdetvén kgtek oly készüllettel legyen, hogy az mikor második levelem érkezik akkor minden gyűlés tétel nélkül viritim et personaliter jó készüllettel lovassal és gyaloggal fel ülven, az hol az mi kgylmes fejedelmünk zászlóját, ha csak egy mezőben fel ütöm is, mindgyárást mellém siethessen, hogy penig kgteket hirrel tartassam, ex inclusis paribus mit igán egy szigeti biróm az huszti kapitányomnak megértheti kgtek.

Hol penig az szükség hirtelen kívánná az felülést, hogy sem mint hazánk pusztítani reánk várnók azokat az nyughatatlan atyafiakat én magam lovagimmal és gyalogimmal mennél jobb készüllettel lehet, annak felette az ország hívségére hajlott hajdu atyafiakban is egynehányat mellém vévén, az határban Husztig eleikben megyek mig ktek utánam érkezik és eleikben állatok. Tarcsa meg Isten kgteket.

Datum ex arce mea Unghvar die 31. maji anno 1608.

¹⁵⁵ Levéltári kutatások. Közli Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 1. kötet – 1900. – 603-604. old.

Spect. Magni et D. V. sevitor fráter, amicus
vicinuscpié paratissimus
Comes Val. Drugeth de Homonna mpr.

P. S. Ha penig úgy tecczenék jobbnak hazánkra való vigyázásban az mint az naponként való bizonyos hireim megmutatják. idején Husztban felmegyek és bizonyos legyen kgtek abban per omnem occasionem az kgtek megmaradására vigyázok, gondot viselek és onnan minden hirekkel is tápláljuk kgteket. Interim arra is jó kgteknek vigyázni, ha affélék találkoznának, kik Erdélyben volnának, akár ki volna, jó volna bizonyára megbüntetni, hogy az mi nagy fáradságunk munkánk alá affélék ne ásogattatnának. Kgteket szolgálni, kgtekért életet is halált is szenvedni készek vagyunk.

Báthori Gábor fejedelem Homonnai Drugeth Bálinthoz

Gyulafejevárvár, 1608. június 30.¹⁵⁶

Spectabilis ac magnifice domine et pater nobis observandissiine, salutem etc.

Sok jókkal áldgya meg Isten kgdet. Kegyelmed emlékezhetik róla Matthias herczeg urunk ő felsége ez elmúlt napokban megtalálattván, intett arra, megmutatnánk hazánkhoz való szeretetünket, mi is minden felháborodott zürzavarok csendesítője lennénk. Sőt az oda fel való urak, mind penig kgtek ezent kívánta töllünk, mely dologban minden igyekezetünkkel és tehetségünkkel azon voltunk, hogy mind ő fsgének s mind az országnak és kgteknek szolgálatunkkal kedveskedhessünk. melyet meg is teljesítettünk, Isten immár minden állapotot jó végben hozott vala.

Mostan nem tudgyuk micsoda gondolattjából Rákóczy Zsigmond hitét hátra hagyván nem elégedvén portára menő követeknek egyszer felverésekvei, utókat másodsor is ujobban megállattván, levágatta őket maga fizetett szolgálóival, kiket személyek szerint megismertek, úgymint ónodi Jakabházy Pált. szerencsi Gombos Barrabást és Fekete Mártont több magokhoz hasonló lator társokkal, ezek nevezett szerint így cselekedvén, követinken lött gyalázatot semmiképen tolerálni nem akarjuk, megkeressük érette valahol föltaláljuk.

Mivel penig ő fsgének azon az földön kgd generálissa, akarjuk kgdnek értésére adnunk, megindulásunknak oka semmi egyéb nem léssen. hanem az Rákóczy uram hitetlensége, kgd egyébre ne vélje és semmi gonoszra ne magyarázza, az ország, sem penig kgd meg ne induljon rajta. Irtunk postán az nándorfejevári és budai vezéreknek is. hogy minden tractátul megszűnvén, az hatalmas, győzhetetlen csá-

¹⁵⁶ Levéltári kutatások. Közli Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 1. kötet – 1900. – 604-605. old.

szárnak parancsolatjához tartván magokat, minden erejekvel mellénk jöjjenek, mert elszenvedhetetlen dolog, az országnak is romlására legyen. Azonképen az havasalföldi és moldvai vajdáknak is Írattunk, hogy készek levén második levelünkre személye szerint minden hadastul mentül számosabban és jobb módgyával lehet, magok kötelessége tartása szerint hozzánk jöjjenek etc.

Datum in Civitate nostra Alba Julia die 30. junii anno 1608. Spect. ac Magn. D. V. servitor filius addictissimus ac paratissimus Gabriel Báthory.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino
Comiti Valentino Drugeth de Homonna etc. etc.

(Másolat, melyet Homonnay 1608. július 18. Thurzó Györgyhez küldött, mondván hogy ő a király parancsolatához tartja magát és azonképen fog cselekedni.)

Báthori Gábor fejedelem Homonnai Drugeth Bálinthoz

Gyulafejevárvár, 1608. október 27.¹⁵⁷

Illustris ac magnifice Domine, pater et affinis nobis observandissime salutem etc. etc.

Látogassa az jó Isten és áldja meg kgdet kívánsága szerint való jókkal etc. Az kgd követi megadák nekünk kdnek becsületes levelét, melyben mit írjon kgd megértettük, hisszük mikor kgd követit hozzánk expedialta, ujabban, másodszor kgdhez bocsátott követink Cserinyi Farkas és Körösi István uramék kdhez nem érkeztének volt. Mindazonáltal noha ez írását még akkor kdnek nem értettük mikor ujabban követinket kdhez elbocsátottuk, de piena autoritate engettünk és attunk nekik, hogy kgddel jó módgyával végezzen és Kővárat kézhez vévén Husztban kgdet statuálják¹⁵⁸. Kdét kérjük is szeretettel, mint jó akaró apám uramat, végezésünk szerint továbbra ne halaszsa. Értjük azt is, hogy némelyek némi némü okon contradictiót akarának formálni Huszt ellen, abból kdnek semmi bántása nem leszen, magunkra vévén megakarjuk oltalmazni kgdet benne. Ezek felett a mi jó akarrattal való hiv szolgálatunkat ajánljuk kgdnek. Tarcsa meg Isten sokkáig jó egészségben kgdet.

Datum in Civitate nostra Alba Julia die 27. Octobris anno domini 1608.

Illustr. ac. magn. dom. Vestrae servitor
filius affinis sincerus addictissimus Gabriel Báthory mpr.

¹⁵⁷ Levéltári kutatások. Közli Komáromy András. // Magyar Történelmi Tár – 4. sorozat 1. kötet – 1900. – 605-606. old.

¹⁵⁸ Hivatalosan beiktassák.

(A fejedelem saját kezével): Agya Isten kgdnek a következendő örvendetes napját jó egészséggel megérni, öcsémnek én szómmal kgd mongya köszönetemet.

Címzés: Illustri ac magnifico Domino Comiti Valentino Drugeth de Homonna, etc. etc. (följegyezve rá, hogy Ungvárbán 1608. november 6-án vette át).

1610. Palocsay Kristina Révay Péternek¹⁵⁹

Isteni imádságomat keseredett és siralmas szívből ajánlom Kednek¹⁶⁰, mind az jelenvaló s mind az több következő esztendőkbén. Istentől minden lelki s testi jókat kívánok. Engedte volna Isten, hogy Kedét¹⁶¹ nem ilyen keserűségemben, hanem örvendetes dologban kellett volna megtalálnom. De mivelhogy elvégzett bölcs tanácsából a szent Isten az én sz. u. az néhai boldog emlékezetű tks és ngs gróf Drugeth Homonnai Bálint uramnak ez árnyékvilágon való életének utolsó óráját ez múlt ezerhatszázkilencz esztendőben, szent András havának¹⁶² nyolcadik napja után való éjlelre végezte volt, s éjféltájban hosszú betegsége¹⁶³ után az örök boldogságban csendesen magához szólította. Kinek hideg testének böcsülettel való eltemetését, itt az ungvári szent egyházban régi jó hírű, nevű eleinek temető helyén maga hagyása szerint¹⁶⁴ rendeltük a következő böjtelő hónap huszonnegyedik napján lenni.

Kedét keseredett szívvel kérem, hogy az megitt következő böjtelő¹⁶⁵ hónap huszonnegyedik napján nyolc órakor reggel Kol legyen jelen itt Ungvárott az több főurak és nemes népek között szerelmes uram testének ez utolsó tisztességén.

Mit én keserves özvegye isteni imádságommal kis árva urfiam penig, Homonnai István, minden tehetségével egész életünkben Kednek megigyekezőnk szolgálni. Tartsa meg az úr Isten Kedét sokáig jó egészségben.

Datae in Arcé Ungvár, 14 die januarii anno 1610.

¹⁵⁹ Iskolai értesítők. Állami Főreáliskola, Székelyudvarhely, 1896., – 42-43. old.

¹⁶⁰ Kegyelmednek

¹⁶¹ Kegyelmedet

¹⁶² November

¹⁶³ A feleség levelében szereplő „hosszas betegség” kifejezés cáfolni látszik a mérgezés gyanúját.

¹⁶⁴ Végredelete

¹⁶⁵ Február

Kdnek szolgál az néhai megnevezett
gróf Drugeth Homonnai Bálint uramnak
meghagyott keserves özvegye: Palocsay Kristina¹⁶⁶.

P. S. Mikor immár ez levelet megírtam volna bizonyos okokért az
temetést ad dominicam oculi azaz ez jövő márcziusnak 14 napjára ha-
lasztottak. Azért idét kérem ez jövő márcziusnak 14 napján legyen itt
Ungvárott az temetésen.

(Külcím) Révay Péternek¹⁶⁷ stb.

¹⁶⁶ Palocsay Horváth Krisztina – Horváth János és Bocskai Krisztina lánya, Horváth Anna (Báthori Gábor erdélyi fejedelem feleségének) húga. Palocsay Horváth Krisztina nem szerepel a Nagy Iván által közölt családfán, a többi családtörténeti munka is csak röviden említi, mint Drugeth Bálint második feleségét.

¹⁶⁷ Báró Révay Péter, Turóc vármegye főispánja, koronaőr.

HOMONNAI DRUGETH BÁLINT, A KÖLTŐ

9. (40.) CANTIO OPTIMA¹⁶⁸

193a Holdnak az fzeep napnak az szép czillagnak,
I[ste]nne vezére io fzerenczemnek
Ura elő mőnte állapotomnak,
Világa virága Iffiufagomnak.
Világa virága

¹⁶⁸ Bocatius János nevelésének köszönhetően valószínűsíthető, hogy Homonnai Drugeth Bálint kortársaihoz hasonlóan (a naplóírás mellett) a költészettel is foglalkozott. Bocskai kassai udvarában a korszak jelentősebb költőivel is napi kapcsolatban volt. A korabeli költemények egy része a Detsi-kódexben (1609–1613) maradt fenn, amelyek egyikét a szakértők Drugeth Bálinthoz kapcsolják. A költemény felfedező Thaly Kálmán így ír: „*Ki ily gyöngéden ír: gyöngéd léleknek kell lenni; s kinek néhány stróphájában ily költői hangulat, ennyi bensőség van: az egy énekéért is jobban megérdemli a költő nevet, mint sok mai rímpengető. Fölötte kár, hogy a tetőtől talpig lovag és dalra Homonnai Bálint e szép énekének végrésze hiányzik; ugyanis itt a codexből több levél kiszakadván, e vers vége is elveszett vele; jelenleg 13 stróphából áll. Még legalább két versszaknak kellett lenni, mivel, a mint a versfők a nevet mutatják, ez csak eddig van meg: „Homonnai Bálí..”; a következő a bettű strópha „Nagy tengert....” szókkal kezdődött, mint az utolsó lapon ez, – a következő levél kezdő szavaival — élő van jegyezve. Mindazáltal a fennmaradt töredék is elégséges Homonnai költői természetének megállapítására. Tehát a nevezetes férfiú jellemrajzához is új adat. Egykori életirója, vagy a kibalt Drugeth-család leendő története hasznát veheti. Lásd: Thaly Kálmán. Ismeretlen históriás énekek a XVI. és XVII. századból. // Századok, 1871.*

A Comico-Tragoedia nótajelzései közül az első szcena utolsó jelenetéhez (5. actus) tartozó nóta az egyik legrejtélyesebb. A Delfisből Appoló feje lefüggeszt kezdetű vers valószínűsíthetően Homonnai Drugeth Bálint egy ismeretlen éneke, amelynek azonosítását a nótajelzésben szereplő monogram teszi lehetővé: ugyanis, amint arra Dézsi Lajos többször is rámutatott, a „Spect. ac Magn. V. H.” rövidítés feloldása „Spectabilis ac Magni Valentini Homonnai” lehet. Homonnai Drugeth Bálint (1577–1609) 1603-ban Zemplén megye főispánja volt, később országbíró lett, és Bocskai István tábornokaként is szolgált. Emellett református vallásos költőként és naplóíróként is számon tartja az irodalomtörténet, ugyanis fennmaradt tőle egy magyar nyelvű történelmi napló, amely az 1605-ös Bocskai-féle hadjárat történetét tárgyalja, s költészetének nyomai is fellelhetők. A Detsi-kódex ugyanis megőrzött egy Holdnak, az szép czillagnak kezdetű költeményt (193a–194b), amelynek versfői a HOMONNAI BALI[N] nevet adják ki. A Homonnai-vers azonban sajnálatos módon nem maradt fenn teljes egészében, így annak megírásának ideje sem ismert. A vers dallama ismeretlen, a hozzá tartozó jelenet 3×12-es strófákból épül fel. Mivel Homonnai naplóírói és költői működése a XVII. század első tizedére tehető, ezért a nótamegjelölésben szereplő vers az 1600 és 1609 közötti időszakra datálható. Lásd: Dézsi Lajos, Régi magyar verseskönyvek ismertetése: VII. A Detsi-kódex, ItK, 37(1927), 68–76. 51 Vö. Dézsi, Comico-Tragoedia című..., i. m., 388.

[Oh ki] fzep arannial Gyóngiel Gyémánttal,
megh aldot[ta] engóm borral buzaua,
tekintel megh engóm [dra]ga marhaval,
en hozzam fordulal vidám [orc]zaval,
en hozzam fordulal vidám orcza

193b

[Mint] fzep hainalt fzarnul napon fól hozod,
en [c]zillagomatis ugi lói tamaztod,
es sok bánátimat | eltávoztatod,
fzivemet lelkomet megh vig[asz]talod,
fzivemet lelkomet megh viga

Oly fzep Diczerettel es tisztólettel,
en fól magasztallak erőmmel,
nekód halat adok fzivel lelókkal,
mór[t hozzam fordulal kegielmes fzómmel:
mert ho

Nem hacz en I[ste]nóm megh fzeiónwnóm.
mert cza[k ben]ned vagion bizonnial bitóm,
megh halgacz engo[m] edós I[ste]nóm
erós kw fziklara maida[n] vecz engöm,

Nap keletre délre az nap niugotra,
Ura[m] gondod vagon az nagi Tengórre,
az migas kek égre es fenossegre, e
s az fzelós földón való élőkre:
es az fzeló |

[A_z] [en ia]rafímat es utaimat,
 hordozd igienóTsen [en laha]imat,
 read hiztam haltam uram magamat,
 [b]iriad igazgafsad gondolatimat,
 biriad igazgas

... eget es földet fzelós fok vizet,
 Ura[m] hogi terómted [föve)nt es kóvet,
 az nagi diczófsegót es fenófsegót
 [azért] nekód adom az Diczeretót.
 azért nekód

[Igaz v]agi Ur I[ste]n igeretódben.
 megh halgacz engómet [kó]niörgofómben,
 megh aldaz engómet testben le[lók]ben,
 enis magasztallak Diczólsegédben:
 en:

[Bátor] fzivet terómcz Uram en bennem,
 az te fz : [lol]kódet nevellied bennem,
 es az igaz hitöt uycz megh bennem,
 had örvendőzzenek t[ete]mim bennem,
 had örvendőzzenek tetem

Az egh fenofsege es eköfseire,
 tegódet Diczerión gio[nió]rwfege,
 Vilagh fzelófsege föld kerekfege,
 nagi [tenjsör molifege es fzelófsege.
 nagi tengór me

Latod tudod Uram gondolatimat,
biriad igazg iff[sad] akaratimat,
mert csak read biztam Uram maga[ma]t
fólfegódtwl varom en mindón iomat.
fólfeg

Ily io hirel nevel sok io vitézzel:
mint edóf attiama[t] ízép tisztófseggel,
epicz lói Ur I[te]n ezfzel erővel,
elő menetellel io fzerenczevel,
előmenetellel io

Nagi tengórt — — —¹⁶⁹ (A többi hiányzik.)

¹⁶⁹ A lap végén van őrszóként ez a két szó.

NAGYSÁGOS HOMONNAI DRUGETH BÁLINT ÚR EMLÉKEZETE¹⁷⁰

- Meg sose szűnő könnyárt mért viszel, Ung? Duna habja,
mért futsz bús tájon? S nyög, Tisza, áradatod?
Száva, milyen kín mar, s téged, gyors Dráva, milyen gond,
s mért hagyod el zavaros habbal a partjaidat?
5 Mért tele minden hely Dryasoknak¹⁷¹ bús panaszával,
sír a Faun s menekül messze vidékre Pales?¹⁷²
Mért büszkélkedik úgy a kegyetlen szívü, vad oszmán,
míg örült lelkét fűti a boldog öröm?
S mért, hogy a szócsavaró, álbölcs, izgága szofisták
10 arcáról nem fogy most az öröm s a derü?
Mért kínozza, a gyász a nemest s mindazt a tömegből,
kit csak a hon meg a hit drága szerelme hevít?
Mert elvitte, igen, tőlünk irigyelve a Párka
hősök örök díszét, fennragyogó sugarunk.
15 Bálintot, ki az ősi homonnai nemnek aranyló
csillaga és a hazánk nagy hirü oszlópa volt.
Védte, sosem félvén, a lenézett krisztusi nyáját,
s líceumunknak adott nagy hirü, új sereget.

¹⁷⁰ FILICZKI JÁNOS. 1580-ban született elszegényedett szlovák nemesi családban, hazai iskolái után 1602-től Thököly István kíséretjeként Prágában és Görlitzben tanult, majd a cseh Hodejov család fiaival járta a német egyetemeket és főiskolákat. Állomáshelyei: Herborn, Siegen, Marburg, Heidelberg s talán még Bazel és Altdorf. Hazatérve 1617-ben Sárospatakon lett lektor, majd 1620 és 1621 fordulóján rektorrá lépett elő. Ott halt meg 1622 végén pestisben. A késő humanizmus korának jeles latin költője volt, kötetét 1614-ben adta ki Bazelben, ezt Johann Philip Pareus újra kinyomtatta 1619-ben a *Delitiae poetarum Hungaricorum* című reprezentatív antológiájában. Mint Szenci Molnár Albert baráti körének tagja magyar nyelvű verssel üdvözölte annak Zsoltárkönyvét.

¹⁷¹ Fákban lakozó nimfák, akik a fával együtt halnak meg.

¹⁷² A római pásztorok istene.

- Egyformán osztott jogot Irus¹⁷³ s Croesus ügyében,
20 és segítette, ahol tudta, a jót, a kegyest.
Őt az idősebbek sem előzhették meg erőnyben,
s ifjakon is győzött hősizinü, gyors paripán.
Ifjabb éveiben, mint Bocskay is tanúsítja,
éles eszű volt már, mint ama pylusi agg¹⁷⁴.
25 S Bocskay holta után a kezébe ragadta a gyeplőt,
hogy poharából a hős vad tűzű mérget ivott.
Rá azt mondta Kelet vad hárpia-népe: „ravaszdi”,
s joggal, Laelius¹⁷⁵ volt, mit adott, a tanács.
Lelke e sok kincsét a király meglátva reája
30 bízza: magyar földön szent jogok őre legyen.¹⁷⁶
S rábízott több más hagyományos tisztet is eztán,
mit magyarok hada már néki előbb felajánlt.
Ám mért mondjak el itt mindent, mélyítve a nagy gyászt?
Szívében ragyogott mindvalamennyi erőny.
35 S mostan elég is a szó. Ami történt, Isten akarta,
rácsap a vég minden lényre előbb vagy utóbb.
Ifjú, vén s a jogar s kapa közt nincs nála különbség;
nem hal meg, ki el úgy megy kegyes élet után.
Mert nem a kort: a hitet vizsgálja az Úr, s becsülettel
40 halni dicsőbb, semmint élni nagy emberi kort.

1609

(Muraközy Gyula fordítása)

¹⁷³ Egy koldus neve Homérosznál.

¹⁷⁴ Nesztór, a legöregebb a Trója alatt harcoló görög hősök közül.

¹⁷⁵ Caius Laelius, ifjabb Scipio Africanus barátja, akit bölcsnek is neveztek.

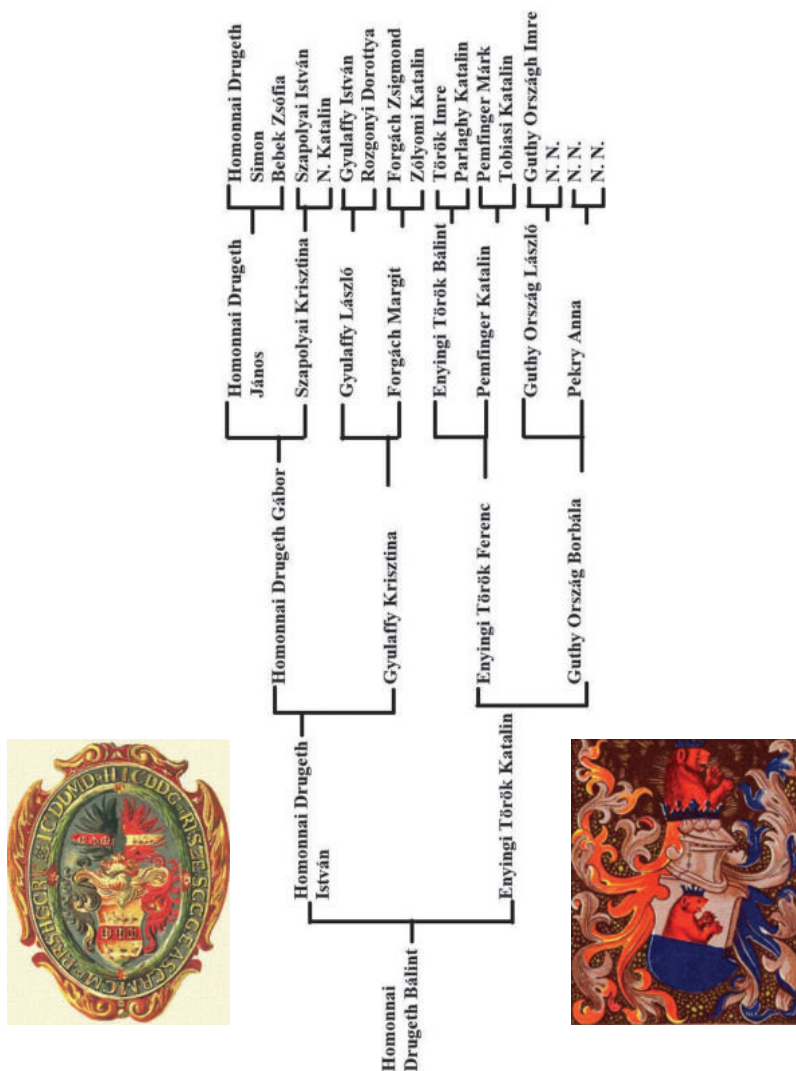
¹⁷⁶ 1608. december 1-jén II. Mátyás Homonnai Drugeth Bálintot országbíróvá nevezte ki.

FÜGGELÉK

A DRUGET CSALÁD BIRTOKAI A 15. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

**1. sz. ábra. A Homonnai Drugeth család
Zemplén és Ung vármegyei birtokai**

2. sz. ábra. Homonnai Drugeth Bálint családfája

Forrás: a szerző összeállítása.

Bocskai István

Rákóczi Zsigmond

Illésházi István

Thurzó György

3. sz. Homonnai Drugeth Bálint kortársai

4. sz. ábra. Erdély, a Partium és Felső-Magyarország a XVII. században

enyingi Török

szklabinai és blatnicai Révay

alaghy Bekény

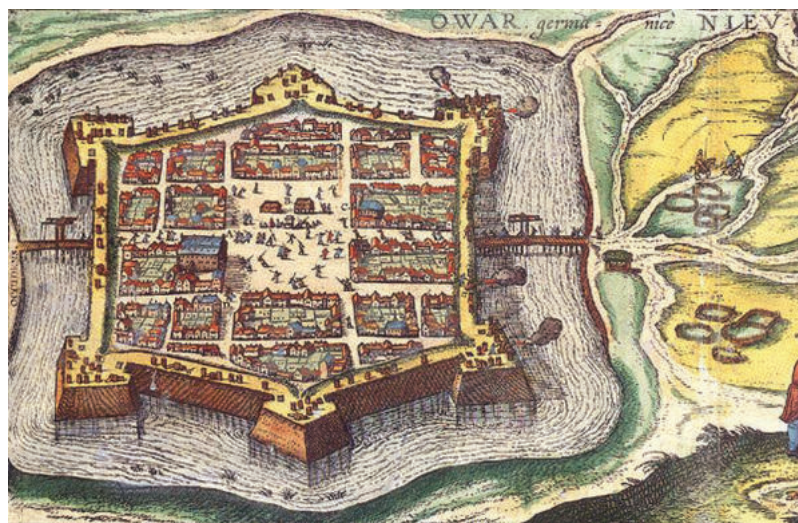

bedeghy Nyári

5. sz. ábra. A Drugeth-rokonság címerei

6. sz. ábra. A hajdúság címere Bocskai István korponai oklevelében

7. sz. ábra. Érsekújvár a XVII. században

**8. sz. ábra. I. Ahmed szultán kinevező oklevele
Homonnai Drugeth Bálint részére (1607 januárja)**

Domine de domine amica
 Obedio obsequendo

Salvum, ac benedictum meo propter paratissimam com muni. Tunc
 ha Simonij Godzgyi vna salata magis benedictum, az az
 Zsoltij vitzlosi Tard kizubon, amulitvul bogi onomati
 vltimulvul a kizubon amulitvul, az ut mult idelben valo
 karantallapok anyat, kizubon Doroceia a alaruk vltimul
 ki himna. Kizubon az az kizubon, kizubon kizubon
 jukuk magis gondoluan az kizubon bogi moston az Zsoltij
 vitzlosi Doroceia kizubon az kizubon kizubon kizubon
 kizubon vltimul, ha vltimul amulitvul kizubon az Zsoltij vitzlosi
 vltimul ki alaruk Doroceia vltimul, az amulitvul ki kizubon
 mind adalvul vltimul kizubon kizubon kizubon, az vltimul vltimul
 kizubon kizubon kizubon, az az Zsoltij vitzlosi kizubon kizubon
 kizubon kizubon. Kizubon kizubon kizubon. Kizubon kizubon kizubon
 kizubon kizubon kizubon, az amulitvul kizubon kizubon kizubon.

Gratias agimus tibi
 et fimus
 omni datione deus
 in augeat tibi

Onas, Gialty, 15 Török Vitzlosi
 fikus kizubon kizubon kizubon
 kizubon kizubon kizubon kizubon
 kizubon kizubon kizubon kizubon

9. sz. ábra. Homonnai Drugeth Bálint levele
 Bocskai temetési menetéből

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Életutak.....	11
Homonnai Drugeth Bálint, a naplóíró	35
Homonnai Drugeth Bálint levelezése	71
Homonnai Drugeth Bálint, a költő	195
Függelék	201